

TURUN KAUPPAKORKEAKOULU
Turku School of Economics

PORIN YKSIKKÖ

KONSERNIRAKENTEEN MUUTTAMINEN LIIKETOIMINTASIIRRON
AVULLA

Liiketaloustiede: laskentatoimen pro
gradu -tutkielma

Laatija
Miia Naukkarinen 50172

Ohjaajat
KTT Heli Hookana
KTM Kirsi-Mari Vihermaa

5.5.2008
Pori

SISÄLLYS

KUVIOT	5
1 JOHDANTO.....	6
1.1 Tutkielman taustaa.....	6
1.2 Tutkimusongelma, tavoitteet ja rajaukset	9
1.3 Tieteenfilosofiset valinnat	10
1.4 Metodologiset valinnat	14
1.5 Tutkielman rakenne	16
2 KONSERNI YRITYSRAKENNEMUOTONA.....	18
2.1 Konserneja koskevasta lainsäädännöstä	18
2.1.1 konserni käsitteenä.....	18
2.1.2 konsernin määritelmä kirjanpitolainsäädännössä.....	19
2.1.3 konsernin yhtiöoikeudellinen sääntely.....	20
2.1.4 konsernien luokittelusta	22
2.2 Konsernien verotuksesta.....	24
2.2.1 konserniyhtiön verotus.....	24
2.2.2 konserniyhtiöiden välinen tuloksentasaus.....	25
2.2.3 konserniavustusjärjestelmä	26
2.2.4 konsernien tuloksentasausjärjestelmän muutostarpeista.....	30
2.2.5 konsernituen verokohtelu.....	31
3 LIIKETOIMINTASIIRTO YRITYSJÄRJESTELYKEINONA.....	35
3.1 Liiketoimintasiirron liiketaloudellinen tausta.....	35
3.1.1 Liiketoimintasiirto ilmiönä	35
3.1.2 Liiketoimintasiirto konsernirakenteen muutostilanteissa	37
3.2 Liiketoimintasiirron sääntely	39
3.2.1 Elinkeinoverolain liiketoimintasiirtosäännös.....	39
3.2.2 Liiketoimintasiirto yhtiöoikeudessa.....	40
3.2.3 Liiketoimintasiirto kirjanpidossa	42
3.2.4 Yritysjärjestelyitä koskeva veronkiertosäännös.....	43
4 LIIKETOIMINTASIIRTOA KOSKEVIEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY ...	46
4.1 Jatkuvuus liiketoimintasiirron yhteydessä.....	46
4.1.1 Siirtyvien varojen oikaisuerien käsittely.....	46
4.1.2 Positiivisen nettoapportin vaatimus	48

4.1.3	Vahvistetut tappiot ja yhtiöveron hyvitykset	48
4.2	Liiketoimintasiirto siirtävän yhtiön kannalta.....	50
4.2.1	Liiketoimintasiirron edellytykset ja seuraukset	50
4.2.2	Verotuksellinen asema siirron jälkeen	51
4.2.3	Siirtävän yhtiön vastikkeesta	52
4.3	Vastaanottava yhtiö	53
4.3.1	Uusi yhtiö.....	53
4.3.2	Toimiva yhtiö.....	54
4.3.3	Vastaanottavan yhtiön verotus siirron jälkeen	55
4.4	Liiketoimintakokonaisuus	56
4.4.1	Liiketoimintakokonaisuuden käsitteestä.....	56
4.4.2	Liiketoimintakokonaisuuden muodostuminen.....	57
4.4.3	Kiinteistö osana liiketoimintakokonaisuutta.....	59
4.5	Siirrettävät varat, velat ja varaukset	61
4.5.1	Varojen ja velkojen kohdentaminen	61
4.5.2	Varainsiirtovero liiketoimintasiirron yhteydessä.....	64
4.5.3	Siirrettävistä veloista.....	65
4.5.4	Varaukset	67
4.6	Kirjanpitoarvoihin liittyvistä näkökohdista	68
4.6.1	Elinkeinoverolain kirjanpitoarvojen jatkuvuusvaatimus	68
4.6.2	EY-oikeuden kanta kirjanpitoarvojen jatkuvuusvaatimukseen	69
5	KONSERNIRAKENTEN MUUTTAMISESTA.....	71
5.1	Konsernirakenteen muuttamisen perusteista	71
5.1.1	Liiketoiminnan tehokkuuden lisääminen	71
5.1.2	Verosuunnittelun näkökulma	72
5.2	Konsernirakenteen muuttamisessa huomioitavat asiat	74
5.2.1	Konsernirakenteen muuttamisen verovaikutuksista	74
5.2.2	Konsernirakenteen vaikutus työnantajamaksuihin	75
5.2.3	Konserniavustuksen käyttö konsernirakenteen muutoksen jälkeen.....	77
5.3	Konsernirakenteen muuttaminen liiketoimintasiirrolla	78
5.3.1	Konsernirakenteen muutos liiketoimintasiirtoa käyttäen.....	78
5.3.2	Kiinteistöomaisuuden yhtiöittäminen liiketoimintasiirron avulla ...	79
5.3.3	Seuraukset kiinteistöliiketoiminnan yhtiöittämisestä	80
6	LOPUKSI	82
6.1	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	82
6.2	Validiteetti ja reliabiliteetti	85
6.3	Jatkotutkimusmahdollisuuksia.....	87

LÄHTEET..... 88

KUVIOT

Kuvio 1	Tieteenfilosofiset taustaoletukset (Burrell & Morgan 1979, 3).....	11
Kuvio 2	Laskentatoimen tutkimusotteiden kartoitus (Lukka 1991, 166).....	14
Kuvio 3	Liiketoimintasiirron perustilanne (Järvenoja 2007b, 164)	35
Kuvio 4	Kiinteistöomaisuuden yhtiöittäminen liiketoimintasiirrolla.....	79

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman taustaa

Yritykset harjoittavat liiketoimintaa toimintaympäristössä, joka voi muuttua useista syistä. Yrityksen omistuksen tai toiminnan rakenne voi silloin vaarantaa yrityksen kilpailuasemaa, jolloin tulee pohdittavaksi, tulisiko näitä rakenteita muuttaa. Omistuksen rakenteella tarkoitetaan sitä, miten yrityksen omistus jakaantuu ja ovatko sen omistajat luonnollisia henkilöitä vai yhteisöjä. Yrityksen toiminnan rakenteella tarkoitetaan yrityksen organisaatorakennetta, eli onko yritys rakentunut konserniksi, eri omistajien omistamiksi yhtiöiksi tai samojen omistajien omistamaksi yhtiöryhmäksi. Keinoja, joilla tehdään muutoksia omistuksen tai toiminnan rakenteisiin, nimitetään yritysjärjestelyiksi. (Immonen 2006, 17.)

Yritysjärjestely-termi on alun perin ollut vero-oikeudellisessa käytössä. Sillä on kuvattu tilanteita, joissa yrityksen omaisuutta tai liiketoimintaa luovutetaan osittain tai kokonaan tai yrityksen rakennetta muutetaan siten, ettei järjestelyssä ole toisena osapuolena erillinen ulkopuolinen taho. Omaisuuden siirtämisessä noudatettava hinnoittelu eli siirtohinnoittelu ei yritysjärjestelytilanteissa välttämättä perustu markkinaehtoiseen tasoon. (Immonen 2006, 17–18.) Myös Myrsky ja Linnakangas (2003, 184) toteavat, että yritysjärjestelyjä ei tehdä markkinaehdoilla yritykseen nähden ulkopuolisen hankkijan, asiakkaan tai rahoittajan kanssa. Yritysjärjestelyjen sääntelyssä onkin keskeistä, miten määritellään hyödykkeiden siirtohintaa eli siirtoarvo. Toisin sanoen kyse, on järjestelyssä siirtyvän omaisuuden luovutus- tai hankintahinnasta.

Yritysjärjestelyillä tarkoitetaan tuloverotuksessa termin laajassa merkityksessä yleensä omaisuuslaji- tai tulolähdesiirtoja, yksityiskäyttöönottoa, yritysmuodon muutoksia, yhtiön purkamista, sulautumista, jakautumista, liiketoimintasiirtoa ja osakevaihtoa. Edellä mainituista neljä viimeistä eli sulautuminen, jakautuminen, liiketoimintasiirto ja osakevaihto ovat EU:ssa harmonisoituja yritysjärjestelyjä. Monesti yritysjärjestely-termillä suppeassa merkityksessä tarkoitetaan juuri näitä yritysjärjestelykeinoja. Suomen kansallisessa lainsäädännössä EY:n neuvoston direktiivi eri jäsenvaltioissa olevia yhtiöitä koskeviin sulautumisiin, jakautumisiin, varojen siirtoihin ja osakkeiden vaihtoihin sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä (90/434/ETY) on huomioitu nykyisissä EVL 52a-52h:issä (Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360). Voimaan nämä yritysjärjestelyjä koskevat säännökset tulivat vuoden 1996 alusta. Direktiivi velvoitti jäsenvaltioita muuttamaan eri jäsenvaltioissa olevien yritysten välisten yritysjärjestelyjen verosääntelyn, mutta samat säännökset koskevat Suomessa myös koti-

maisten yritysten tekemiä yritysjärjestelyjä. (Myrsky & Linnakangas 2003, 184–185; Immonen 2007, 16.)

Yritysjärjestelydirektiivi hyväksyttiin vuonna 1990 21 vuoden neuvottelujen tuloksena. Sen taustalla oli toive siitä, että maan rajat ylittävien vastaavien järjestelyjen yhtiöoikeudellisen sääntelyn valmistelu etenisi suotuisasti. Immonen (2007, 16) toteaa, että kun näin ei ole käynyt, on direktiivin merkitys toistaiseksi jäänyt vajaaksi. Suomen näkökulmasta direktiivi on toiminut lähinnä rakennuspuuna kehitettäessä Suomen rajojen sisällä tehtävien eli kansallisten yritysjärjestelyjen verosääntelyä. Lisäksi EY:n neuvoston direktiivillä haluttiin poistaa verotuksellisia esteitä yritystoiminnan uudelleenjärjestelyiltä Euroopan Unionin alueella vaarantamatta kuitenkaan jäsenvaltioiden verotuksellisia intressejä. Verotuksellisten esteiden poistamista perusteltiin yritysten kilpailukyvyyn ja -olosuhteiden sekä tuottavuuden paranemisella. Tämän vuoksi direktiivissä ja Suomen elinkeinoverolainsäädännössä säädetään, että tietyt edellytykset täyttävät uudelleenjärjestelyt voidaan toteuttaa ilman, että niistä aiheutuu välittömiä veroseuraamuksia järjestelyiden osapuolille eli yhteisöille tai niiden osakkaille. Direktiivin tausta-ajatus eli kilpailukyvyyn vahvistaminen tulisi näkyä myös säännösten tulkinnassa. Avoimessa tulkintatilanteessa tulisi valita vaihtoehto, joka johtaa lainsäädännön takana olevaan lopputulokseen. Säännösten tulkinnassa ei pitäisi takertua teknisiin yksityiskohtiin sillä tavalla, että se johtaa tarkoitushakuisesti säännösten soveltamatta jättämiseen. Ehtona järjestelyjen verottomuudelle on, että vastaanottavan yhteisön verotuksessa varojen hankintamenot ja muut siirtyvät menot vähennetään samalla tavalla kuin ne olisi vähennetty varat luovuttaneen yhtiön verotuksessa. Sama jatkuvuusperiaate koskee myös kirjanpitoa. Toisin sanoen verotus ei väisty lopullisesti, vaan ainoastaan siirtyvien varojen verotus lykkääntyy siihen ajankohtaan, jolloin tapahtuu yritysjärjestelyjä seuraava luovutus. Yritysjärjestelysäännöksiä ei sovelleta, jos niitä yritetään käyttää perusteettomien veroetujen hankkimiseen. Tätä varten laissa on erityinen yritysjärjestelyjen veronkiertosäännös. (Myrsky & Linnakangas 2003, 185; Immonen 2007, 16; Mattila 2003, 26.)

Yritysjärjestelydirektiiviä muutettiin vuonna 2005 eräiltä osin. Muutetun direktiivin tunnus on 2005/19/EY. Suomelle jäsenvaltiona syntyi velvollisuus saattaa direktiivin muutokset täytäntöön, tämän tuli tapahtua porrastetusti ja viimeistään vuoden 2006 loppuun mennessä. Muutosdirektiiviin sisältyvät eurooppayhtiötä ja eurooppaosuuskuntaa koskevat säännökset saatettiin Suomessa voimaan jo aikaisemmin vuoden 2006 alusta, jolloin lakiin lisättiin säännökset 52 ja 52g. Samassa yhteydessä tarkennettiin yritysjärjestelyjä koskevan veronkiertosäännöksen sisältöä muuttamalla sen sanamuoto yritysjärjestelydirektiivin 11 artiklaa vastaavaksi. Säännös sijoitettiin muutetussa muodossaan EVL 52h:ksi. Viimeisimmät muutokset elinkeinoverolain yritysjärjestelypykäliin tulivat voimaan vuoden 2007 alusta lakien 29.12.2006/1424–26 myötä. Tässä yhteydessä esi-

merkiksi liiketoimintasiirrossa edellytettävän liiketoiminnan osan nimike vaihdettiin liiketoimintakokonaisuudeksi. (Immonen 2007, 16.)

Immonen (2006, 18) mainitsee, että myös erilaisia yrityskauppatilanteita pidetään yritysjärjestelyinä. Yrityskauppa voi osakeyhtiöiden ollessa kyseessä tapahtua kahdella tavalla: elinkeinotoimintaa harjoittavan osakkeet luovutetaan (osakekauppa) tai yhtiön toiminta ja siihen liittyvä liikeomaisuus luovutetaan (substanssikauppa). Yrityskauppa on usein osa sarjatoimea, joka alkaa yrityskaupasta, jonka jälkeen syntyneitä yritys- tai konsernirakennetta muokataan yritysjärjestelykeinoin. Esimerkkinä tällaisesta sarjatoimesta voidaan mainita tilanne, jossa ensin ostetaan yhtiön osakekanta ja sen jälkeen ostettu yhtiö fuusioidaan ostajayhtiöön. Mahdollista on myös ostetun yhtiön purkaminen. Toinen käytännön esimerkki voisi olla toimenpideketju, jossa ensin tapahtuu liiketoiminnan kauppa ja sen jälkeen liiketoimintasiirto, yhtiön jakautuminen, osakevaihto tai omien osakkeiden kauppa. Yrityskauppojen yhteydessä käytetään silti usein yritysoston termin rinnalla kokoavasti fusio- eli sulautuminen-termiä, tavan taustalla Immonen (2006, 18–19) toteaa olevan kansainvälisen ilmaisun 'mergers and acquisitions'. Fuusiolla tarkoitetaan tällöin laajempaa käsitettä kuin laissa säädelty oikeudellinen sulautuminen on. Näkökulma on sen sijaan taloudellinen ja sulautuminen-termillä painotetaan liiketoiminnan resurssien yhdistämistä saman päätäntävällän alle. Tosiasiallisesti, kun on tehty osakkeiden tai liiketoiminnan kauppa, on kuitenkin vasta tapahtunut sulautumisen taustajärjestely.

Yritysjärjestelyillä muokataan siis yrityksen omistuksen rakennetta tai toimintaa. Järjestelyillä tavoiteltavat vaikutukset ja niiden syyt ovat moninaisia ja tilanteet hyvin yksilöllisiä. Tästä johtuen käytettävät menettelytavat valikoituvat sen mukaan, mihin järjestelyillä halutaan pyrkiä. Immonen (2006, 28) toteaa, että usein menettelyt ovat peräkkäisiä niin, että rakennetta aletaan kehittää 'tyvestä puuhun'. Yhtiö- ja omistusrakennetta halutaan usein kehittää, jotta se vastaisi paremmin kannattavan liiketoiminnan vaatimuksia. Tähän liittyen voidaan tehdä peräkkäin useita erilaisia yritysjärjestelytoimia ja esimerkiksi myydä pois tarpeettomia liiketoiminnan osia. Yritysjärjestelykeinojen perimmäinen tarkoitus onkin toimia välineinä yritys- ja omistusrakenteiden joustavissa muutoksissa.

Yritysjärjestelyillä voidaan myös purkaa tai rakentaa konserniasetelmia. Yrityskaupoilla tai liiketoiminnan siirroilla tai osakevaihoilla voidaan muodostaa konsernirakenne ja fuusioilla tai yhtiöitä purkamalla konsernirakenteita voidaan purkaa. Yhtiö voidaan myös jakaa samojen omistajien omistamiksi uusiksi yhtiöiksi. Tavoitteena tehtävillä järjestelyillä voi olla esimerkiksi erilaisten osakasintressien turvaaminen, omistuksen jakaminen, yrityskuvan selkeyttäminen tai kannattamattomasta toiminnasta luopuminen. Liiketoiminnan siirroilla voidaan lisäksi yrittää rakentaa vastaisia yrityskauppoja varten parempi kokonaisuus tai valmistella julkisesti noteerattavaa kokonaisuutta, jos koko nykyistä konsernia ei haluta julkisen noteerauksen ja arvopaperimarkkinalain

ilmoitus- ja tiedotusvelvollisuuden piiriin. Järjestelyillä voidaan myös toimia velkojien vahingoksi siirtämällä varoja ja velkoja erilleen ja saada näin pienempi velkavastuu. Velkojan onkin syytä olla erityisen valppaana silloin, kun velallisy yrityksessä tehtäviin järjestelyihin ei näytä liittyvän juuri lainkaan liiketoiminnallisia hyötyjä. Yritysjärjestelyt ovat kaiken kaikkiaan hyvin monimuotoinen suunnittelualue. Menettelyihin vaikuttavat samanaikaisesti useat lait ja niiden yhteensovittaminen onkin suunnittelun keskeisin haaste. (Immonen 2006, 29–31.)

Konsernirakenteen muuttaminen voi olla ajankohtaista tehdyn yrityskaupan jälkeen, mutta toisaalta konsernirakennetta voidaan haluta muuttaa myös pidempään toimineissa konserneissa. Konsernirakenteen muuttamiselle voidaan usein löytää liiketoiminnallisia syitä, mutta rakennejärjestelyjen toteuttaminen voi riippua siitä, minkälaisia veroseuraamuksia niistä on ja onko jokin yritysjärjestelykeino sekä yritystoiminnan että verotuksen näkökulmasta käyttökelpoinen. Mehtonen (2001, 28) mainitsee, että yritysten näkökulmasta erilaisten vaihtoehtoisten yritysjärjestelytoimenpiteiden välinen vertailu ja toimenpiteiden vaikutusten ennakoitavuus pitkällä aikavälillä ei ole aina helppoa. Yritysjärjestelyissä on usein osallisena merkittävän suuria taloudellisia arvoja ja siksi on luonnollista, että niihin kohdistuu aivan erityinen fiskaalinen mielenkiinto (Mehtonen 2005, 35).

1.2 Tutkimusongelma, tavoitteet ja rajaukset

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2004, 36, 62–63) toteavat, että tutkimukseen pitäisi löytää johtoajatus, joka kulkee läpi tutkielman alusta loppuun asti. Johtoajatus tulisi esittää lausemuodossa ja siitä tulisi käydä yksityiskohtaisesti mutta tiiviisti tutkimuksen perusidea, tarkastelunäkökulma ja käsittelyn rajat. *Tässä tutkielmassa johtoajatuksena on selvittää, miten konsernirakennetta voidaan muuttaa liiketoimintasiirron avulla. Tätä tarkoitusta varten tutkielmassa muodostetaan käsitteellinen viitekehys konserneista ja liiketoimintasiirrosta ja havainnollistetaan esimerkin avulla yhtä vaihtoehtoa konsernirakenteen muuttamiseksi.* Edellä esitettyjen johtoajatusten avulla on mahdollista löytää tutkimuksen pääongelma, johon tutkimustuloksilla pyritään vastaamaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 117.) Tässä tutkielmassa pyritään vastaamaan seuraavaan kysymykseen, joita voidaan pitää tutkielman pääongelmana:

- Miten konsernirakennetta voidaan muuttaa liiketoimintasiirtoa käyttäen?

Pääongelman analysointi ja täsmentäminen johtaa siihen, että tutkimukseen saadaan määriteltyä osaongelmat. Osaongelmia voidaan kutsua myös alaongelmiksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 117.) Tämän tutkielman pääongelmaa tukevia alaongelmia ovat:

- Miten konserni määritellään kirjanpito-, yhtiö- ja verolainsäädännössä?

- Miten liiketoimintasiirto määritellään eri lainsäädäntölähteissä ja mitä tarkoitetaan säännösten yhteydessä mainituilla käsitteillä?
- Mitä vaikutuksia liiketoimintasiirron avulla toteutettavalla konsernirakenteen muutoksella on konserniyhtiön verotukseen?

Mainittujen pää- ja alaongelmien lisäksi tutkielmassa käsitellään konserniyhtiöiden verotuksen pääperiaatteita ja konserniavustusjärjestelmää, joka on keskeinen suomalaisten konsernien verosuunnittelukeino ja tämän takia konserniavustuksen edellytysten turvaaminen myös konsernirakenteen muutoksissa on tärkeää (ks. esim. Immonen 2006, 311). Tutkielmassa pyritään vastaamaan edellä asetettuihin tutkimusongelmiin kirjallisuuden ja aiheesta tehtyjen tutkimusten avulla. Tutkielma rajataan koskemaan Suomen rajojen sisällä tehtäviä yritysjärjestelyjä, joista tarkemmin tarkastellaan liiketoimintasiirtoa. Tutkielman näkökulmana ovat kotimaiset yksityiset osakeyhtiöt ja niiden muodostamat konsernit, joten julkisesti noteerattuja yhtiöitä koskevia säännöksiä ei tarkastella. Konsernien osalta ei käsitellä konsernin sisäisen siirtohinnoittelun periaatteita muuten kuin maininnan tasolla. Kirjanpidollisesti asioita käsitellään voimassa olevan kirjanpitolain mukaan, kansainvälisistä tilinpäätösstandardeista johtuvia vaikutuksia liittyen konserneihin tai liiketoimintasiirtoon ei käsitellä. Yhtiöoikeuden näkökulmasta konserneja ja liiketoimintasiirtoa tutkitaan 1.9.2006 voimaan tulleen osakeyhtiölain (21.7.2006/624) mukaisesti. Tutkielmassa tarkastellaan elinkeinotoimintaa harjoittavia osakeyhtiöitä, joten verolainsäädännön osalta käsitellään elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 24.6.1968/360 säännöksiä. Konserniverotusta ja liiketoimintasiirtosäännöstä koskevat tutkimuksen tavoitteiden kannalta olennaiset muutokset elinkeinoverolain säännöksissä otetaan huomioon. Tutkielmassa ei käsitellä tuloverolain mukaan verotettavaa toimintaa muuten kuin maininnan tasolla tilanteissa, joissa toiminnan ei katsota enää täyttävän liiketoiminnan tunnusmerkkejä. Liiketoimintasiirron verovaikutuksia käsitellään vain välittömän verotuksen kautta, joten arvonlisäverotuksen näkökulma välillisenä veromuotona rajataan tutkimuksesta pois.

1.3 Tieteenfilosofiset valinnat

Tehtäessä tutkimusta on selvitettävä myös sellaisia kysymyksiä, jotka ovat luonteeltaan filosofisia. Sekä teoreettinen että käytännönläheinen tutkimus perustuvat lukuisiin piileviin oletuksiin, jotka koskevat ihmistä, maailmaa ja tiedonhankintaa. Näitä oletuksia nimitetään filosofisiksi perusoletuksiksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 120.)

Neilimo ja Näsi (1980, 2) toteavat, että yrityksen taloustiede eli liiketaloustiede on yhteiskuntatiede, joka on keskittynyt yrityselämän tieteelliseen tutkimukseen. Myös Uusitalon (1997, 44) esittämän tieteiden ryhmittelyn perusteella taloustieteitä voidaan pitää yhtenä yhteiskuntatieteiden osa-alueena. Näin ollen liiketaloustieteellisen tutkiel-

man tieteenfilosofisia pohdintoja voidaan tehdä yhteiskuntatieteiden näkökulmasta. Yhteiskuntatieteissä filosofisista perusoletuksista voidaan erotella neljä aluetta: ontologia, epistemologia, ihmiskäsitys ja metodologia. *Ontologialla* tarkoitetaan olettamuksia todellisuuden tai tutkittavana olevan ilmiön luonteesta. Yksi peruskysymys ontologiassa on se, onko tutkittavana oleva todellisuus tutkijaan nähden ulkoinen asia vai tutkijan oman ajattelun tuloksena syntyvä todellisuus. (Burrell & Morgan 1979, 1).

Epistemologialla tarkoitetaan tietämisen alkuperää ja sitä, kuinka tietoa voidaan muodostaa ja välittää eteenpäin. Epistemologiaan kuuluva perusongelma liittyy tiedon alkuperään eli siihen, onko tieto hankittavissa muuten kuin oman kokemuksen kautta. Kolmas tieteenfilosofinen oletus liittyy *ihmiskäsitykseen* ja erityisesti siihen, miten ihminen nähdään suhteessa ympäristöönsä. Ihmisen suhde ympäristöönsä voidaan kokea ensinnäkin siten, että kaikki ihmisten kokemat asiat ovat sidoksissa ympäristöönsä ja ne tapahtuvat ihmisistä riippumatta. Toisaalta ihminen voidaan nähdä vapaana toimijana, joka omalla toiminnallaan muokkaa ympäristöään. Ensin mainittua ajatusta ihmisestä ympäristön kontrolloimana kannattavat deterministit ja jälkimmäistä volutaristit. Valitut perusolettamukset ontologiasta, epistemologiasta ja ihmiskäsityksestä johtavat erilaisiin metodologisiin valintoihin. (Burrell & Morgan 1979, 1–2.)

Burrell ja Morgan (1979, 3) ovat määritelleet kaksi tieteenfilosofista lähestymistapaa, subjektivistisen ja objektivistisen. Kuviosta 1 voidaan nähdä, miten subjektivistinen ja objektivistinen lähestymistapa eroavat toisistaan ontologian, epistemologian, ihmiskäsityksen ja metodologian osalta.

Subjektivistinen lähestymistapa		Objektivistinen lähestymistapa
Nominalismi	Ontologia	Realismi
Antipositivismi	Epistemologia	Positivismi
Voluntarismi	Ihmiskäsitys	Determinismi
Ideografinen	Metodologia	Nomoteettinen

Kuvio 1 Tieteenfilosofiset taustaoletukset (Burrell & Morgan 1979, 3)

Ontologisessa perusolettamuksessa ääripäät ovat nominalismi ja realismi. Nominalistisen näkemyksen yksilön ulkopuolinen maailma koostuu ainoastaan nimistä ja käsit-

teistä, joilla kuvaillaan todellisuutta. Realistisen käsityksen mukaan sosiaalinen maailma yksilön ulkopuolella on käsitettävissä myös aineellisena ilmentymänä ja vaikka näitä rakenteita ei pystyttäisi käsittein nimeämään, ne ovat silti olemassa. Realismissa yksilön nähdään elävän sosiaalisessa maailmassa, jolla on oma todellisuutensa ja joka on olemassa ilman, että yksilö itse luo sen. (Burrell & Morgan 1979, 4.) Tämän tutkielman lähestymistapa ontologian osalta on nominalistinen. Tätä valintaa perustellaan sillä, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa havainnot ovat tutkijan oman ymmärryksen tuotosta.

Positivismi epistemologisena perusolettamuksena pyrkii selittämään sosiaalista todellisuutta etsimällä säännönmukaisuuksia ja syy-seuraus -suhteita erilaisten ilmiöiden välillä. Positivistinen maailmankuva on tyypillinen luonnontieteiden tutkimukselle. Antipositivismi voidaan nähdä positivismiin vastakohtana, jossa ei pyritä etsimään sosiaalisten suhteiden takana olevia lainmukaisuuksia. Antipositivistien mukaan sosiaalista maailmaa ja tutkittavaa kohdetta voidaan ymmärtää vain osallistumalla itse toimintaan. Toisin kuin positivistisessä näkemyksessä tietoa ei katsota voivan hankkia ulkopuolisen tarkkailijan ominaisuudessa. Antipositivismi edustaa subjektiivista lähestymistapaa tutkittavaan asiaan nähden ja sen mukaan objektiivisen tiedon hankkiminen ei ole mahdollista. (Burrell & Morgan 1979, 5.) Epistemologian osalta tämä tutkielma painottuu objektivistisen lähestymistavan puolelle, koska tutkielmassa käsiteltävät lainsäädännön vaatimukset luovat säännönmukaisuutta yritysten toimintaympäristöön sekä vaikuttavat tehtäviin valintoihin melko voimakkaastikin. Tutkielmassa pyritään objektivistisen ulkopuolisen tarkkailun lisäksi ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä analysoimalla säännösten sisältöä, joten lähestymistapa saa tältä osin myös subjektivistista näkökulmaa.

Ihmiskäsitystä koskevat perusolettamuksista vastakohtina voidaan nähdä voluntarismi ja determinismi. Subjektivistisen lähestymistavan mukaan ihminen on täysin vapaa toimija, kun taas objektivistinen lähestymistapa on deterministinen, jonka mukaan ihmisen toiminnan määräävät täysin kyseessä oleva tilanne ja ympäristö. Perusolettamukset, jotka koskevat ihmisen suhdetta ympäristöönsä, jossa hän toimii, ovat erityisen tärkeitä yhteiskuntatieteiden teorioissa. Kahden ääripään näkemyksen väliltä voidaan valita myös välimuoto, jonka mukaan toimintaan vaikuttavat sekä tilannekohtaiset tekijät että itse vapaasti päätettävissä olevat tekijät. (Burrell & Morgan 1979, 6.)

Ihmiskäsityksen osalta tämän tutkielman lähestymistapa on voluntarismiin ja determinismiin väliltä. Tutkittavaa ilmiötä säätelevät useat lait, joten täysin vapaasta toiminnasta ei ole kyse, mutta lainsäädäntö pitää sisällään erilaisia mahdollisuuksia ja näin ollen toiminta ei ole täysin riippuvaista tilannekohtaisista tekijöistä.

Metodologian osalta Burrell ja Morgan (1979, 6) toteavat kaksi ääripäätä, joista subjektivistista lähestymistapaa edustaa ideografinen metodologia. Sen mukaan tutkittavaa asiaa voidaan ymmärtää ainoastaan hankkimalla ensisijaista tietoa siitä. Ideografinen tutkimusote vaatii, että tutkittavaa kohdetta tarkastellaan läheltä ja pyritään itse kokemaan tilanteet, joissa tutkittava asia ilmenee ja näin saamaan yksityiskohtaista tietoa

tutkimuksen kohteesta. Objektivistista lähestymistapaa edustaa toinen metodologian ääripää, nomoteettinen metodologia. Tämä tutkimusote korostaa, että tutkimuksen tulee perustua systemaattiseen tiedonkeruuseen ja siihen liittyy läheisesti asetettujen hypoteesien testaus samalla tavalla kuin luonnontieteellisessä tutkimuksessa. Tietoja kerätään usein erilaisin kyselylomakkein ja niitä analysoidaan tilastollisin menetelmin.

Tämän tutkielman lähestymistapa on ontologian ja ihmiskäsityksen perusteella subjektiivinen, joskin ihmiskäsityksen osalta esitettiin, että täysin vapaa toimija ihminen ei voi olla, kun tutkittavana on ilmiö, jota säännellään lakien ja ohjeiden avulla. Epistemologian kannalta tutkielma on objektivistispainotteinen sisältäen tulkitsevaa ja ymmärtämään pyrkivää analyysiä tutkittavasta ilmiöstä. Metodologian osalta tutkielma painottuu subjektiiviseen lähestymistapaan, vaikka ilmiötä ei tutkitakaan yksityiskohdaisesti tietyn tapauksen kautta. Subjektivistista lähestymistapaa puoltaa se, että ilmiön tutkimisen perustana on tarkan tiedon kokoaminen tutkittavasta aiheesta. Saatua tietoa analysoidaan laadullisesta näkökulmasta. Tällä tavoin voidaan lisätä ymmärrystä liittyen ilmiöön ja tilanteisiin, joissa tutkittavaa ilmiötä voidaan hyödyntää. Nomoteettisin keinoin tapahtuvan tiedonkeruun ja tilastollisin menetelmin tapahtuvan analysoinnin ei katsota palvelevan tätä tarkoitusta, joten tältä osin tutkielman lähestymistapaa ei voida pitää objektivistisena, vaikkakin säännöksiä voitaisiin tarkastella ulkopuolisen tarkastelijan ominaisuudessakin. Niiden sisällön ymmärtäminen vaatii kuitenkin subjektiivista lähestymistapaa.

Burrell ja Morgan (1979, 21) toteavat, että subjektiivinen – objektivistinen -dimensiota on ehdotettu käytettävän tieteen lähestymistapaa määriteltäessä ja että yhteiskunnan tilaa on ehdotettu voitavan tarkastella dimensiolla sääntely – radikaali muutos. Nämä kaksi dimensiota voidaan kuitenkin yhdistää ja näin luoda viitekehys, jolla voidaan analysoida yhteiskuntatieteiden teoriaa. Burrell ja Morgan (1979, 22–23) määrittelevät näiden kahden dimension muodostavan neljä erilaista paradigmaa. Nämä paradigmat ovat radikaali humanisti, radikaali strukturalisti, tulkitsija ja funktionalisti. Sijoitettuna subjektiivinen – objektivistinen -dimensiolle näistä subjektiivisia ovat radikaali humanisti sekä tulkitsija ja objektivistisia radikaali strukturalisti sekä funktionalisti. Radikaali humanisti ja radikaali strukturalisti edustavat radikaalia muutosta. Tulkitsija ja funktionalisti ovat sääntelyn sosiologian edustajia. Tähän tutkielmaan soveltuu parhaiten tulkitseva paradigma, joka edustaa sääntelyä ja subjektiivista näkökulmaa. Aiemmissa kappaleissa tuotiin kuitenkin esiin, että tutkielmassa on myös objektivistisen lähestymistapa, joka tulkinnan kautta saa subjektiivisia piirteitä.

Tieteellisessä tutkimuksessa pyritään objektiiviseen totuuteen, joka on pätevä paitsi tutkijalle itselleen myös muille. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimustulokset ovat samat riippumatta siitä, kuka tutkimuksen on tehnyt. Tutkimuksen tavoitteeseen pyritään päteviä menetelmiä käyttäen ja kertomalla käytetyistä menettelytavoista. Edellyttäen, että nämä menetelmät ovat kriittikintäviä ja että toinen tutkija käyttää samoja menetelmiä,

tutkimuksen tulosten tulisi toistua. Tieteen objektiivisuusvaatimus tarkoittaa siis, että jos tutkijat valitsisivat saman kohdeilmion ja tutkimusongelmat, heidän tulisi päätyä samoihin tuloksiin. (Uusitalo 1997, 25.) Tässä tutkielmassa pyritään mahdollisimman objektiiviseen tulkintaan valitusta näkökulmasta katsottuna. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan osuus ja tutkijan tulkinnan vaikutus tutkimustuloksiin on kuitenkin merkittävä.

1.4 Metodologiset valinnat

Neilimo ja Näsi (1980, 31) ovat määritelleet neljä erilaista yrityksen taloustieteen tutkimusotetta. Nämä ovat käsiteanalyttinen, nomoteettinen, päätöksentekometodologinen ja toiminta-analyttinen tutkimusote. Kuviossa 2 havainnollistetaan niiden sijoittumista akseleille teoreettinen – empiirinen ja deskriptiivinen – normatiivinen.

	Teoreettinen	Empiirinen
Deskriptiivinen	Käsiteanalyttinen tutkimusote	Nomoteettinen tutkimusote
Normatiivinen	Päätöksentekometodologinen tutkimusote	Toiminta-analyttinen tutkimusote

Kuvio 2 Laskentatoimen tutkimusotteiden kartoitus (Lukka 1991, 166)

Laskentatoimen tutkimusotteet on kuviossa 2 jaettu nelikenttään sen mukaan, mikä on tutkimuksen tavoite ja miten ongelman ratkaisuun tarvittava aineisto hankitaan. Deskriptiivinen tutkimus pyrkii vastaamaan kysymyksiin ”Miten on?” ja ”Miksi on?”. Tutkimus on tällöin kuvailevaa, selittävää tai ennustavaa. Normatiivinen tutkimus puolestaan pyrkii vastaamaan kysymykseen ”Miten pitäisi toimia?”. Teoreettinen tutkimus perustuu olennaisesti ajattelun tai päättelyn metodin käyttöön. Empiiristä materiaalia

voi olla välillisesti mukana aiempien empiiristen tutkimusten hyväksikäytön kautta. Empiirisessä tutkimuksessa ongelman ratkaisuun tarvittava aineisto hankitaan eri tavoin joko kentältä tai laboratoriosta. (Lukka 1991, 167.)

Käsiteanalyysi voi olla yksinään tutkimuksen metodologinen perusvalinta eli tutkimusote ja toisaalta se esiintyy muita tutkimusotteita tukevassa roolissa. Voidaan sanoa, että käytännössä katsoen mikään tutkimus ei onnistu ilman tapauksesta riippuen suppeampaa tai laajempaa käsitteellis-teoreettista osaa. (Lukka 1991, 167.)

Tämän tutkielman tutkimusote on käsiteanalyttinen. Tälle tutkimusotteelle ominaisista piirteistä voidaan todeta, että doktriinipohja on pääosin aiempaa käsiteanalyysiä, joka voi sisältää myös empiriapainotteisia kokemuksia, metodina on ensisijaisesti ajattelun metodi, tutkimuskohteena voivat olla sekä tosiasiat tai arvot ja normit ja että tutkimustulokset saattavat olla sekä toteavia että suosittelevia (Neilimo & Näsi 1980, 32).

Käsiteanalyysin tuloksena syntyy uusia käsitteitä tai vielä useimmiten käsitejärjestelmiä. Tutkimusta voidaan pitää käytännönläheisenä erityisesti siitä näkökulmasta, että sen tuottamien käsitejärjestelmien avulla voidaan paremmin jäsentää, suunnitella tai ottaa käsitteellisesti haltuun joitakin yrityselämän ilmiöitä. (Neilimo & Näsi 1980, 32.)

Käsiteanalyttinen ja nomoteettinen tutkimusote eroavat toisistaan ensinnäkin empiriaan suhtautumisen osalta. Nomoteettinen tutkimusote nojaa erittäin vahvasti laaja-alaiseen empirian avulla hankittuun materiaaliin ja lisäksi sillä on määrätyt säännöt esimerkiksi tiedon hankintaa, tiivistystä, muokkausta, analyysiä ja tulkintaa varten. Käsiteanalyttisessä tutkimusotteessa ei ole löydettävissä tällaisia piirteitä. Toisaalta käsiteanalyttisen tutkimuksen tulokset voivat olla normatiivisia, mikä ei puolestaan ole nomoteettisen tutkimuksen keskeinen tavoite. (Neilimo & Näsi 1980, 33.) Lukan (1991, 168) mukaan tieto-opillinen kategorisointi voidaan jakaa tiedon lähdeksi koskevaan ja otteluun, jolloin vastakkain ovat rationalismi ja empirismi sekä tiedon kohdetta koskevaan jaotteluun, jossa vastakkain ovat realismi ja idealismi.

Käsiteanalyttinen ja päätöksentekometodologinen tutkimusote sijoittuvat tutkimusotteiden jaottelussa rationalismin alle. Järkeisjohteisuus on sekä käsiteanalyttisen että päätöksentekometodologisen tutkimusotteen olennainen piirre; tutkimuksen varsinainen kontribuutio perustuu ajatteluun ja päättelyyn, mutta apuvälineinä voidaan käyttää erilaisia deduktioon pohjautuvia instrumentteja, kuten matematiikkaa ja logiikkaa. (Lukka 1991, 168.)

Sekä käsiteanalyttisessä että päätöksentekometodologisessa tutkimusotteessa empiria voi olla jossakin muodossa mukana. Käsiteanalyttisen tutkimuksen kohdalla kyse on ajattelun ja päättelyn perusmateriaalin hankinnasta, jonka kautta tutkimuksen todistelu ja väitteiden esittäminen suoritetaan. Materiaalia ei hankita suoraan kentältä tai laboratoriosta, vaan se on luonteelta välillistä, esimerkiksi aikaisemmin julkaistuja empirisiä tutkimuksia. (Lukka 1991, 168.)

Lukka (1991, 169) esittää johtopäätöksensä, että käsiteanalyttisen ja päätöksentekometodologisen tutkimusotteen kohdalla korostuu rationalistinen epistemologia, koska tutkimusten olennaisin osa perustuu ajattelun ja päättelyn avulla saataviin tuloksiin, eikä empiirisiin kokemuksiin tai havaintoihin. Kokemusjohteisuus on luonteenomainen piirre nomoteettiselle ja toiminta-analyttiselle tutkimusotteelle. Tutkimus perustuu aina jotenkin empiriasta hankittuun aineistoon. Silti varsinkin toiminta-analyttisessä tutkimuksessa saattaa olla huomattavissa määrin käsiteanalyttisluonteista pohdiskelua, esimerkiksi viitekehysten rakentamisen muodossa. (Lukka 1991, 169.)

Idealistinen ja realistinen epistemologia näkevät tiedon kohteen eri tavoin. Realistisen käsityksen mukaan havainnot ovat havaintojen riippumattomia ja havainnot ovat objektiivisesti olemassa. Idealistisen ajattelun mukaan havainnot ovat täysin subjektiivisia kokemuksia ja havaintojen tajunnasta riippuvaisia. Käsiteanalyttinen tutkimus voi periaatteessa sijoittua mihin tahansa pisteeseen välillä realismi – idealismi. (Lukka 1991, 171–176.) Tämä tutkielma on enemmän idealistinen kuin realistinen, koska sääntöjen tulkinta voi olla osittain subjektiivista ja tilannekohtaista.

1.5 Tutkielman rakenne

Tämä tutkielma koostuu kuudesta pääluvusta, jotka on edelleen jaettu omiin alakappaleisiin. Tutkielman ensimmäisessä luvussa selvitettiin tutkielman aiheen valinnan taustoja, asetettiin tutkielman tavoite, esitettiin tutkimusongelmat, joihin tutkielman myöhemmissä kappaleissa haetaan ratkaisua ja tehtiin tutkimusta koskevia rajoituksia, joiden kautta voidaan perustella tutkielmassa esiin nostettavat asiat. Lisäksi ensimmäisessä kappaleessa käsiteltiin tutkielman tieteenfilosofisten ja metodologisten valintojen taustoja.

Toisessa pääluvussa käsitellään konserneja käsitteenä eri lainsäädäntölähteiden näkökulmasta, erilaisia konsernimuotoja ja konsernien verotusta. Toisen luvun tavoitteena on luoda katsaus konserneja koskevaan sääntelyyn annettujen rajausten puitteissa. Kolmannessa luvussa tarkastellaan liiketoimintasiirtoa koskevaa lainsäädäntöä. Neljännessä luvussa analysoidaan elinkeinoverolain tarkoittaman liiketoimintasiirron käsitteitä tarkemmin ja pyritään tätä kautta rakentamaan käsitteellinen viitekehys elinkeinoverolain tarkoittamasta liiketoimintasiirrosta. Näiden tietojen pohjalta voidaan pohtia liiketoimintasiirron soveltumista konsernirakenteen muuttamiseen. Viidennessä pääluvussa pohjustetaan konsernirakenteen muuttamista nostamalla esiin asioita, jotka tulevat pohdittavaksi konsernirakenteen muutosten johdosta ja lopuksi selvitetään liiketoimintasiirron käyttämistä konsernirakenteen muuttamisessa esimerkin avulla. Viimeisessä kuudennessä pääluvussa esitetään tutkielman yhteenveto edellä esitettyjen kappaleiden pohjalta sekä johtopäätökset tutkittavasta ilmiöstä. Tutkielman lopuksi pohditaan myös

tehdyn tutkimuksen validiteettia ja reliabiliteettia sekä esitetään mahdollisia jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 KONSERNI YRITYSRAKENNEMUOTONA

2.1 Konserneja koskevasta lainsäädännöstä

2.1.1 *Konserni käsitteenä*

Mehtosen (2005, 201) ja Ranta-Lassilan (1999, 359) mukaan konsernien oikeudellisella sääntelyllä pyritään ottamaan huomioon taloudellinen ja organisatorinen kokonaisuus, jonka juridisesti itsenäiset yritykset muodostavat. Vaikka yritysryhmää ei sinänsä pidetä erillisenä oikeushenkilönä, yritysten välinen konsernisuhde tai muu intressiyhteys voi käytännössä johtaa yritysryhmän toimimiseen kuin yksi yritys. Näille yritysryhmille tarvitaan niitä koskevan sääntelyn apuvälineeksi selkeitä käsitteitä ja näistä käsitteistä keskeisin on konserni.

Konserni on määritelty vain osakeyhtiölaissa ja kirjanpitoaissa. Kirjanpitoaissa määritellään konsernin muodostavien emo- ja tytäryrityksen lisäksi myös omistusyhteyshyryitys ja osakkuusyritys, joita ei kuitenkaan käsitellä tässä tutkielmassa, vaan jatkossa käsitellään vain konserniyrityksiä. Lisäksi kirjanpitoasetuksen tuloslaskelma- ja tasekaavoissa käytetään termiä saman konsernin yritys, mikä lisää käsitteiden kirjavuutta entisestään. (Ranta-Lassila 1999, 359; 361.)

Verotuksessa konserni-sanankäyttö ei ole niin täsmällistä kuin kirjanpito- tai osakeyhtiölainsäädännössä. Verolainsäädännössä ei ole yhtenäistä konsernin legaalimääritelmää, jota sovellettaisiin tarvittaessa verotuksen eri alueilla. Ranta-Lassila (1999, 359) mainitsee kuitenkin, että konserni-sana esiintyy konserniavustuslaissa ja Konserniverokeskuksen nimessä. Konserniavustuslaissa määritellään emoyhteisö ja tytäryhteisö konserniavustuksen vähennyskelpoisuuden yhtenä edellytyksenä. Vaikka tätä ei voida pitää varsinaisena konsernin määritelmänä, niin emo-tytäryhteisösuhteessa olevien yritysten kokonaisuutta voidaan kutsua verotukselliseksi konserniksi. Samaan yritysryhmään kuuluvia yrityksiä kuvataan verotuksessa myös sanalla lähiyhtiö, joka sopii hyvin termiksi etuyhteydessä oleville yrityksille, jotka eivät välttämättä kuulu samaan yhtiöoikeudelliseen tai kirjanpidolliseen konserniin.

2.1.2 *Konsernin määritelmä kirjanpitolainsäädännössä*

Kirjanpitolain (KPL) 1:6:ssä esitetään konsernin määritelmä. Sen mukaan emoyritys tytäryrityksineen muodostaa konsernin. Taloudellisena kokonaisuutena konserni määritellään seuraavasti: Konserni on kahden tai useamman juridisesti itsenäisen yrityksen muodostama pysyväksi tarkoitettu taloudellinen kokonaisuus, jossa yhdellä yrityksellä eli emoyrityksellä on määräysvalta muissa konserniin kuuluvissa yrityksissä eli tytäryrityksissä. Määräysvalta onkin konsernisuhteen olennaisin tunnusmerkki. Käytännössä se merkitsee emoyrityksen mahdollisuutta ohjata konserniin kuuluvien yritysten toimintaa ja päätöksentekoa koko konsernin tavoitteita ja etua silmällä pitäen. Konsernien muodostamisella pyritäänkin usein erilaisten tuotanto- ja markkinointitekniesten, hallinnollisten tai rahoituksellisten synergiaetujen hyödyntämiseen. (Järvinen, Prepula, Riis-tama & Tuokko 2002, 12.)

Kirjanpitolain konsernimääritelmä perustuu konsernitiilinpäätösdirektiiviin ja vastaa siinä määriteltyä konsernisuhdetta. Konsernisuhteen aikaansaava määräysvalta syntyy KPL 1:5:n mukaan päätösvallan kautta. Emoyrityksellä on määräysvalta kohdeyrityksessä eli tytäryrityksessä silloin, kun sillä on yli puolet kohdeyrityksen kaikkien osakkeiden tai osuuksien tuottamasta äänimäärästä ja tämä äänen enemmistö perustuu omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin taikka muuhun sopimukseen. Toinen peruste, jolla määräysvalta syntyy, on oikeus nimittää tai erottaa enemmistö jäsenistä kohdeyrityksen hallituksessa tai siihen verrattavassa toimielimessä tai vaihtoehtoisesti toimielimessä, jolla on vastaava nimitämis- ja erottamisoikeus. Tämän oikeuden tulee perustua samoihin seikkoihin kuin äänen enemmistön eli käytännössä omistukseen, yhtiöjärjestykseen tai osakassopimukseen. (Ranta-Lassila 1999, 361.)

Kirjanpitoasetus käyttää termiä saman konsernin yritys. Esimerkiksi kirjanpitoasetuksen tuloslaskelmakaavassa rahoitustuotot jaotellaan tuottoihin osuuksista saman konsernin yrityksissä, tuottoihin osuuksista omistusyhteyserityksissä ja muihin rahoitus-tuottoihin. Vastaavasti tasekaavassa saamiset ja velat ilmoitetaan saman konsernin yritysten osalta erikseen. Ranta-Lassilan (1999, 361) mukaan Kirjanpitolautakunta on lausunnossaan 11.1.1999/1557 todennut, että saman konsernin yrityksillä tarkoitetaan kirjanpitovelvollisen omaan konserniin kuuluvien yritysten lisäksi muun muassa kirjanpito-velvollisen omaa emoyritystä ja sisaryrityksiä. Konsernin määritelmä on siis KPL 1:6:n mukainen, mutta tarkastelunäkökulma laajempi. Kirjanpitovelvollisen pitää tarkastella konsernia oman emoyrityksensä näkökulmasta, jolloin emoyrityksen muita tytäryrityksiä pidetään samaan konserniin kuuluvina.

Edellä mainitussa Kirjanpitolautakunnan lausunnossa käytetään termiä sisaryritys, jolla tarkoitetaan lausunnon hakijana olevan yrityksen emoyrityksen muita tytäryrityksiä kuin hakijaa itseään tai sen omia tytäryrityksiä. Sisaryritystä ei kuitenkaan ole mää-

ritelty yhtiö- tai kirjanpitolainsäädännössä. Tämän johdosta saman yrityksen omistamia tytäryrityksiä ei tulisi kutsua sisaryrityksiksi vaan emoyrityksen muiksi tytäryrityksiksi. Sisaryritys-termiä tulisi käyttää vain sellaisista yrityksistä, joilla on omistajana sama luonnollinen henkilö. (Ranta-Lassila 1999, 361.)

Kirjanpitolaissa säädetään myös, että useasta juridisesta yrityksestä koostuvasta kokonaisuudesta pitää laatia konsernitilinpäätös, jos KPL 6 luvussa mainitut edellytykset täyttyvät. Konsernitilinpäätöksen tarkoituksena on kuvata konserniin kuuluvia yrityksiä ikää kuin nämä olisivat yksi yritys. Koska erillistä konsernikirjanpitoa ei ole olemassa, konsernitilinpäätös laaditaan emoyrityksen ja tytäryritysten tilinpäätösten yhdistelmänä. Konsernitilinpäätöksen tehtävänä on antaa informaatiota siitä taloudellisesta kokonaisuudesta, johon yritys kuuluu. (Leppiniemi 2005, 69–70.)

2.1.3 Konsernin yhtiöoikeudellinen sääntely

Voimassa olevan osakeyhtiölain (OYL) 8:12:ssä säädetään konsernista. Lain kohdassa säädetään, että jos osakeyhtiöllä on kirjanpitolain 1:5:ssä tarkoitettu määräysvalta toisessa kotimaisessa tai ulkomaisessa yhteisössä tai säätiössä, osakeyhtiö on emoyhtiö ja määräysvallassa oleva on tytäryhteisö. Emoyhtiö tytäryhteisöineen muodostaa konsernin. Säännöksen toisen kohdan mukaan osakeyhtiöllä on määräysvalta toisessa yhteisössä tai säätiössä myös silloin, kun osakeyhtiöllä yhdessä yhden tai useamman tytäryhteisönsä kanssa taikka tytäryhteisöllä yksin tai yhdessä muiden tytäryhteisöjen kanssa on kirjanpitolain 1:5:ssä tarkoitettu määräysvalta siinä. Osakeyhtiölain konsernisäännös vastaa siis KPL:n konsernimääritelmää. Tämä helpottaa yritysten toimintaa, kun ei tarvitse huomioida kahta erilaista konsernikäsitettä. OYL:n konsernisäännösten pääasiallinen tarkoitus on toimia apuvälineenä silloin, kun pyritään kategorisesti kieltämään ilmeisimmät OYL:n kiertämistilanteet. Konserniin kuuluvan osakeyhtiön oikeudet ja velvollisuudet ovat käytännössä samat kuin itsenäisinä toimivien yhtiöiden. Konsernisuhde ei siten oikeuta esimerkiksi toimimaan vähemmistöosakkeenomistajien tai yhtiön velkojien etujen vastaisesti. (Airaksinen, Pulkkinen & Rasinaho 2007, 457–458.)

Osakeyhtiölain konsernisäännökset ovat melko suppeita ja konserniin käsitteenä viitataan laissa vain muutamia kertoja. Lisäksi viittauksista suurin osa liittyy tilinpäätösasioihin, jotka eivät ole varsinaisesti yhtiöoikeudellisia asioita. OYL:ssä konsernin käsite on siis etupäässä apuväline, jolla halutaan samaistaa itse yhtiö ja sen määräysvallassa olevat yhtiöt. Näin ollen pyritään estämään tilanteet, joissa osakeyhtiölakia voitaisiin kiertää toimimalla konsernimuodossa itsenäisten yhtiöiden sijaan. Esimerkki tällaisesta säännöksestä on OYL 5:9, jonka mukaan yhtiölle tai sen tytäryhteisölle kuuluvalla yhtiön osakkeella ei voida osallistua yhtiökokoukseen. Yhtiön hallussa olevalla omalla osakkeella tapahtuvan äänestämisen kieltäminen yhtiökokouksessa on luontevaa, koska ääni-

valtaa käyttäisi yhtiön johto. Koska emoyhtiön johto käyttää normaalisti välitöntä valtaa myös tytäryhteisössä, on luontevaa ulottaa sama kielto kategorisena myös tytäryhteisöön. (Airaksinen ym. 2007, 458.)

Osakeyhtiölaissa ei ole säännöksiä, jotka oikeuttaisivat tytäryhtiön johdon toimimaan tavalla, joka asettaisi emoyhtiön edut mahdollisten vähemmistöosakkaiden tai tytäryhtiön velkojien etujen edelle. Suomen osakeyhtiöoikeudesta puuttuu erityinen 'konserni-intressi', koska se edellyttäisi sellaisen mekanismin luomista, jolla turvattaisiin tytäryhtiön vähemmistöosakkaiden ja velkojien oikeudet. Tähän kantaan on kuitenkin yksi poikkeus. OYL 6:15:n mukaan tytäryhtiön on annettava emoyhtiön hallitukselle konsernin aseman arvioimiseksi ja sen toiminnan tuloksen laskemiseksi tarvittavat tiedot. Kyseinen säännös asettaa periaatteessa emoyhtiön parempaan asemaan kuin yhtiön mahdolliset muut osakkaat. Syy säännöksen olemassaololle on selvä, koska ilman tällaista säännöstä ei olisi mahdollista laatia konsernitilinpäätöstä. Eräissä muissa Euroopan maissa, esimerkiksi Saksassa ja Portugalissa, oikeuskäytäntö mahdollistaa emoyhtiön asettamisen muiden tytäryhtiön osakkeenomistajien ja velkojien edelle. Saksan oikeudessa on lisäksi mekanismi, jonka avulla mahdolliset vähemmistöosakkaiden ja velkojien kärsimät vahingot voidaan korvata. Suomen osakeyhtiöoikeus onkin itse asiassa käytännöstä vieraantunut, koska käytännössä kaikki kansainväliset konsernit toimivat tytäryhtiöidensä kautta ja nämä tytäryhtiöt toimivat käytännössä täysin emoyhtiön määräysten mukaan. Yleistä on, että yhtiön toiminnallinen organisaatio on erilainen kuin sen oikeudellinen organisaatio, minkä johdosta tytäryhtiön muodollinen johto on vaikeassa asemassa. (Airaksinen ym. 2007, 459.)

Osakeyhtiölaissa tarkoitettu konsernin emoyhtiö on aina suomalainen osakeyhtiö. Yhtiö, johon osakeyhtiöllä on määräysvalta, on tytäryhteisö. Konsernin tytäryhteisö voi olla mikä tahansa kotimainen tai ulkomainen yhteisö tai säätiö. Säännöksen viittauksella 'yhteisö tai säätiö' tarkoitetaan todennäköisesti sitä, että kaikki yksityisoikeudelliset oikeushenkilöt voivat kuulua konserniin. Osakeyhtiölain 8:12:n kolmannessa kohdassa säädetään lisäksi, että KPL 1:5:n säännöksiä kirjanpitovelvollisesta sovelletaan syntymisen peruskriteerit ovat enemmistö äänistä tai oikeus nimittää tai erottaa enemmistö toisen yhtiön hallituksesta tai vastaavasta toimielimestä. Kumpikin kriteeri koskee pääasiallisesti samaa asiaa eli oikeuttaa nimittää toisen yhteisön tai säätiön hallitus tai vastaava elin, koska äänen enemmistön tuoma tärkein oikeus on juuri hallituksen nimittäminen. Äänen enemmistöön oikeuttava äänimäärä lasketaan kaikista äänistä. Siten ratkaisevaa ei ole yhtiökokouksessa tai vastaavassa tyypillisesti läsnä olevien osakkeiden äänimäärä ja siten tosiasiallisesti määräävä asema. Määräysvallan syntyminen perustuu nimenomaisesti äänen enemmistöön eikä osakkeiden enemmistöön. Osakkeista enemmistön omistavalla ei siten ole välttämättä määräysvaltaa ja toisaalta osakkeista vähemmistön omistavalla voi olla määräysvalta, jos kyseiset osakkeet tuottavat äänen enemmistön. Äänivallan enemmistö voi suoran omistamisen sijaan tai sen lisäksi pe-

rustua esimerkiksi sopimukseen, jonka nojalla voi ohjata toisen osakkeenomistajan äänestyskäyttäytymistä. Määräysvaltasuhde syntyy, jos yhtiö itse omistaa äänistä esimerkiksi 35 prosenttia ja voi tosiasiallisesti käyttää toisen osakkeenomistajan 20 prosentin ääniosuutta, jolloin kokonaisäänimääräksi muodostuu 55 prosenttia kaikista äänistä. Ääniosuutta laskettaessa ei oteta huomioon yhtiöjärjestykseen, lakiin tai vastaavaan perustuvia äänestysrajoituksia. Siten konsernisuhde syntyy, jos toinen yhtiö omistaa toisen yhtiön äänistä 51 prosenttia, mutta ei äänileikkurin takia voi käyttää kuin osaa näistä äänistä, eikä siten edes välttämättä voi käyttää määräysvaltaa toisessa yhtiössä. (Airaksinen ym. 2007, 460–463.)

Määräysvalta voi äänen enemmistön lisäksi perustua myös siihen, että yhtiö voi nimittää tai erottaa yli puolet hallituksen tai vastaavan toimielimen jäsenistä. Hallitusta vastaavana toimielimenä voidaan pitää elintä, joka voi käyttää määräysvaltaa yhtiön jokapäiväisessä toiminnassa. Oikeus nimittää tai erottaa hallituksen jäseniä voi perustua moniin seikkoihin, kuten yhtiöjärjestyksen tai vastaavan määräyksiin, yhtiöjärjestyksmääräyksen ja äänivallan yhteisvaikutukseen, osakassopimukseen tai vaikka kaikkien edellä mainittujen yhteisvaikutukseen. Esimerkiksi OYL 6:9:n mukaan osakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä voidaan antaa tietyille taholle oikeus nimittää alle puolet hallituksen jäsenistä, loppujen valinnasta päättää yhtiökokous. Kyseiselle taholle voi syntyä määräysvalta, jos yhdessä jonkun muun perusteen kanssa se voi nimittää yli puolet hallituksen jäsenistä. Määräysvalta voi perustua myös siihen, että yhtiöllä on oikeus nimittää tai erottaa yli puolet sellaisen toimielimen jäsenistä, joka nimittää hallituksen tai vastaavan toimielimen. Osakeyhtiöissä tällainen toimielin voi olla hallintoneuvosto. (Airaksinen ym. 2007, 464.)

Osakeyhtiöllä katsotaan olevan määräysvalta tytäryhteisössä myös silloin, jos sitä johdetaan yhteisesti tytäryhteisön kanssa tai osakeyhtiö muulla tavoin tosiasiallisesti käyttää määräysvaltaa tytäryhteisössä (Airaksinen ym. 2007, 461). Tämä lisäys on kirjanpitolain mukainen ja se on otettu KPL:iin 2000-luvun alun yhdysvaltalaisen tilinpäätös-kandaalien seurannaisena. Suomenkin lainsäädännössä katsottiin tarpeelliseksi huomioida yhteisesti johdetut kokonaisuudet, koska näin saatiin konsernimääritelmän piiriin myös niin sanotut *special purpose entityt*, joita tietävästi käytettiin esimerkiksi Enron-yhtiön tilinpäätöstietojen manipuloinnin apuna. Säännös on vaikeasti tulkittava, mutta se vaikeuttaa konsernisäännösten kiertämistä, jota sinänsä voidaan pitää tarkoituksenmukaisena asiana. (Airaksinen ym. 2007, 464.)

2.1.4 Konsernien luokittelusta

Konsernin perustana oleva määräysvalta merkitsee ensisijaisesti juridisesti perusteltavissa olevaa päätöksentekovaltaa ja toiminnan ohjaamisvaltaa. Konsernin toiminnan

yhtenäinen johto on toinen tunnusmerkki konsernisuhteen määrittämiseksi. Konsernikäsite on edellä esitetty erityisesti taloudellisena kokonaisuutena. Tämän kokonaisuuden perustana on luonnollisesti yritystoiminnan reaali prosessiin kuuluva toiminta ja sen ohjaus. Konserni voidaan siis määrittää myös taloudellisiin tavoitteisiin pyrkiväksi kokonaisuudeksi, jonka tavoitteiden saavuttamista mitataan toiminnan tuloksen ja taloudellisen aseman kehittymisenä. Yhteenvetona voidaankin todeta, että konserni on ensisijaisesti taloudellinen käsite ja vasta toissijaisesti puhutaan konsernista oikeudellisena käsitteenä. (Järvinen ym. 2002, 12.)

Konserni voi muodostua yhtä hyvin pienistä kuin suurista yrityksistä. Konserniin voi kuulua yrityksiä miltä tahansa toimialalta ja myöskään niiden juridiselle yritysmuodolle ei ole asetettu rajoituksia. Konsernit voidaan luokitella kahdella eri perusteella. Ensimmäisessä tavassa luokittelu perustuu siihen, millainen asema konserniin kuuluvilla yrityksillä on toisiinsa nähden omistuksellisesti ja toisessa siihen, miten konserniin kuuluvat yritykset muodostavat kokonaisuuden tuotantoprosessin tai vaihdantaprosessin osina. Omistusperustetta käyttäen voidaan erottaa toisistaan ns. alistuskonserni ja rinnakkaiskonserni. Alistuskonsernista on kyse silloin, kun emoyrityksen määräysvalta ulottuu joko välittömästi tai välillisesti jonkin tytäryrityksen tai joidenkin tytäryritysten avulla yhteen tai useampaan tytäryritykseen siten, että nämä ovat täysin määräysvaltaa pitävän emoyrityksen johdon alaisia. Esimerkiksi A Oy omistaa B Oy:stä 90 prosenttia, joka puolestaan omistaa C Oy:n 100 prosenttisesti. A Oy:llä on tällöin määräysvalta konsernissa, B Oy:öön nähden määräysvalta on välitön ja C Oy:öön välillinen B Oy:n kautta. (Järvinen ym. 2002, 13.)

Rinnakkaiskonserni tarkoittaa käsitteenä sellaista kokonaisuutta, jossa tytäryritykset ovat yhteisen johdon alaisia, mutta ovat toisiinsa nähden samanlaisessa oikeudellisessa asemassa ja käyttävät toisiinsa yhtäläistä valtaa. Tällaisessa konsernissa mikään tytäryrityksistä ei voi pakottaa toista konserniyritystä toimiin, joita tämä ei itse halua. Rinnakkaiskonsernissa voi olla esimerkiksi emoyhtiö A Oy, jolla on välitön määräysvalta tytäryhtiöihinsä B Oy, C Oy ja D Oy. Kolme tytäryritystä eivät ole määräysvaltasuhteessa toisiinsa, vaan ovat samanarvoisia, saman omistajan tytäryrityksiä, joista toisiinsa käytetään termiä sisaryritykset.

Konsernien luokittelussa tuotanto- tai vaihdantaprosessien yhdistämistavan perusteella voidaan erottaa vertikaalinen, horisontaalinen ja sekakonserni. Vertikaalisesta konsernista on kyse yrityksistä, jotka edustavat saman elinkeinohaaran useita eri tuotantovaiheita tai vaihdantaprosessin osia. Tyypillisesti vertikaalisia konserneja esiintyy raskaassa metalliteollisuudessa, jossa esimerkiksi sulatto voi olla yksi konserniyhtiö ja tuotantoprosessin loppuvaiheessa terästehdas yksi konserniyhtiö ja koko tuotantoketjun yhtiöt muodostavat yhden konsernin. Myös tilanteessa, jossa tukkukauppa omistaa vähittäiskaupan, on kyse vertikaalisesta konsernista. Tuotantotekniset ja markkinoinnissa saavutettavat edut ovatkin yleisin vertikaalisen konsernin muodostamisen motiivi.

Horisontaalinen konserni muodostuu samaa elinkeinohaaraa edustavien ja samaan teollisuuden alaan kuuluvien yritysten yhteenliittymästä. Näistä esimerkkinä voidaan mainita erilaisia kulutus- ja kestokulutushyödykkeitä valmistavat ja markkinoivat konsernit. Sekakonserni on nimensä mukaisesti konserni, johon kuuluu eri elinkeinohaaroja edustavia yrityksiä. Esimerkiksi konserni, johon kuuluu tavarataloja ja teollisuusyrityksiä, on sekakonserni. (Järvinen ym. 2002, 13–14.)

2.2 Konsernien verotuksesta

Samaan konserniin kuuluvat yhtiöt ovat itsenäisiä yksiköitä ja erillisiä verovelvollisia. Näin ollen verotus ei kohdistu konserneihin, vaan yksittäisiin konserniyrityksiin. Konserni- ja etupiiriyrityskäsitteissä on kuitenkin eroja verolainsäädännössä, kirjanpito-laissa ja osakeyhtiölaissa.

Verotuksessa konsernikäsitteen käyttö on laajempaa ja epätasällisempää kuin osakeyhtiölaissa tai kirjanpito-laissa. Verotuksen konsernikäsite ilmenee esimerkiksi EVL 6b:7:stä ja emo-tytäryhtiödirektiivin yhteydessä. Verotuksen osalta konsernisuhteen muodostumisen vähimmäisomistusvaatimus vaihtelee kymmenestä prosentista konserniavustuslain edellyttämään yhdeksäänkymmeneen prosenttiin. (Leppiniemi 2005, 70; Törmänen 2006, 308–309.)

2.2.1 Konserniyhtiön verotus

Niskakangas, Tikka, Honkavaara, Helminen, Lundén, Laitinen, Rabinä, Leppiniemi, Kiviranta, Ranta-Lassila, Mattila, Raunio ja Äimä (2004, 65) määrittelevät järkevän veropolitiikan yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi verotuksen neutraalisuuden. Tämä veropolitiikan neutraalisuustavoite koskee myös yritysraenteita. Konserniverotuksessa neutraalisuus toteutuu silloin, kun konsernia ja yksittäistä yhtiötä verotetaan samalla tavoin. Ranta-Lassila (1999, 359–360) toteaa, että konserniin kuulumisella voi olla vaikutusta konserniyritysten verotukseen. Konsernisuhteesta on joissakin tilanteissa emo- tai tytäryritykselle etua. Toisaalta konsernisuhte voi joskus johtaa verovelvolliselle epäedullisten säännösten soveltamiseen. Keskeisin asia verotuksen konsernisäännöksiä arvioitaessa onkin se, onko verotus neutraalia toimittaessa yhtenä yrityksenä verrattuna konsernina toimimiseen. Konsernisäännöksille voidaan antaa kahdenlaisia tavoitteita. Ensimmäiseksi niiden tehtävänä on poistaa verohaittoja, joita aiheutuu useampana yhtiönä eli konsernina toimimisesta sen sijaan, että toimintaa harjoitettaisiin yhtenä juridisena yksikkönä. Tästä paras esimerkki on konserniavustuslaki. Toisaalta omistusyhteyden

huomioon ottamisella voidaan pyrkiä estämään perusteettomien veroetujen saavuttamista. (Ranta-Lassila 1999, 360.)

Samaan konserniin kuuluvat yhtiöt ovat juridisesti erillisiä yhtiöitä. Toisaalta erillisten yhtiöiden muodostama konserni on yksi taloudellinen kokonaisuus, jonka sidosryhmien, esimerkiksi omistajien, näkökulmasta oleellisinta on yleensä konsernikokonaisuuden – ei yksittäisten konserniyhtiöiden – menestyminen. Jos konsernikokonaisuus jätetään huomiotta, liiketoiminnan harjoittaminen konsernimuodossa voi olla verotuksellisesti huonommassa asemassa kuin liiketoiminnan harjoittaminen yhtenä yhtiönä. Suomessa osakeyhtiön kuuluminen osakeyhtiölain mukaiseen konserniin ei välittömästi vaikuta yhtiön verotusasemaan, vaan kutakin konsernin yhtiötä pidetään eri verovelvollisena. Konserniyhtiöiden verotusta ei voida verovelvollisen vaatimuksestaan toimittaa yhteisverotuksena. Konsernisuhteella saattaa olla myös välillisiä vaikutuksia osakeyhtiön verotukseen. Konsernisuhde voi esimerkiksi vaikuttaa eräisiin ratkaisuihin elinkeinotulon verottamiseen liittyen. Konserni- tai intressipiirijatteluun viittaavia seikkoja esiintyy mm. tilanteissa, joissa arvioidaan sitä, onko konserniin kuuluvaa holdingyhtiötä pidettävä elinkeinonharjoittajana ja onko konsernin sisäistä vuokraustoimintaa verotettava elinkeinotuloa koskevien sääntöjen mukaan. (Myrsky & Linnakangas 2003, 221; 2006 169–170; Tomperi 2002, 72; Ranta-Lassila 2003, 46.)

2.2.2 Konserniyhtiöiden välinen tuloksentasaus

Myrskyn ja Linnakankaan (2003, 221) mukaan Suomessa konsernin huomioon ottaminen yhtenä taloudellisena kokonaisuutena tapahtuu lähinnä konserniavustusta koskevan lainsäädännön avulla. Konserniavustusjärjestelmän laillisuutta on viime aikoina testattu Euroopan yhteisöjen oikeusistuimeen viedyissä ennakkotapaushakemuksissa. Lähes kaikissa maissa konsernikokonaisuus otetaan verotuksessa jotenkin huomioon.

Vuonna 2003 EU-maista Belgia ja Italia olivat ainoita maita, joissa ei ollut konserneja koskevaa erityissäätelyä. Konsernin verottaminen yhtenä taloudellisena kokonaisuutena toteutetaan EU-maissa yleisesti siten, että konserniyhtiöiden voitot ja tappiot voidaan yhdistää keskenään. Tällainen konserniverotus on Tanskassa, Saksassa, Espanjassa, Ranskassa, Irlannissa, Alankomaissa, Itävallassa, Luxemburgissa ja Portugalissa. Yhteisverotusjärjestelmä on lähes aina vapaaehtoinen. Samantapainen konserniavustusjärjestelmä kuin Suomessa on käytössä Ruotsissa ja Norjassa. (Myrsky & Linnakangas 2003, 221.)

Konserniyhtiöiden välisellä tuloksensierrolla pyritään saamaan konsernin kokonaisverorasitus vastaamaan konsernin kokonaistulosta, tämä on yksi konsernin verosuunnittelun keskeinen tavoite. Tuloksensierro voi olla tarpeen myös emoyhtiön osingonjakovelvoitteen täyttämiseksi. Emoyhtiöllä on yleensä suurin paine osingonjakoon ja sen

on saatava likvidejä varoja käyttöönensä tätä varten. Jos varsinainen liiketoiminta tapahtuu pääasiassa tytäryhtiöissä, tarkoittaa se käytännössä sitä, että myös konsernin voitto syntyy suurimmaksi osaksi niissä, jolloin se on siirrettävä tyttäriltä emolle sen varmistamiseksi, että emoyhtiöllä on tarpeeksi voitonjakokelpoisia varoja. (Mehtonen 2005, 168–169.)

2.2.3 Konserniavustusjärjestelmä

Suomessa konserniyhtiöiden välinen tuloksentasaus tapahtuu siis konserniavustusjärjestelmän avulla, eikä esimerkiksi konserniyhtiöiden yhteisverotuksen kautta. Konserniavustuslaki mahdollistaa avoimen tuloksentasauksen konsernissa. Konserniavustuslain (21.11.1986/825) 2 pykälän mukaan konserniavustuksella tarkoitetaan liiketoimintaa harjoittavan kotimaisen osakeyhtiön tai osuuskunnan toiselle kotimaiselle osakeyhtiölle tai osuuskunnalle sen harjoittamaa liiketoimintaa varten muuna kuin pääomansijoituksena suorittamaa avustusta, jota ei EVL:n mukaan saa vähentää tulosta. Konserniavustuslaki mahdollistaa avoimen tuloksensiirron emo- ja tytäryhtiöiden välillä siten, että avustuksen antaja saa vähentää avustuksen määrän ja sama määrä luetaan saajan veronalaiseksi liiketuloksi. (ks. Alhola, Koivikko, Rätty & Tuominen 2002, 120–121.)

Konserniavustus on viimeisen 20 vuoden ajan ollut yksi konsernien keskeinen verosuunnittelukeino, koska sen avulla konsernia voidaan verotuksellisesti hallinnoida siten kuin se olisi yksi yritys. Juoksevassa toiminnassa ei näin ollen tarvitse kantaa verohuolta siitä, mihin konsernin yritykseen tulos kertyy. Konserniavustusta käyttämällä on mahdollista haluttaessa estää sellaisen tilanteen syntyminen, jossa yhtä konsernin yritystä verotettaisiin ja toiselle vahvistettaisiin samanaikaisesti tappio. (Leppiniemi 2005, 372; Järvenoja 2006, 37.)

Konserniavustuksen luonne

Konserniavustus ei ole luonteeltaan saatua tai annettua vastiketta tuotannontekijästä eikä myöskään pääomansijoitusta. Lähinnä konserniavustus sisältää piirteitä voitonjaoista, jota kirjanpidossa käsitellään kuitenkin tulosvaikutteisesti. Konserniavustuslaissa tarkoitettu konserniavustus ei voi olla erä, jota kirjanpidossa on käsitelty pääomatileillä, koska erä saisi tällöin pääomansijoituksen luonteen. Konserniavustus esitetäänkin tuloslaskelman kohdassa 'satunnaiset tuotot ja kulut'. Antajan tulee kirjata avustus kuluksi ja saajan tulouttaa se kirjanpidossaan. Konserniavustusta ei tarvitse välttämättä maksaa, vaan sen voi antaja kirjata velaksi ja saaja saamiseksi. Velka voidaan myöhemmin suorittaa paitsi rahalla, myös vastakkaissuuntaisella konserniavustuksella.

Laissa säädetyin edellytyksin konserniavustuksen antaja saa vähentää verotuksessa suorittamansa avustuksen ja se luetaan saajan veronalaiseksi tuloksi. Säännöstö rakentuu näin vastaavuusperiaatteelle.

Konserniavustuslain 3 pykälän 3 momentin mukaan konserniavustus voidaan antaa joko emoyhteisöltä tytäryhteisölle, tytäryhteisöltä emoyhteisölle tai tytäryhteisöltä toiselle tytäryhteisölle. Edelleen kolmannen pykälän mukaan konserniavustus vähennetään veronalaisesta elinkeinotulosta. Konserniavustus ei saa ylittää elinkeinotoiminnan tulosta ennen konserniavustuksen vähentämistä. Tämä rajoitus johtaa siihen, että konserniavustus ei voi tulla huomioon otetuksi vahvistettaessa avustuksen antajan tappiota. Tuloverolain puolella 122 pykälässä puolestaan säännellään osakeyhtiön tai osuuskunnan oikeutta vähentää tappiontasaus säännösten mukainen tappio saadusta konserniavustuksesta. (Alhola ym. 2002, 121; Leppiniemi & Leppiniemi 2007, 158; Myrsky & Linnakangas 2003, 222–223; 2006 170–171.)

Järvenojan (2006, 37) ja Ranta-Lassilan (2003, 48) mukaan konserniavustuksen mielekkyys perustuu nopeaan tulonsiirtoon konserniyhtiöstä toiseen. Toinen seikka on luonnollisesti sen vähennyskelpoisuus antajalle verotettavaa tuloa laskettaessa. Nopeus näkyy siinä, että tulo voidaan siirtää samana vuonna kuin se kertyy antavalle yhtiölle. Lisäksi sillä voidaan välittömästi vähentää konserniyhtiön tappio, kun tappiolliselle yhtiölle annetaan jo tappion syntymisvuonna konserniavustus. Tappiosta saadaan taloudellisesti suurempi hyöty kattamalla se välittömästi konserniavustuksella kuin kattamalla se joskus myöhempien vuosien verotuksessa.

Konserniavustuksen antajan ja saajan edellytykset

Sekä konserniavustuksen antajan että saajan tulee olla liiketoimintaa harjoittavia osakeyhtiöitä tai osuuskuntia. Liiketoimintaa harjoittavana pidetään verovelvollista, jonka verotukseen sovelletaan pääasiallisesti EVL:n säännöksiä. Ratkaisevaa on yhteisön asema verovuoden päättyessä. Konserniavustuslain soveltamisen edellytykset täyttyvät myös sellaiselta verovuodelta, jonka aikana yhteisön toiminta on muuttunut liiketoiminnaksi. Esimerkiksi TVL:n mukaan verotettavat holdingyhtiöt eivät voi antaa tai saada konserniavustusta. Myös kiinteistöjen omistamista ja hallintaa varten perustetut sekä vuokraustoimintaa harjoittavat asunto-, kiinteistö- yms. osakeyhtiöt ja osuuskunnat jäävät yleensä konserniavustuslain soveltamisen ulkopuolelle. Jos kiinteistöt ovat konserniyhtiöiden käytössä, on konserniavustuksen antaminen kiinteistöosakeyhtiölle konsernin emoyhtiön toimesta hyväksytty. Antaja ja saaja eivät myöskään saa olla raha-, vakuutus- tai eläkelaitoksia.

Konserniavustuksen edellytyksiä arvioidaan antajan ja saajan välisenä kaksiasianosaissuhteena. Tämä tarkoittaa sitä, että konserniavustuslain soveltamista ei estä

se, että konserniin kuuluu TVL:n mukaan verotettavia tytäryhtiöitä tai ulkomaisia tytäryhtiöitä, kunhan konserniavustuslain soveltamisedellytykset toteutuvat avustuksen antajana ja saajana olevien osakeyhtiöiden tai osuuskuntien välillä. Konserniavustuslakia sovelletaan vain kotimaisten yhteisöjen välisiin suhteisiin. Laki ei siten koske niitä tapauksia, joissa suomalainen emoyhtiö antaa tukea ulkomaiselle tytäryhtiölleen. Sen sijaan konserniavustus voidaan antaa kahden Suomessa verotettavan yhtiön välillä, vaikka toisen omistus kulkisin ulkomaisen yhtiön kautta. Tätä näkemystä ei tosin ole kirjattu konserniavustuslakiin, mutta asiasta on annettu korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu. Antajan ja saajan kotimaisuusedellytyksen avulla toteutuu symmetriaperiaate, jonka johdosta verotusoikeus säilyy Suomella. Toisen kotimaisen yhtiön vähennyskelpoista menoa vastaa veronalainen tulo toisen kotimaisen yhtiön verotuksessa. Oikeuskäytännössä on konserniavustuksen saajaksi hyväksytty myös ulkomaisen yhtiön Suomessa sijaitseva kiinteä toimipaikka, koska tällainen toimipaikka on Suomessa verovelvollinen ja tulo tulee verotetuksi Suomessa. Konserniavustuslakiin tätä periaatetta ei ole kirjattu.

Antajan ja saajan välisen konsernisuhteen on tullut kestää koko verovuoden. Lisäksi edellytetään, että antajan ja saajan tilikauden tulee päättyä samanaikaisesti, ellei kirjanpitolautakunta ole myöntänyt lupaa eritilikautisuuteen. Lain sanamuodossa edellytetään myös, että konserniavustus tulee suorittaa saajan liiketoimintaa varten. Riittävänä voidaan kuitenkin pitää sitä, että konserniavustuksen saaja harjoittaa liiketoimintaa, jonka tuloksi saatu avustus luetaan. Saajayhtiön ei tarvitse käyttää konserniavustusta liiketoiminnassaan esimerkiksi investointien rahoittamiseen. (Leppiniemi 2005, 373; Myrsky & Linnakangas 2003, 223–224; 2006 171–172; Niskakangas ym. 2004, 268–270; Tomperi 2002, 73.)

Konserniavustuksesta on päätettävä sinä verovuonna, jonka verotettavaan tuloon konserniavustuksella halutaan vaikuttaa. Käytännössä konserniavustuksen antamisesta tulee siis tehdä päätös sekä antaja- että saajayhtiöiden hallituksissa ennen tilinpäätöstä. Tilinpäätös- ja verosuunnittelun kannalta konserniavustuspäätöstä ei siis voi jättää tilinpäätöksen laatimisvaiheeseen. Yleensä avustuksen tarkkaa määrää ei voida ennen tilinpäätöstä tarkkaan tietää, joten verotuskäytännössäkin on katsottu riittäväksi, että yhtiöissä päätetään konserniavustuksen enimmäismäärästä ja tilikauden päättymisen jälkeen tilinpäätöstä valmistellessaan hallitukset päättävät tarkan avustusmäärän. (Alhola ym. 2002, 122–123; Järvenoja 2006, 37.)

Konserniavustus yhtiöoikeuden näkökulmasta

Konserniavustuslaissa säädetty konsernisuhte poikkeaa OYL:n mukaisesta konsernimääritelmästä olennaisesti. Merkittävin ero Myrskyn ja Linnakangaan (2003, 225;

2006, 172) sekä Alholan ym. (2002, 123) mukaan on se, että konserniavustuslaki edellyttää vähintään 90 prosentin omistusosuutta, kun taas OYL:n mukaan jo yli 50 prosentin omistusosuus muodostaa konsernisuhteen. Ero selittyy osakkeenomistajien vähemmistön suojaan liittyvillä näkökohdilla. Erona osakeyhtiölakiin on myös se, että konserniavustuslaissa määräävänä on osakepääomaosuus, kun osakeyhtiölaissa ratkaisevaa on äänimäärä. Koska konserniavustuksesta säädetään verolainsäädännössä, voidaan sitä vastikkeettomana eränä yhtiöoikeudellisessa mielessä pitää lahjana. Varallisuuden siirroissa osakeyhtiölain mukainen on osingonjako voi tästä syystä olla yhtiöoikeudellisesti tarkoituksenmukaisempaa. Lisäksi on syytä varoa, että konserniavustusta käytettäessä ei loukata vähemmistöosakkeenomistajia tai velkojia. Yleisesti turvallisimpina konserniavustuksenjakotilanteina voidaan pitää tilanteita, joissa yritys omistaa kokonaan toisen ja toisaalta, kun annetaan konserniavustusta ylhäältä alaspäin eli emolta tyttärelle. (Leppiniemi 2005, 372–373.)

Konserniavustus verrattuna osingonjakoon

Konserniavustuksella voidaan siirtää tulosta nopeasti ylöspäin eli konsernin emoyhtiölle, josta varoja jaetaan osinkoina osakkaille. Usein mietitään kuitenkin konserniavustusta ja osingonjakoa toistensa vaihtoehtoina, kun mietitään tuloksensiirtoa konserniyhtiöstä toiseen. Konserniavustuksella on monia etuja osingonjakoon nähden: sillä voidaan siirtää kertyneen tilikauden tuloa, kun osingolla voidaan siirtää vain verotettua voittoa, avustuksella voidaan siirtää myös muun konserniyhtiön kuin tytäryhtiön tuloa emoyhtiölle ja konserniavustuksella voidaan siirtää tuloa myös konsernirakenteessa alaspäin ja sivusuunnassa toisille tytäryhtiöille. Osingonjako puolestaan on mahdollinen silloinkin, kun konserniavustus ei sovellu esimerkiksi omistusrajan täyttymättä jäämisen tai yrityskauppatapahtuman vuoksi.

Jos konsernirakenne on moniportainen, on osingonjako hitaampi toimenpide kuin konserniavustus. Konserniavustus mahdollistaa edellytysten täytyessä tuloksensiirron ylimmälle emoyhtiölle konsernin alimmalta portaaltakin välittömästi. Konserniavustus on saajalleen veronalaista tuloa, kun taas osinko on verovapaata tuloa. Osinkoa ei siten kannata käyttää, jos saajayhtiöllä on vahvistettuja tappioita vanhentumassa. Konserniavustuksen kautta päästään nämä tappiot vähentämään ja saadaan niistä verokannan mukainen hyöty. Konserniavustuksella on mahdollista siirtää vain kuluvan tilikauden tulosta. Osingonjaon avulla voidaan jakaa myös aikaisempien vuosien voittovaroja emoyhtiölle. Tältä kannalta osingonjako on monipuolisempi keino kuin konserniavustus. Lisäksi osinkoa voidaan jakaa myös ulkomaiselle emoyhtiölle, kun taas konserniavustusta ei ainakaan toistaiseksi voida antaa ulkomaiselle yhtiölle.

Varsinaisen osingonjaon lisäksi voidaan tulosta siirtää emolle jo verovuoden aikana ennakko-osinkoa käyttäen. Ennakko-osingon hyväksyminen verotuksessa perustuu tiukkoihin muotovaatimuksiin, joten konserniavustus on siihen nähden etusijalla vähempien muotovaatimustensa takia. Ennakko-osingolla tulosta voidaan jakaa, jos yritys toimii sellaisella toimialalla, jolla konserniavustus ei ole mahdollinen tai jos omistusrajavaatimus tai muut konserniavustuksen ehdot jäävät täyttymättä. (Järvenoja 2006, 37–38; Mehtonen 2005, 169–170.)

2.2.4 Konsernien tuloksentasausjärjestelmän muutostarpeista

Eri maiden konserniverojärjestelmät kattavat yleensä vain kotimaiset konserniyritykset, vaikka konserneilla voi olla toimintaa muissakin valtioissa kuin kotivaltiossaan. Näin ollen konsernin kotimaisen osan sisäinen tuloksentasaus on mahdollista, mutta ulkomaiset yhtiöt jäävät sen ulkopuolelle. Tämä on myös yksi Suomen konserniavustusjärjestelmän periaatteista. Konserniverojärjestelmien kansainvälistä ulottuvuutta koskeva rajoitus on välttämätön valtioiden verotulojen turvaamiseksi. Jos tuloksentasaus olisi mahdollista valtioiden rajat ylittäen, kansainväliset konsernit voisivat varsin vapaasti päättää, missä valtiossa ne tuloksensa näyttävät ja veronsa maksavat. Ilman rajoituksia tuloksia pyrittäisiin luonnollisesti siirtämään alhaisen yhteisöveroprosentin omaaviin maihin. (Niskakangas ym. 2004, 267.)

Vuonna 2005 voimaan tullut yritysverouudistus ei tuonut muutoksia konserniverotuksen perustana olevaan konserniavustuslakiin. Pääasiallisesti osinkoverotuksen uudistusta selvittäneessä Arvelan työryhmässä konserniverotusta pohdittiin jossain määrin, työryhmä esimerkiksi arvioi 1986 säädetyn konserniavustuslain sopivuutta nykyiseen taloudelliseen ympäristöön. Yhtenä ongelmana työryhmässä pidettiin konserniavustuksen yhtiöoikeudellista luonnetta. Konserniavustuksen vähennyskelpoisuuden edellytyksenä on, että antaja siirtää avustusta vastaavat varat saajalle. Varojen jakaminen osakeyhtiöstä on tarkasti säännelty osakeyhtiölaissa, eikä konserniavustuksen yhtiöoikeudellinen luonne ole täysin selvä, joten herää kysymys, onko konserniavustuksen antaminen osakeyhtiölain mukaista varojen jakamista. (Niskakangas ym. 2004, 266.)

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen 13.12.2005 antama Marks & Spencer tuomio (C-446/03) voi vaikuttaa myös suomalaisten konsernien verotukseen. Vaikka tuomiosta ei seurannut välitöntä tarvetta muuttaa Suomen konserniavustusjärjestelmää, sisältää se mahdollisen perusteen tiukentaa konsernien Suomessa tapahtuvaa tuloksensiirtoa. Tuomiossa todetaan, että yhteisön sijoittautumisvapautta koskevien säännösten tarkoituksena on varmistaa se, että muista jäsenvaltioista tulevia kohdellaan vastaanottavassa jäsenvaltiossa samalla tavalla kuin sen omia kansalaisia. Jäsenvaltion kansallinen lainsäädäntö, joka rajoittaa tavaroiden, palvelujen, henkilöiden tai pääomien vapaata liikku-

vuutta tai vapaata sijoittautumisoikeutta, esimerkiksi asettamalla oman maan kansalaiset edullisempaan asemaan kuin muiden jäsenvaltioiden kansalaiset, voi olla yhteisön perustamissopimuksen vastainen. Tämän seurauksena konserniavustuslaki, joka sallii konserniavustuksen vain suomalaisten yhtiöiden välillä, on muutostarpeen alla. Arvelan työryhmä on muistiossaan todennut, ettei konsernin sisäistä tuloksentasaustarvetta ole enää tarkoituksenmukaista toteuttaa nykyisentyypisellä konserniavustussäännöstellä. Tavoitteena tulisi sen sijaan olla EY-oikeuden vaatimukset täyttävä järjestelmä. Arvelan työryhmän johtopäätös oli, että konserniavustusjärjestelmää tulisi pidemmällä aikavälillä pyrkiä kehittämään EU-maissa yleisesti käytössä olevan konserniverotusmallin suuntaan. Tämä tarkoittaisi Suomen lisäksi vain Ruotsissa ja Norjassa käytössä olevasta konserniavustuksesta luopumista ja siirtymistä malliin, jossa konserniyhtiöiden voitot ja tappiot ovat muutoin yhdistettävissä. (Törmänen 2006, 309; Niskakangas ym. 2004, 266–267.)

Törmänen (2006, 309) esittää myös, miten siirtohinnoittelusäännöksillä on vaikutusta konsernien verotukseen. Hän perustelee asiaa hallituksen esityksellä eduskunnalle koskien siirtohinnoittelulainsäädäntöä (22.2.2006). Tämän esityksen mukaan kotimaisen etuyhteydessä tehdyn liiketoimen hinnoittelun poikkeamista markkinaehtoisesta hinnoittelusta ei voisi enää perustella sillä, että markkinaehtoperiaatteen noudattaminen ei olisi tarpeen niissä tapauksissa, joissa etuyhteydessä olevien osapuolten välillä olisi mahdollista antaa konserniavustus. Verotukseen luotu konserniavustusjärjestelmä onkin ongelmallinen sekä yhtiöoikeuden että kirjanpidon näkökulmasta ja sen muuttaminen lähiaikoina on todennäköistä.

Niskakangas ym. (2004, 271) toteavat kuitenkin, että huonoin seuraus EY-tuomioistuimen sijoittautumisoikeuden tulkinnasta olisi se, että valtiot luopuisivat sisäisessä lainsäädännössään kokonaan konserniyhtiöiden välisestä tuloksentasauksesta. Tällä voitaisiin kiertää tuloksentasauksen salliminen myös ulkomaisten yhtiöiden osalta, koska jos tuloksentasausta ei sallita kotimaisten yhtiöiden välillä, ei sitä tarvitse sallia kotimaisen ja ulkomaisen yhtiöidenkään välillä. Syrjintää ei tapahtuisi, koska kotimaiset yhtiöt olisivat samassa asemassa ulkomaisten kanssa. Konsernin sisäinen tuloksentasausmahdollisuus on kuitenkin välttämätöntä eri yritysrakenteiden neutraalin verotuksen kannalta. Järjestelmän olisikin toivottavaa kehittyä siihen suuntaan, että se ei rajoita sijoittautumisvapautta, mutta ei tee valtioiden veropohjan turvaamista ylivoimaisen vaikeaksi.

2.2.5 Konsernituen verokohtelu

Konserniyhtiöt voivat avustaa toisiaan myös tilanteissa, jotka eivät kuulu konserniavustuslain piiriin. Tällaisia tilanteita pidetään peiteltyinä avustamisena ja sitä voi ta-

pahtua esimerkiksi yli- tai alihintaisen hinnoittelun kautta, jättämällä korko perimättä velasta tai antamalla velka anteeksi. Tällaista avustamista on vakiintuneesti nimitetty konsernitueksi. Konsernitueella tarkoitetaan yleensä emo- ja tytäryhtiösuhteessa suoritettuja eriä, joita ei voida pitää tavallisina pääomansijoituksina eikä ainakaan välittöminä vastikkeina saaduista suorituksista. Myös eräiden saamisten menetys etuyhteys-suhteessa on elinkeinoverotuksessa säädetty vähennyskelvottomaksi, samoin kuin muu osakeyhtiön taloudellisen tilan tukeminen ilman vastasuoritusta. Vähennyskelvottomat tuet on näin ollen elinkeinoverolaissa määritelty laajasti. (Niskakangas ym. 2004, 264–265.)

Toisin kuin konserniavustus, konsernituki ei ole antajalleen verotuksessa vähennyskelvoinen menoerä. Asia konkretisoituu suomalaisen emoyhtiön mahdollisuudessa avustaa ulkomaista tytäryhtiötään, avustaminen konsernituen muodossa ei yleensä ole mahdollista siten, että se vaikuttaisi joko emo- tai tytäryhtiön verotettavan tuloksen laskentaan. Sen sijaan mahdollista on tukea antamalla tytäryhteisölle lainaa tai tekemällä oman pääoman sijoitus. (Niskakangas ym. 2004, 265; Mehtonen 2005, 202–203.)

Konsernituen vähennyskelvottomuus liittyy EVL 6b:ään, jonka mukaan yhteisöjen luovuttamien käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot eivät tietyin edellytyksin ole veronalaisia eivätkä tappiot vähennyskelpoisia. Tappioiden vähennyskelvottomuus toteutetaan siten, että luovutettujen osakkeiden hankintameno on säädetty vähennyskelvottomaksi. Vähennyskelvottomuutta on voitu yrittää kiertää siten, että luovutettavaksi aiotulle tytäryhtiölle on annettu suuri laina, joka olisi myöhemmin tarkoitus antaa anteeksi. Velkoja olisi voinut vähentää anteeksiannetun lainan verotuksessaan, jos anteeksianto olisi perustunut tytäryhtiön huonoon taloudelliseen tilanteeseen. Samaan lopputulokseen päästäisiin, jos tytäryhtiölle annettaisiin konsernitukea. Jotta näin ei voitaisi menetellä ja samalla kiertää osakkeiden hankintamenon vähennyskelvottomuutta, saamisten menetykset ja konsernituki on säädetty eräissä tapauksissa vähennyskelvottomiksi. Vähennyskelvottomuus pätee muihin kuin osakkeiden luovutustilanteisiin eli se toteutuu silloinkin, kun tukea saanutta yhtiötä ei ole tarkoitukseen luovuttaa. (Niskakangas ym. 2004, 262; Myrsky & Linnakangas 2006, 167.)

Saamisten menetysten, konsernituen ja muun tuen vähennyskelvottomuus on toteutettu lisäämällä EVL 16:ään uusi 7 kohta. Säännöksen mukaan tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneita menoja eivät ole EVL 6.1:n 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön sellaiselta osakeyhtiöltä, josta verovelvollinen tai 6b.7:ssä tarkoitetut konserniyhtiöt omistavat yksin tai yhdessä vähintään 10 prosenttia osakepääomasta, olevien muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset, tällaiselle yhtiölle annettu konsernituki sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettavat menot. Säännöstä sovellettiin ensimmäisen kerran vuodelta 2004 toimitetussa verotuksessa. Yhteenvedona säännöksestä voidaan todeta, että saamisten menetysten, konsernituen ja muun tuen vähennyskelvottomuuteen vai-

kuttavat tuen antajan ja saajan yritysmuoto ja niiden keskinäinen riippuvuus sekä tuen muoto. (Niskakangas ym. 2004, 262–263.)

Niskakangas ym. (2004, 263) sekä Andersson ja Ikkala (2005, 113) selventävät edellä mainitun EVL 6.1:n 1 kohdassa tarkoitetun yhteisön olevan muuta kuin pääomasisjoitustoimintaa harjoittava osakeyhtiö, osuuskunta, säästöpankki tai keskinäinen vakuutusyhtiö. Konsernituen antaja on siis kyseisen säännöksen tarkoittama yhteisö. Tuen saajan tulee olla osakeyhtiö, koska EVL 16.7:n tarkoituksena on estää luovutustappioiden vähennyskelvottomuutta koskevien säännösten kiertäminen ja kyseinen vähennyskelvottomuus koskee siis vain osakkeiden eli osakeyhtiömuotoisten yritysten luovutuksia. Konsernituen vähennyskelvottomuus koskee vain sellaisia tilanteita, joissa tuen antaja ja saaja ovat etuyhteydessä. Tämä edellytys täyttyy, kun tuen antaja omistaa tuen saajan osakepääomasta vähintään 10 prosenttia. Myös tilanteessa, jossa antajayhtiö ei omista yhtään saajayhtiön osaketta, mutta muut samaan konserniin kuuluvat yhtiöt omistavat saajayhtiön osakkeista vähintään 10 prosenttia, katsotaan omistusosuuden täyttyvän. Siten konsernin ylin emoyhtiö ei voi vähentää tytäryhtiönsä omalle tytäryhtiölle antamaa tukea. Huomattava on myös, että vähimmäisomistusraja on matala, joten tuen saajan ei tarvitse olla edes konsernin osakkuusyhtiö. Omistusosuutta määritettäessä ratkaisevaa on saamisen anteeksiantohetki tai konsernituen antohetki. Jos kuitenkin saman tilikauden aikana on tapahtunut sellaisia omistuksen järjestelyjä, joiden avulla pyritään tarkoituksen vastaisten etujen syntymiseen, voidaan omistusosuutta tarkastella myös muun hetken perusteella. (Niskakangas ym. 2004, 263; Myrsky & Linnakangas 2006, 168–169.)

Tuen antajalle vähennyskelvotonta on tuen saajalta olevien muiden saamisten kuin myyntisaamisten menetykset ja arvonalenemiset, tuen saajalle annettu konsernituki sekä muut vastaavat osakeyhtiön taloudellisen aseman parantamiseksi ilman vastasuoritusta suoritettut menot. Saamisten menetysten vähennyskelpoisuudesta säädetään EVL 17:n 2 kohdassa, jonka mukaan vähennyskelpoisia ovat ensinnäkin myyntisaamisten arvonalenemiset. Tavanomaisista liiketoimista johtuvien saatavien menetysten ja arvonalennusten vähennyskelpoisuutta ei ole tarkoitus rajoittaa, joten normaalit myyntisaamiset jäävät EVL 16.7:n ulkopuolelle myös konsernitilanteissa. Sen sijaan muut kuin myyntisaamiset ovat vähennyskelvottomia säännöksen tarkoittamissa tilanteissa. Myyntisaamisten arvonalennuksen hyväksyminen on luontevaa, koska niitä vastaava määrä on jo kirjattu saaduksi tuloksi, joten arvonalennuksessa on kyse tulon oikaisusta. Koska myyntisaamisia ja muita saamisia kohdellaan konsernitilanteissa eri tavalla, niiden välinen rajanveto on tärkeää. Myyntisaamisilla tarkoitetaan yleensä yrityksen varsinaiseen toimintaan liittyvästä suoritemyynnistä syntyneitä saamisia. Koska myyntisaamisia ei ole erikseen verotuksessa määritelty, tuntuisi luontevalta, että myyntisaamisten käsitettä tulkittaisiin verotuksessa samalla tavalla kuin kirjanpidossa. Yleensä verotuksessa hyväksytään myyntisaamisten luottotappiokirjaukset sellaisinaan, kunhan ne on

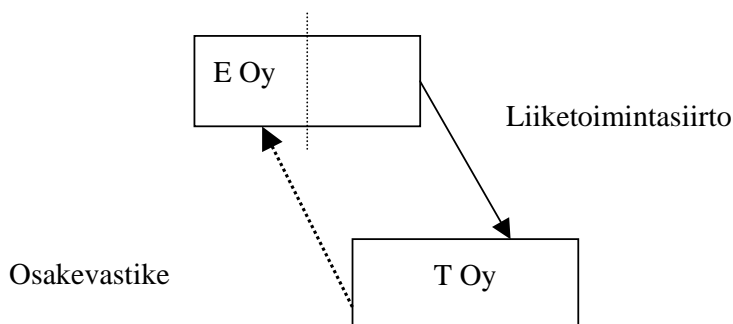
tehty hyvän kirjanpitotavan mukaisesti. (Niskakangas ym. 2004, 264; Myrsky & Linna-
kangas 2006, 147.)

3 LIIKETOIMINTASIIRTO YRITYSJÄRJESTELYKEINONA

3.1 Liiketoimintasiirron liiketaloudellinen tausta

3.1.1 Liiketoimintasiirto ilmiönä

Järvenoja (2007b, 163) toteaa, että liiketoimintasiirrossa on kysymys järjestelystä, jossa osakeyhtiö siirtää yhden tai useamman liiketoimintakokonaisuuden toimintaa jatkavalle osakeyhtiölle ja saa vastikkeena vastaanottavan yhtiön liikkeeseen laskemia uusia osakkeita. Liiketoimintasiirrossa ja jakautumisessa on molemmissa kyse toiminnan siirtämisestä toiseen yhtiöön, mutta erona on se, että liiketoimintasiirrossa liiketoimintaa siirretään vertikaalisesti, kun jakautumisessa se siirtyy horisontaalisesti. Seuraava kuvio havainnollista liiketoimintasiirtoa:

Kuvio 3 Liiketoimintasiirron perustilanne (Järvenoja 2007b, 164)

Kuviossa 3 esitetään liiketoimintasiirron yksi perustilanne, jossa siirtävä yhtiö E Oy siirtää osan liiketoiminnastaan T Oy:lle ja saa vastikkeeksi T Oy:n osakkeita. E Oy:stä tulee siis T Oy:n osakas. T Oy jatkaa E Oy:n aiemmin harjoittamaa liiketoimintaa.

Mehtonen (2001, 29) toteaa, että liiketoimintasiirto on kansainvälisen yritysverotuksen asiantuntijoiden mukaan ongelmallisimman EU:ssa direktiivillä harmonisoiduista yritysjärjestelykeinoista. Ongelmat ovat liittyneet varsinkin siihen, miten tulisi rajata liiketoiminnan siirrettävissä oleva osa, varoihin kohdistuvat velat ja ns. yleisvaraukset. Vaikka siirtokelpoisen osan määrittely on osoittautunut vaikeaksi, on tämä voitava tehdä, koska siirrettävien varojen ja siirrettävän tosiasiallisen liiketoiminnan välillä tulee olla riittävä yhteys. Järvenojakin (2007b, 163) mainitsee useista ennakkoratkaisuhakemuksista liittyen liiketoimintasiirtosäännöksen tulkintaongelmiin, mutta jatkaa toteamalla, että ajan kuluessa suuri osa tulkintaongelmista on hävinnyt. Mehtonen (2001, 29)

toteaa edelleen, että yritysjärjestelytoimenpiteet, liiketoimintasiirto mukaan luettuna, ovat ensisijaisesti taloudellisia ilmiöitä. Liiketoimintasiirtoon osallisten yhtiöiden kannalta liiketaloustieteellinen näkökulma on ensisijainen. Liiketoimintasiirto pitää nähdä yritysrakenteen muokkaamisen työkaluna, jota tulee arvioida laskentatoimen ja yrityshallinnollisten kriteerien avulla. Kun liiketoimintasiirron perusteita arvioidaan, pääpaino tulee olla toiminnan uudelleenjärjestelyssä. Verotuksen osalta tulisi hyväksyä se, että liiketoiminnan rakenteen arvioinnissa verovelvollisella itsellään on asiasta paras asiantuntemus. Vapaata ratkaisuvaltaa ei verovelvolliselle kuitenkaan voida antaa, koska säännös on verotuksen osalta kuitenkin huojennusnormi. Liiketoimintasiirron tuloverotuksellisen hyväksyttävyyden arvioinnissa on siis otettava kantaa siihen, onko liiketoimintasiirrolla riittävästi perustellut liiketaloudelliset perusteet. (Immonen 2006, 294–295; Mehtonen 2001, 94; Mehtonen 2005, 36.)

Liiketoimintasiirtoa voidaan pitää erityisenä yrityskauppatilanteena. Se on yrityskauppa, joka tehdään apporttijärjestelyllä. Yrityskaupassa kohteena on yleensä joko kohdeyrityksen liiketoiminta ja sitä palveleva omaisuus eli niin kutsuttu substanssi tai yrityksen osakkeet ja osuudet. Liiketoimintasiirrosta kaupan kohde on yrityksen koko liiketoiminta tai tietty liiketoimintakokonaisuus. Taloudellisesti kyse on liikeyhtymien siirrosta uudelle omistajalle, asiallisesti katsottuna liiketoimintasiirrosta tapahtuu substanssia koskeva yrityskauppa, joka vain tehdään suunnattuna apporttijärjestelyinä. Vastaanottavana yhtiönä voi olla olemassa oleva yhtiö, jolloin apportilla maksetaan osakkeiden uusmerkintä tai uusi perustettava yhtiö, jolloin apportilla maksetaan yhtiön peruspääoma. Liiketoimintasiirrosta voi muodostua konsernirakenne riippuen vastikkeena saatavien osakkeiden määrästä. Liiketoimintasiirron sääntelyssä ei kuitenkaan edellytetä määräysvallan saamista.

Liiketoimintasiirrosta säädetään EVL 52d:ssä ja se on siis säännöksessä rajatuin ehdoin tehty liiketoiminta-apportti. Yleensä liiketoimintasiirto tehdään osakeyhtiössä, vaikka se voidaan tehdä myös muissa yhteisöissä. Tuloverolain (TVL) mukaan verotettavat yhteisöt eivät voi tehdä liiketoimintasiirtoa, koska TVL:sta puuttuvat EVL:n 52d:ää vastaavat säännökset. Tämä erottaa liiketoimintasiirron fuusiosta, jakautumisesta ja osakevaihdoista, jotka voidaan tehdä myös TVL:n alaisessa toiminnassa. Liiketoimintasiirto voi kattaa yhtiön kaiken toiminnan tai sen yhden tai useamman liiketoimintakokonaisuuden. Yritysjärjestelydirektiivin suomenkielisessä tekstissä liiketoimintasiirrosta on käytetty termiä omaisuudenapportti, mutta hallituksen esityksessä päädyttiin tapahtuman luonnetta paremmin kuvaavaan liiketoimintasiirto-termiin. Se korostaa toiminnan jatkumista paremmin kuin omaisuudenapportti-termi. (Immonen 2006, 37–38, 291–292.)

3.1.2 *Liiketoimintasiirto konsernirakenteen muutostilanteissa*

Yritysjärjestelyt, liiketoimintasiirto mukaan lukien, ovat ensisijaisesti liiketaloudellisia ilmiöitä, jotka perustuvat konsernien strategiseen suunnitteluun. Ne ovat yritys rakenteen ja konsernin sisäisen työnjaon muokkaamisen työkalu, jota arvioidaan konserneissa laskeutuksen ja yrityshallinnon näkökulmista. (Mehtonen 2005, 36.) Myös Leppiniemi (2005, 504) toteaa, että liiketoimintasiirto saattaa olla osa yrityksen rakennetta koskevaa järjestelyä. Sen avulla voidaan aikaansaada yrityksen saneeraukseen tai uudelleensuuntaukseen liittyviä, erikseen luovutettavissa olevia kokonaisuuksia. Liiketoimintasiirrolla on selvä taloudellinen peruste tällaisissa yrityksen rakenteen kehittämiseen liittyvissä toimissa.

Järvisen ym. (2002, 413) ja Järvenojan (2007b, 163) mukaan liiketoimintasiirtoa käytetään keinona toiminnan hajauttamisessa juridisesti itsenäisiin yhtiöihin. Koska liiketoiminnat voivat aiempien liiketoimintakauppojen jäljiltä olla peräisin konserneista, joilla on kokonaan erilainen omistus pohja kuin nykyisessä yhtiössä, on liiketoimintasiirto käyttökelpoinen keino hajallaan olevien voimavarojen yhdistämiseksi. Liiketoimintasiirtojen tuloksena syntyvä konserni voi olla rakenteeltaan suurta yhtiötä joustavampi uusissa yritys järjestelytilanteissa, jotka saattavat edellyttää realisoitajia, fuusioita, jakautumisia tai osakevaihtoja.

Järvenojan (2007b, 22) mukaan liiketoimintasiirrolla voidaan yhdistää myös tietty toiminta yhteen konserniyhtiöön sen oltua hajallaan useissa konserniin kuuluvissa yhtiöissä. Liiketoimintasiirto soveltuu myös yritys kaupan jälkihoitokeinoksi. Ostetun yhtiön pääliiketoimintaan kuulumattomat toiminnot voidaan eriyttää omiksi yhtiöikseen liiketoimintasiirron avulla ja tämän jälkeen myydä osakekaupoilla ulkopuoliselle taholle. (Järvenoja 2007b, 23; 164.)

Liiketoimintasiirrolla voidaan toteuttaa yhtiöittäminen, joka toimii esivaiheena tietyn liiketoimintakokonaisuuden myynnille. Yhtiöitetty liiketoimintakokonaisuus voidaan myydä joko puhtaalla yritys kaupalla tai myynti voidaan toteuttaa esimerkiksi yhtiöitetyn yhtiön listautumisena. Viimeksi mainitulla tavalla vastaanottavan yhtiön omistus pohja laajenee ja samalla saadaan uutta rahoitusta toiminnan kehittämiseen. Omistus pohjaa voidaan toki laajentaa muutenkin kuin listautumalla. Liiketoimintakokonaisuus voidaan luovuttaa myymällä joko liiketoiminta tai yhtiön osakkeet. Liiketoimintasiirto on keino luoda osakkeina luovutettava kokonaisuus, joka voi joissakin tapauksissa olla liiketoiminnallisesti luovutuksen kannalta parempi kuin liiketoimintakauppa. Järvenoja (2007b, 166) mainitsee syiksi esimerkiksi kaupan kohteen yksiselitteisemmän määrittelyn, imago vaikutukset sekä ostettavan kohteen paremman sopimisen ostajan konsernirakenteeseen.

Käyttöomaisuusosakkeiden tietyin ehdoin tapahtuva luovutus on ollut verovapaata vuodesta 2004 lähtien, tämä seikka voi kannustaa eriyttämään konsernissa harjoitetut liiketoiminnot omiin tytäryhtiöihinsä. Konsernirakenteen muuttaminen voi tulla pienemmässäkin liiketoiminnassa ajankohtaiseksi, kun pyritään saamaan osakkeiden luovutukset verovapauden piiriin. Liiketoimintasiirto sopii tähän tarkoitukseen. Varsinaiseen ydinliiketoimintaan kuulumattomat toiminnot kiinteistöt mukaan luettuna voidaan suunnitelmallisesti siirtää erillisiin yhtiöihin. Yhden toimialankin tapauksessa on mahdollista luoda konsernisuhde liiketoimintasiirrolla, jos emoyhtiö siirtää tytäryhtiölle sellaisen liiketoimintakokonaisuuden, joka täyttää liiketoimintasiirron edellytykset. Kun emoyhtiölle jätetään vielä jotain toiminnallista sisältöä, esimerkiksi konsernipalvelujen tuottaminen muille konserniyhtiöille, on sen mahdollista lukea tytäryhtiön osakkeet käyttöomaisuuteensa ja saada ne näin verovapaan luovutuksia koskevan säännöksen piiriin. Riskinä tässä on järjestelyn tulkitseminen veronkieroksi, jolloin tavoiteltu veroetu jäisi saamatta. Jos kyse on kuitenkin jonkin sellaisen liiketoimintakokonaisuuden yhtiöittämisestä liiketoimintasiirron avulla, josta olisi muutenkin tarkoitus irtautua, pitäisi liiketoimintasiirto hyväksyä verovapaan osakeluovutuksen taustajärjestelyksi. (Ahanen-Raitio, Blomqvist, Blomqvist, Etholén, Finell, Heiniö, Helokoski, Joutsu, Karttunen, Liede, Malmgrén, Mäkäräinen, Nikkanen, Nisonen, Ojala, Vuopala & Äärilä 2005, 64; Järvenoja 2007b, 165–166.)

Myös Mattila (2004, 488; 495) sekä Matikkala ja Juusela (2004, 540) toteavat, että käyttöomaisuusosakkeiden verovapaa luovutus aiheuttaa sen, että yritysjärjestelyistä tulee verosuunnittelun keskeisiä instrumentteja. Liiketoimintasiirron osalta odotusaika on vuosi ennen kuin verovapaa luovutus on mahdollinen. Tämä johtuu siitä, että osakkeet on omistettava vähintään vuoden ennen luovutusta. Verovapaan osakeluovutuksen turvaavan säännöksen soveltamisen osalta voidaan oikeuskäytännön kautta hakea vahvistusta hyväksyttävälle verosuunnittelulle. Hallituksen esityksessä on viitattu keinotekkoisten järjestelyjen osalta verotusmenettelylain veronkiertopykälään. Liiketoimintasiirron osalta kiinnitetään huomioita erityisesti siihen, mikä on järjestelyn kokonaiskuva ja löytyykö sille riittäviä liiketaloudellisia perusteita. Jos niitä ei löydy, edes vuoden omistusaika ei takaa osakkeiden verovapaata luovutusta. Liiketoimintasiirrolla tapahtuva yhtiöittäminen ikään kuin varmuuden vuoksi mahdollisia tulevia verovapaita osakeluovutuksia varten voi tuntua houkuttevalta, mutta se ei liene järkevää, jos liiketoimintasiirrolle ei ole olemassa muita liiketaloudellisia perusteita.

Liiketoimintasiirtoa voidaan käyttää myös yhteisyritysten muodostamiseen. Tällöin kilpailevat yritykset tekevät yhdessä toimialarationalisointia. Liiketoimintasiirrolla on mahdollista luoda yhteisesti omistettu yhtiö kunkin yhtiön siirtäessä tietyn liiketoimintakokonaisuuden uuteen perustettavaan yhtiöön. Liiketoimintakokonaisuuden käsitteen yhteydessä käsitellään asiaa tarkemmin, mutta mainittakoon, että jokaisen yhtiön on siirrettävä liiketoimintakokonaisuus, ei riitä, että yhtiöt siirtävät yksittäisiä varoja ja

velkoja, jotka yhdessä muodostaisivat liiketoimintakokonaisuuden. (Järvenoja 2007b, 166.)

Yritysrakenteet kehittyvät yhä nopeammalla tahdilla. Liiketoimintasiirrolla tapahtuva yhtiöittäminen antaa laajoja mahdollisuuksia toteuttaa yritysrakenteita ja toimialarationalisointia tukevia järjestelyitä veroneutraalisti. Yritykset, jotka toimivat samalla toimialalla, pyrkivät koko ajan järjestelemään toimintojaan entistä kilpailukykyisemmiksi. Yritysjärjestelydirektiivin yksi päämotiivi oli poistaa verotuksellisia esteitä yritysten kilpailukykyä edistävilta järjestelyiltä. Liiketoimintasiirtoa voidaankin pitää sopivana apuvälineenä, kun yritetään luoda entistä paremmin kilpailua kestäviä yrityskokonaisuuksia. (Järvenoja 2007b, 165.)

Edellä selvitetiin liiketoimintasiirron käyttökohteita konserneissa. Liiketoimintasiirrolla voidaan siis toteuttaa eri syistä tapahtuvia konsernirakenteen muutoksia. Aihepiirin käsittelyä jatketaan tutkielman viidennessä kappaleessa, jossa pohditaan tarkemmin konsernirakenteen muuttamisen perusteita. Tämän jälkeen samassa luvussa tarkastellaan liiketoimintasiirron hyödyntämistä esimerkinomaisessa konsernirakenteen muutostilanteessa esittämällä ensin toteutettava järjestely ja sen jälkeen järjestelyn seuraukset.

3.2 Liiketoimintasiirron sääntely

3.2.1 *Elinkeinoverolain liiketoimintasiirtosäännös*

Liiketoimintasiirtoa koskevat säännökset lisättiin EVL:iin aivan vuoden 1995 lopulla. Liiketoimintasiirrosta säädetään elinkeinoverolain 52d:ssä. Säännöstä on sovellettu tapauksiin, joissa liiketoimintasiirto on tapahtunut 1.1.1996 tai sen jälkeen. Liiketoimintasiirto on yksi EU:ssa harmonisoiduista neljästä yritysjärjestelykeinosta, joita säätelee yritysjärjestelydirektiivi. Tämä direktiivi on myös EVL:n liiketoimintasiirtosäännöksen taustalla ja tämän vuoksi säännöksen tulkinnassa joudutaan ottamaan huomioon yritysjärjestelydirektiiviä koskeva oikeudellinen materiaali. (Mattila 1999, 432.)

Laki elinkeinotulon verottamisesta (29.12.1995/1733) määrittelee liiketoimintasiirron lain 52d:ssä seuraavasti:

Liiketoimintasiirrolla tarkoitetaan järjestelyä, jossa osakeyhtiö (siirtävä yhtiö) luovuttaa joko kaikki taikka yhteen tai useampaan liiketoimintakokonaisuuteensa kohdistuvat varat, siirtyviin varoihin kohdistuvat velat ja siirtyvään toimintaan kohdistuvat varaukset siirtyvää toimintaa jatkavalle osakeyhtiölle (vastaanottava yhtiö) saaden vastikkeeksi vastaanottavan yhtiön liikkeeseen laskemia uusia osakkeita.

Siirtävän yhtiön verotuksessa luetaan luovutetun omaisuuden veronalaiseksi luovutushinnaksi omaisuuden verotuksessa poistamatta oleva hankintamenon osa edellyttäen, että siirto on tapahtunut kirjanpidossa poistamatta olevista arvoista.

Vastaanottavan yhtiön verotuksessa luetaan siirtyneen omaisuuden vähennyskelpoiseksi hankintamenoksi vastaava määrä kuin on 2 momentin mukaisesti luettu siirtävän yhtiön veronalaiseksi luovutushinnaksi. Liiketoimintasiirron yhteydessä siirtyneet muut vähennyskelpoiset menot kuin hankintamenot vähennetään vastaanottavan yhtiön verotuksessa samalla tavalla kuin ne olisi vähennetty siirtävän yhtiön verotuksessa. Siirtyneisiin varoihin kohdistuvat 5a §:ssä tarkoitetut oikaisuerät ja siirtyneeseen toimintaan kohdistuvat varaukset luetaan vastaanottavan yhtiön verotuksessa veronalaiseksi tuloksi samalla tavalla kuin ne olisi luettu tuloksi siirtävän yhtiön verotuksessa.

Vastikkeeksi saatujen osakkeiden verotuksessa vähennyskelpoiseksi hankintamenoksi luetaan siirrettyjen varojen verotuksessa vähentämättä oleva määrä vähennettynä siirryneiden velkojen ja varausten määrällä.

Andersson ja Ikkala (2005, 567) selventävät edellä esitettyä EVL 52d:n liiketoimintasiirron määritelmää. Liiketoimintasiirrossa siirretään siis joko koko liiketoimintaan tai yhteen liiketoiminnan osaan kohdistuvat varat, niihin kohdistuivat velat ja siirtyvään toimintaan kohdistuvat varaukset siirtyvää toimintaa jatkavalle yhtiölle. Vastikkeena siirtävälle yhtiölle tulee aina antaa vastaanottavan yhtiön liikkeeseen laskemia uusia osakkeita, jotka siis tulevat siirtävän yhtiön sataprosenttiseen omistukseen. Osakkeet eivät näin ollen tule siirtävän yhtiön osakkaiden omistukseen (ks. myös Tomperi 2002, 103). Vastikkeeksi ei ole verotuskäytännössä hyväksytty pääomaisinaa. Rahavastiketta ei saa käyttää edes sellaisessa tapauksessa, jossa vastaanottava yhtiö on jo olemassa ja on muiden omistuksessa, tällainen transaktio olisi liiketoiminnan kauppa, joka on eri asia kuin EVL:n tarkoittama liiketoimintasiirto. Säännöksessä mainittuja edellytyksiä ja käsitteiden määritelmiä käsitellään tässä tutkielmassa vielä tarkemmin luvussa neljä.

3.2.2 Liiketoimintasiirto yhtiöoikeudessa

Liiketoimintasiirto on siis vero-oikeudellinen käsite, josta säädetään EVL:n 52d:ssä. Siitä ei säädetä erikseen osakeyhtiölaissa. (ks. esim. Alhola ym. 2002, 166.) Liiketoimintasiirrossa on kyse yhtiöoikeudellisesti osakepääoman korottamisesta, jossa korotus maksetaan rahan sijasta apporttiomaisuudella. Järjestelyyn soveltuvat OYL:n apportsäännökset, erityisesti OYL 2:6 ja 9:12. Liiketoimintasiirrolla tarkoitetaan järjestelyä, jossa siirtävä osakeyhtiö luovuttaa joko kaikki tai yhteen tai useampaan liiketoimintansa osaan kohdistuvat varat, siirtyviin varoihin kohdistuvat velat ja siirtyvään toimintaan kohdistuvat varaukset siirtyvää toimintaa jatkavalle osakeyhtiölle eli vastaanottavalle

yhtiölle. Siirtävä yhtiö saa vastikkeeksi vastaanottavan yhtiön liikkeeseen laskemia uusia osakkeita. (Immonen 2006, 277; Leppiniemi 2005, 500; Järvenoja 2007b, 167.)

Liiketoimintasiirto on vahvasti sidottu osakeyhtiöoikeuteen sen vuoksi, että menettelyn perustana on osakeyhtiölaissa säännelty apporttiluovutus joko tätä varten perustettavaan yhtiöön tai olemassa olevaan yhtiöön. Jos siirto tapahtuu olemassa olevaan yhtiöön, käsitellään sitä yhtiöoikeudellisesti OYL:n suunnattua emissiota koskevien säännösten mukaan. Liiketoimintasiirrossa tapahtuvien varojen siirron tulee olla sekä osakeyhtiölain että EVL:n mukainen. Perustettava uusi yhtiö voi olla esimerkiksi konserniin sisällytettävä tytäryhtiö tai se voidaan perustaa toisen yhtiön kanssa yhteistoimintaa varten, jolloin kyseessä on yhteisyritys (joint venture). Jos siirron kohteena oleva yhtiö on jo olemassa, siihen voi myös siirron jälkeen jäädä muita osakkeenomistajia kuin siirtävä yhtiö. Siirtävä yhtiö voi olla joko vähemmistö- tai enemmistöosakkeenomistajan asemassa.

Liiketoimintaa voidaan siirtää olemassa olevalle tai uudelle yhtiölle muutoinkin kuin liiketoimintasiirtona. Tällöin on usein kyse yrityksen substanssikaupasta. Yhtiöoikeuden kannalta liiketoiminnan siirtäminen kaupalla on yleensä ongelmatonta, koska kaupassa on kysymys yhtiön varojen normaalista käytöstä. Jos kaupan kohteena on yhtiön toimintaa, velkojien oikeuksia voidaan loukata, mikäli kauppahinta on omaisuuden arvoa alempi. (Immonen 2006, 277–278; Andersson & Ikkala 2005, 567.)

Kun uusi vastaanottava yhtiö perustetaan liiketoimintasiirron yhteydessä, sovelletaan osakeyhtiölain apporttiperustamismenettelyä. Osakeyhtiölain (OYL) 2:6:n mukaan apportista on kyse silloin, kun osakkeiden merkintähinta maksetaan rahan sijasta kokonaan tai osittain muulla omaisuudella eli apporttiomaisuudella. Yhtiön perustamiskirjassa tulee yksilöidä siirrettävästä liiketoiminnasta muodostuva apportti. Liiketoimintasiirtoon liittyvä erityinen ongelma on se, että siirrettävien varojen lisäksi niihin liittyvät velat tulee siirtää samanaikaisesti. Yhtiöoikeudellisesti tämä on ongelmallista siinä mielessä, että OYL ei sisällä säännöksiä velkojen siirtämisestä apportin yhteydessä. Tämän vuoksi liiketoimintasiirto on luonteeltaan suunnattu nettoapporttiperustaminen. Jos vastaanottava yhtiö on jo olemassa, sovelletaan suunnattua uusmerkintää koskevia menettelyjä. Liiketoimintasiirto on luonteelta tällöin suunnattua nettoapporttiemissio tai -anti. Apporttiomaisuus arvostetaan lähtökohtaisesti todennäköiseen luovutushintaansa eli niin sanottuun käypään arvoon. Apportin arvo voidaan osakeyhtiölain nojalla sopia käypää arvoa pienemmäksi mutta ei suuremmaksi. Liiketoimintasiirron soveltamisen edellytyksenä on kuitenkin, että siirto tapahtuu kirjanpidossa poistamatta olevista arvoista. Tämän takia liiketoimintasiirtoa koskevissa osakeantiehdoissa osakkeiden yhteenlaskettu merkintähinta on syytä asettaa vastaamaan tätä määrää. EVL:n kirjanpitoarvojen käyttöpakosta voi seurata myös se, että siirtyvä liiketoiminta tulisi yliarvostetuksi tarkasteltaessa sitä kokonaisuutena eikä se näin ollen täyttäisi osakeyhtiölain vaatimuksia apporttiomaisuuden arvostamisesta. Tämän välttämiseksi voidaan luovuttavan

yhtiön kirjanpidossa tehdä tarvittavat arvonalennukset ennen kuin liiketoiminta luovutetaan, jolloin siirto tapahtuu kirjanpitoarvoista ja apporttiomaisuus on arvostettu enintään käypään arvoonsa. (Immonen 2006, 278–279; Airaksinen ym. 2007, 474; Leppiniemi 2005, 500.)

Tytär-yhtiö ei voi tehdä EVL 52 d:n mukaista liiketoimintasiirtoa emoyhtiölleen, koska tytär-yhtiö ei voi merkitä emoyhtiön osakkeita. Sen sijaan tytär-yhtiö voi myydä liiketoimintaansa emoyhtiölle, vastikkeena käytetään tällöin jotain muuta kuin osakkeita. (Immonen 2006, 280.)

3.2.3 Liiketoimintasiirto kirjanpidossa

Kirjanpitolaissa ei ole nimenomaisia säännöksiä liiketoimintasiirron kirjanpidollisesta käsittelystä. Jos liiketoimintasiirto toteutetaan EVL 52d:ssä säädetyllä tavalla, kirjanpitoon ei synny voittoa eikä myöskään tappiota. Kaikki siirrettävään liiketoimintaan liittyvät erät merkitään vastaanottavan yhtiön kirjanpitoon siihen rahamäärään, joka niillä oli sen yhtiön kirjanpidossa, josta siirto tehdään. Yhtiö, josta siirto tehdään, saa siirretyn liiketoiminnan vastikkeeksi vastaanottavan yhtiön osakkeita. Näiden osakkeiden hankintamenoksi merkitään luovutetun nettovarallisuuden kirjanpidon mukainen arvo.

Jos siirrettäviin varoihin sisältyy erä, joista on tehty arvonorotus, tulee se peruuttaa siirtävässä yhtiössä. Koska arvonorotuksen tehnyt yhtiö ei enää omista arvonorotuskohdetta, arvonorotuksesta tulee aiheeton. Arvonorotus on nimenomaan peruutettava, eikä sitä voi siirtää esimerkiksi siirrettyjen hyödykkeiden tilalle tullessiin hyödykkeisiin, kuten osakkeisiin. Sekä siirtävässä että vastaanottavassa yhtiössä voidaan selvittää mahdollisen uuden arvonorotuksen muodostamisen edellytykset. Jos KPL 5:7:n edellytykset täyttyvät, arvonorotus voidaan tehdä.

Liiketoimintasiirto ei varsinaisesti edellytä poistosuunnitelman tarkastamista, mutta vastaanottavassa yhtiössä voi tulla tarkastelun kohteeksi pysyvien vastaavien suunnitelman mukaisten poistojen perusteet. Poistot on vähennettävä kirjanpidossa todennäköistä vaikutusaikaansa vastaavana aikana huomioiden pysyvien vastaavien hyödykkeiden kyky tuottaa tuloa vastaanottavalle yhtiölle. Aineettomien hyödykkeiden osalta voi olla mahdollista, että yrityskokonaisuus vaikuttaa sen ajanjakson pituuteen, jolta kyseisten hyödykkeiden odotetaan kerryttävän yhtiölle tuloa. Olennaiset muutokset pysyvien vastaavien tulonodotuksissa huomioidaan poistosuunnitelmaa muuttamalla. Tämä voi johtaa pysyvien vastaavien hyödykkeen osalta arvonalennuskirjaukseen tai poistojen pitenemiseen riippuen siitä, arvioidaanko hyödykkeen tulontuottamiskyvyn laskeeneen vai parantuneen. (Leppiniemi 2005, 501–502; Rätty 2007, 30–31.)

Liiketoimintasiirto voi vaikuttaa myös konsernitalinpäätökseen laadintaan. Jos liiketoimintasiirto tehdään kahden tai useamman konserniyrityksen välillä, sillä ei konsernin

sisäisenä tapahtumana saa olla vaikutusta konsernin tulokseen eikä omaan pääomaan. Konsernitilinpäätökseen liiketoimintasiirrolla on vaikutusta silloin, kun vastaanottavasta yrityksestä siirron seurauksena tulee tytär- tai osakkuusyritys tai vaihtoehtoisesti lakkaa olemasta sellainen. Jos siirron seurauksena on vastaanottavan yrityksen muuttuminen tytäryritykseksi, voidaan konsernitilinpäätöksessä joutua erottamaan mahdollisten vähemmistöosakkaiden osuus ja eliminoidaan mahdolliset siirretyn omaisuuden kirjanpitoarvoihin sisältyvät sisäiset katteet. Jos taas vastaanottava yritys siirron jälkeen ei ole enää tytäryritys ja se muuttuu esimerkiksi osakkuusyritykseksi, realisoituvat aikaisemmin eliminoidut katteet uuden omistususuuden ylittävältä osalta. Jos edes osakkuusyrityksen omistususuus ei enää täyty, realisoituvat eliminoidut katteet kokonaan. On myös mahdollista, että vastikkeena saatujen osakkeiden kirjanpitoarvo eroaa konsernin osuudesta vastaanottavan osakeyhtiön osakepääomaan, jolloin erotus merkitään konsernitilinpäätöksessä luovutusvoittona tai -tappiona konsernituloslaskelmaan. (Järvinen ym. 2002, 372.)

3.2.4 Yritysjärjestelyitä koskeva veronkiertosäännös

Yritysjärjestelydirektiivin mukaisiin yritysjärjestelyihin liittyvien etujen vastapainoksi direktiivi antaa mahdollisuuden säätää kansallisella tasolla niin, että veroetujen väärinkäyttöön voidaan tehokkaasti puuttua. Direktiivi ei sisällä erillistä veronkiertonormia, vaan siinä kerrotaan periaatteet ja kehys, jota käytetään arvioitaessa, onko jäsenvaltion kansallinen veronkiertonormisto ja oikeuskäytäntö esimerkiksi liiketoimintasiirron osalta direktiivin mukainen. Suomen laissa ennen yritysjärjestelydirektiivin voimaan tuloa ollut yleinen veronkiertosäännös katsottiin direktiivin vastaiseksi. Se haluttiin kuitenkin pitää voimassa yleisenä veronkiertonormina, joten direktiivin tarkoittamia yritysjärjestelyjä varten säädettiin oma erityinen veronkiertonormi. Saatettaessa direktiivin vaatimia voimaan Suomen kansalliseen lainsäädäntöön pidettiin tärkeänä, että säädettävä EVL 52g ei olisi direktiivin vastainen, mutta toimisi kuitenkin tehokkaasti torjuttaessa sellaisia fuusioita, diffuusioita, liiketoimintasiirtoja ja osakevaihtoja, joilla selkeästi tavoitellaan pääasiassa direktiivin tarjoamia veroetuja ilman riittäviä liiketaloudellisia perusteita. Tarkoituksena ei kuitenkaan ollut hankaloittaa normaalia ja hyväksyttävää verosuunnittelua.

Lakia elinkeinotulon verottamisesta muutettiin lailla 22.12.2005/1137, kun yritysjärjestelyjä koskeva erityinen veronkiertonormi uusittiin. Aiempi veronkiertosäännös 52g muuttui 52h:ksi. Uusi säännös lähtee siitä, että yritysjärjestelyjen normaaleja jatkuvuuden turvaavia säännöksiä ei voida soveltaa, *mikäli on ilmeistä, että järjestelyjen yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisena tarkoituksena on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen*. Vanhasta 52g-säännöksestä puuttui sana *yhtenä*. Säännöksen täsmen-

netty sisältö merkitsee lainkohdan soveltumisan laajentumista. Veronkiertosäännöstä sovelletaan, jos veronkiertotarkoitus on ilmeinen ja yksinomainen tai ainakin yksi pääasiallista tarkoituksista. Toisin sanoen tästä voidaan päätellä, että veronkiertoajatuksen mukanaolo yhtenä pääasiallisena tekijänä periaatteessa riittää. Hallituksen esitys 52h:sta toteaa, että uusi sanamuoto mahdollistaa pykälän soveltamisen ilman, että joudutaan aina arvioimaan, mikä on järjestelyn tärkein syy. Samassa lakiesityksen perustelussa todetaan kuitenkin, että muutoksen ei uskota lisäävän säännöksen soveltamistapauksia. Tästä voidaan päätellä, että tarkentuneesta sanamuodosta huolimatta säännöksen soveltamiskynnys ei olisi alentunut. (Mehtonen 2001, 95–96; Kukkonen 2007, 268.)

Elinkeinoverolain veronkiertosäännös perustuu yritysjärjestelydirektiivin 11 artiklaan, jonka määrittelmistä voidaan saada johdantoa tulkittaessa kansallista säännöstämme. Direktiivissä säädetään, että jos yritysjärjestelyjä ei ole suoritettu pätevistä taloudellisesta syystä, jollainen voisi olla liiketoimeen osallistuvien yhtiöiden toimintojen uudelleenjärjestely tai järjeistäminen, voidaan tulkita, että liiketoimen pääasiallisena tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on veron välttäminen tai veron kiittäminen. Käytännössä uusittu EVL 52h antaa edelleen hyvän mahdollisuuden normaaliin verosuunnitteluun yritysjärjestelyissä, kunhan järjestelyä ei tehdä vain verotuksen takia tai pääasiassa verotuksen takia. Alkuperäisen säännöksen hallituksen esityksen perusteluiden mukaan veronkiertotarkoitukseen voi viitata esimerkiksi erilaisten järjestelyjen peräkkäisyys (ns. sarjatoimiluonne), yhtiötetyn toiminnan nopea myynti tai purku sekä keinotekoisien konsernirakenteen luominen. (Mehtonen 2001, 97; Kukkonen 2007, 269.) Mehtonen (2001, 99) arvostelee hallituksen esityksessä olevaa viittausta perättäisten yritysjärjestelyjen veronkiertotarkoitukseen, koska monimutkaiset konsernien rakenteiden uudelleenjärjestelyt vaativat lähes säännönmukaisesti useiden yritysjärjestelytoimenpiteiden käyttöä ja huolellista vaihtoehtojen laskennallista vertailua.

Säännöksen termi *pääasiallinen* voidaan tulkita niin, että vaikka liiketaloudellisiakin syitä toteutetuille toimille olisi, on silti mahdollista, että pääasiallinen syy voi olla verotuksellisten etujen tavoittelu. Verovelvollistaholla on selvittämisvelvollisuus ja todistustaakka yritysjärjestelyjen liiketaloudellisten syiden olemassaolon ja merkityksen suhteen. Tästä syystä liiketaloudellisista syistä aikanaan laaditun dokumentaation merkitys on suuri. Kun liiketaloudellisten perustelujen esittämiseen varaudutaan jo yritysjärjestelyn suunnitteluvaiheessa ja huolehditaan näiden perusteiden asianmukaisesta ja riittävän tarkasta dokumentoinnista, varmistetaan, että käytössä on materiaalia, jolla tehdyt järjestelyt perustellaan verottajalle eri yhteyksissä. (Mehtonen 2001, 103–104.)

Mehtonen (2001, 100) toteaa, että keskeinen kysymys veronkiertosäännöksen soveltamiselle on se, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä liiketaloudellisena syynä valitulle yritysjärjestelytoimenpiteelle tai niiden sarjalle. Yritysjärjestelyille on tyypillistä, että asiallisesti ne koostuvat useiden oikeustoimien muodostamasta kokonaisuudesta. Verotuksellista hyväksyttävyyttä ei ole tarkoituksenmukaista arvioida yksittäisen oikeustoi-

men näkökulmasta ja irrottaa sitä asiayhteydestään. Tästä syystä hyväksyttävien liikeloudellisten syiden esittäminen koko sarjatoimien kokonaisuudelle on erityisen tärkeää. Liiketoimintasiirron osalta Mehtonen (2001, 101) jatkaa toteamalla, että jos liiketoimintasiirron pääasiallisena tavoitteena on hyväksyttävä liikeloudellinen syy, olkoon itse toimenpide kuinka monimutkainen tai monivaiheinen tahansa, ei direktiivin tarkoittamia veroetuja tulisi evätä. Jos liiketoimintasiirrolle voidaan osoittaa riittävästi verotuksesta riippumattomia syitä, kysymyksessä ei ole lainkohdan tarkoittama veron kiertäminen tai verotuksen välttäminen, vaikka liiketoimintasiirto johtaisikin myös verotuksellisesti edulliseen lopputulokseen.

4 LIIKETOIMINTASIIRTOA KOSKEVIEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

4.1 Jatkuvuus liiketoimintasiirron yhteydessä

Mehtonen (2001, 122) toteaa liiketoiminnan siirron rakentuvan jatkuvuuden periaatteelle. Jatkuvuuteen liittyvien etujen saamisen ehdot ovat tiukat. Liiketoimintasiirrossa jatkuvuusperiaate toteutuu EVL 52d:ssä säädetyllä tavalla. Pykälän mukaan, edellyttäen että, varallisuus siirtyy toimintaa jatkavalle yhtiölle kirjanpidossa poistamatta olevin arvo in, luetaan verotuksessa siirtävän yhtiön omaisuuden veronalaiseksi luovutushinnaksi ja toisaalta vastaanottavan yhtiön verotuksessa vähennyskelpoiseksi hankintamenoksi omaisuuden verotuksessa poistamatta oleva hankintamenon osa. Lisäksi vastikkeena saatujen uusien osakkeiden verotuksessa vähennyskelpoiseksi hankintamenoksi luetaan siirrettyjen varojen verotuksessa vähentämättä oleva määrä vähennettynä siirtyneiden velkojen ja varausten määrällä. EVL:ssä jatkuvuusperiaate on asetettu liiketoimintasiirron hyväksyttävyyden edellytykseksi sekä verotuksessa että kirjanpidossa. (Mehtonen 2001, 122; Järvenoja 2007b, 197.)

Liiketoimintasiirron tärkeimpänä etuna voidaan yleensä pitää sitä, että siirrettävien varojen käyvän arvon ja kirjanpitoarvon välinen erotus ei tuloudu. Liiketoimintasiirto ei ole yleisseuraanto, joten luovuttavaa yhteisöä kokonaisuutena koskevat veroedut, kuten verotuksessa vahvistetut tappiot, eivät siirry siirrettävän liiketoiminnan yhteydessä. Sen sijaan esimerkiksi tiettyyn liiketoimintakokonaisuuteen liittyvät tilinpäätössiirrot siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle osana liiketoimintasiirtoa. (Leppiniemi 2005, 503.)

Leppiniemi (2005, 504) toteaa, että ellei liiketoimintasiirrossa noudateta kaikilta osin EVL 52d:ssä säädetyjä edellytyksiä, säännöstä ei yksinkertaisesti sovelleta. Tällöin liiketoiminta katsotaan siirretyn käyvästä arvostaan. Tästä puolestaan seuraa, että siirretyn omaisuuden todennäköisen luovutushinnan ja kirjanpitoarvon välinen erotus purkautuu osaksi tulosta. Myös siirretyt tase-erät *Poistoero* ja *Vapaaehtoiset varaukset* purkautuvat. Jos on siirretty useita liiketoimintakokonaisuuksia, eikä EVL 52d:n säännöksiä noudateta kaikkien osalta, negatiiviset veroseuraamukset koskevat niitä liiketoimintakokonaisuuksia, joiden kohdalla elinkeinoverolain säännökset eivät täyty.

4.1.1 Siirtyvien varojen oikaisuerien käsittely

Elinkeinoverolain 52d:n kolmannessa momentissa säädetään, että siirtyviin varoihin kohdistuvat EVL 5a:n tarkoittamat oikaisuerät ja siirtyneeseen toimintaan kohdistuvat

varaukset luetaan vastaanottavan yhtiön verotuksessa veronalaiseksi tuloksi samalla tavalla kuin ne olisi luettu tuloksi siirtävän yhtiön verotuksessa. Kyseisessä pykälässä on neljä alakohtaa, joista kohdat 1-3 käsittelevät rahoitusomaisuuden arvonalentumisten ja vaihto- sekä sijoitusomaisuuden epäkuranttiusvähennysten palauttamista, kun ne osoittautuvat aiheettomiksi. EVL 5a neljännen kohdan mukaan veronalaisia oikaisueriä ovat käyttöomaisuuden hankintamenosta EVL 42:n ensimmäisen momentin mukaan tehtyä poistoa vastaava määrä, siltä osin kuin omaisuuden käypä arvo verovuoden päättyessä on sen poistamatta olevaa hankintamenoa olennaisesti suurempi. (Mehtonen 2001, 123; Järvenoja 2007b, 205.)

Andersson ja Ikkala (2005, 107) toteavat EVL 5a:sta, että kyseinen lainkohta otettiin EVL:iin vuoden 1993 uudistuksessa ja se sisältää säännökset eräiden oikaisuerien veronalaisuudesta. Nämä oikaisuerät eivät teoreettisesti ole tuloa, vaan laskennallisia eriä, joilla tuloon palautetaan aiheettomaksi osoittautuneita kulukirjauksia.

EVL 42:n ensimmäisessä momentissa todetaan, että jos verovelvollinen osoittaa, että muiden arvopapereiden kuin osakkeiden tai muun kulumattoman käyttöomaisuuden kuin maa-alueen käypä arvo on verovuoden päättyessä sen hankintamenoa tai tämän säännöksen perusteella aikaisemmin tehdyillä poistoilla vähennettyä hankintamenoa olennaisesti alempi, hankintamenosta saa tehdä sellaisen poiston, joka alentaa poistamatta olevan hankintamenon osan käyvän arvon suuruiseksi. Koska vuoden 2004 verouudistuksessa poistettiin mahdollisuus tehdä arvonalentumispoisto osakkeista ja tämä mahdollisuus oli jo aiemmin maa-alueiden kohdalla säännöksellä estetty, on mahdollista, että EVL 42:n ensimmäinen kohta jää vaille suurta merkitystä. Syynä tähän on se, että muuta kulumatonta käyttöomaisuutta, jotka voisivat tulla arvonalennuspoiston kohteeksi, ei juurikaan ole löydettävissä. Sen sijaan EVL 5a:n neljäs kohta on edelleen käypä ja sen mukaisesti arvonalentumispoisto tulee palauttaa tuloon silloin, kun arvo on jälleen noussut ja omaisuuden käypä arvo on sen poistamattomasta hankintamenoa olennaisesti suurempi. EVL 5a koskee siis myös ennen vuotta 2004 EVL 42 ensimmäisen momentin mukaan tehtyjä poistoja. Osakkeiden osalta se tarkoittaa sitä, että osakkeita myydessä ennen vuotta 2004 tehty aiheettomaksi osoittautuva arvonalennuspoisto palautetaan veronalaiseen tuloon ja vain osakkeiden alkuperäisen hankintamenon ylittävä hinta on verovapaata tuloa EVL 6b:n mukaisesti. (Andersson & Ikkala 2005, 449–453.)

Mehtonen (2001, 123) toteaa, että liiketoimintasiirrossa siirtyviin varoihin kohdistuvien oikaisuerien käsittelystä on omaisuuden arvonalenemisen vuoksi tehdyn ylimääräisen poiston osalta siis erillinen nimenomainen määräys, jonka mukaisesti veronalainen oikaisuerä luetaan liiketoimintasiirron vastaanottajan tuloksi samalla tavalla kuin tuloksi lukeminen tapahtuisi siirtävän yhtiön tuloverotuksessa. Liiketoimintasiirron vuoksi sinänsä ei arvonalentumispoistoa tarvitse tulouttaa. Poiston säilyttämisen ja tulouttamisen edellytykset ja vaatimukset siirtyvät jatkuvuutta noudattaen liiketoimintasiirron vastaanottajalle ilman siirrosta johtuvia välittömiä tuloveroseuraamuksia. Järvenoja (2007b,

206) toteaa, että oikaisuerä tuloutuu tässä tapauksessa eri yhtiössä kuin missä vähennys on tehty. Ilman nimenomaista säännöstä jatkuvuusperiaatteen noudattamisesta myös oikaisuerien osalta voitaisiin tulkita myös niin, että oikaisuerää ei voida tulouttaa, koska vastaanottava yhtiö ei ole tehnyt vastaavaa vähennystä aiemmin.

4.1.2 Positiivisen nettoapportin vaatimus

Jatkuvuusperiaatteesta aiheutuu se, että verotuksessa siirrettävien varojen on riitettävä kattamaan siirrettävien velkojen, varausten ja osakepääoman määrä. Periaatteen mukaan tämä osakepääoman kate lasketaan verotuksen poistamattomin hankintamenoin. KHO on käsitellyt negatiivisella nettoapportilla toteutettavaa liiketoimintasiirtoa ratkaisussaan 2001:3. Negatiivinen nettoapportti tarkoittaa, että siirrettävät varat eivät kirjanpidon ja verotuksen poistamattomin hankintamenoin laskettuna riitä kattamaan velkojen ja varausten sekä osakepääoman määrää, vaikka ne käyvin arvoin laskettuna riittäisivätkin. KHO:n ratkaisu asiaan oli, että tällaisessa tapauksessa EVL 52d:n ehdot eivät täyty, eikä kyseessä ollut säännöksen mukainen liiketoimintasiirto.

Nettoapportti ei siis voi olla verotuksen poistamattomin hankintamenoin laskettuna negatiivinen. Osakeyhtiölain mukaan olisi riittävää, jos varat käyvin arvoin laskettuna riittäisivät kattamaan osakepääoman ja velkojen määrän. EVL:n systematiikka ei siis salli sitä, että jos vastaanottavaan yhtiöön siirrettäisiin poistamattomista hankintamenoistaan enemmän velkoja ja varauksia kuin varoja, muodostuisi siirtävän yhtiön vastikkeeksi saamien osakkeiden hankintamenoksi negatiivinen arvo. Keskusverolautakunta on toisessa lausunnossaan esittänyt myös, että negatiivinen nettoapportti rikkoo käteisvastikekieltoa.

Vastaanottavan yhtiön pääomittaminen heti liiketoimintasiirron jälkeen voi johtaa siihen, että siirtoon ei sovelleta liiketoimintasiirtosäännöstä. Tätä voitaisiin perustella sillä, että vastaanottava yhtiö ei kykenekään tulemaan toimeen sellaisena itsenäisenä taloudellisena yksikkönä, jota laissa vaaditaan. Riskialttiina voitaisiin pitää erityisesti oman pääoman ehtoisia sijoituksia. Oikeuskäytännössä on kuitenkin hyväksytty vastaanottavan osakeyhtiön osakepääoman korotus heti liiketoimintasiirron jälkeen. Näin ollen voidaan pitää riittävänä, että siirtyvä apportti riittää kattamaan vastaanottavan yhtiön osakepääoman liiketoimintasiirron hetkellä. (Järvenoja 2004, 47; 2007b, 197–198.)

4.1.3 Vahvistetut tappiot ja yhtiöveron hyvitykset

Liiketoimintasiirron seurauksena vastaanottavalle yhtiölle ei siirry siirtävän yhtiön verotusasema muuten kuin säännöksessä erikseen mainituilta osin. Tämä johtuu siitä, että

siirtävä yhtiö ei purkaudu liiketoimintasiirron seurauksena, vaan se on edelleen oma verosubjektinsa. Näin ollen siirtävän yhtiön vahvistetut tappiot, käyttämättömät yhtiöveron hyvitykset tai osinkoylijäämät eivät siirry vastaanottavalle yhtiölle. Nämä erät tulevat sen sijaan käytetyksi siirtävässä yhtiössä normaalien periaatteiden ja määräaikaisten mukaisesti. Jos konsernin tulos liiketoimintasiirron seurauksena syntyy pääasiassa vastaanottavassa tytäryhtiössä, voidaan emoyhtiön tappiot yleensä saada vähennetyiksi tytäryhtiön antamasta konserniavustuksesta.

Vaikka siirtävän yhtiön vahvistetut tappiot eivät siirrykään vastaanottavalle yhtiölle, voi liiketoimintasiirto vaikuttaa sen omien vahvistettujen tappioiden käyttämiseen. Tuloverolain 122 §:n mukaan järjestely, jonka seurauksena yli puolet yhtiön osakkeiden kokonaisuudesta vaihtaa omistajaa, estää tappioiden käyttämisen, ellei verovirasto myönnä niiden käyttämiseen poikkeuslupaa. Tällaisena omistajanvaihdoksena pidetään myös osakeantia, jonka seurauksena vaihtuu yli puolet yhtiön osakkaista. Omistajanvaihdos voi tapahtua myös siten, että siirrettyihin varoihin kuuluu toisen yhtiön osakekanta, jolloin kyseisen yhtiön tappion käyttämismahdollisuus estyy.

Liiketoimintasiirron seurauksena voi tapahtua myös ns. välillinen omistajanvaihdos. Tällainen tilanne on silloin, kun siirtyviin varoihin kuuluu yhtiö, jonka omistuksessa on yhtiö, jolle on kertynyt tappioita. Välillisen omistajanvaihdoksen laukaisee tilanne, jossa vähintään 20 prosenttia tappioyhtiön osakkeista omistavan yhtiön osakkeista yli puolet vaihtaa omistajaa. Jos tällainen omistus vaihtuu siirron seurauksena, menetetään vahvistetut tappiot. Jos omistus on ketjutettu, omistuksen vaihtuminen otetaan huomioon ensimmäisessä portaassa, mutta ei enää alemmissa portaissa. Esimerkin muodossa asia voidaan ilmaista seuraavasti: A Oy omistaa B Oy:n osakekannan ja B Oy:llä on verotuksessa vahvistettuja tappioita. C Oy omistaa A Oy:n osakekannan. Kun C Oy liiketoimintasiirrossa luovuttaa A Oy:n osakkeet vastaanottavalle yhtiölle, katsotaan myös B Oy:n osakkeiden vaihtaneen välillisesti omistajaa ja sen tappioiden käyttäminen estyy ilman poikkeuslupaa. Toiseen polveen omistuksen vaihdos ei siis ulotu eli jos C Oy:n osakkeet vaihtaisivat omistajaa, B Oy:n tappiot olisivat turvassa.

Edellä mainittu poikkeuslupa tappioiden käyttämiseen saadaan yleensä silloin, kun omistuksen vaihdos tapahtuu liiketoimintasiirron yhteydessä. Perusteluna tällöin on liiketoiminnan uudelleenjärjestely ja erityinen merkitys luvan saamisessa on liiketoiminnan jatkumisella. Verohallituksen mukaan poikkeuslupa voidaan myöntää myös konsernin toiminnan uudelleenjärjestelyjen seurauksena tapahtuneissa omistajanvaihdoksissa. Tosiasiallisen tilanteen on myös vastattava hakemuksessa mainittua tilannetta tai tappioiden käyttäminen saatetaan evätä poikkeusluvasta huolimatta. Huomattava on myös se, että poikkeusluvalla vähennettävät tappiot voidaan vähentää vain oman toiminnan tuloksesta, ei siis saadusta konserniavustuksesta muutoin kuin silloin, kun konserniavustus on saatu yhtiöltä, jonka kanssa konserniavustuslain mukainen konsernisuhde oli olemassa jo ennen omistajanvaihdosta. Tähänkin tosin tarvitaan oma verovuosi-

nen poikkeuslupahakemuksensa. Tilanne, jossa siirtävällä yhtiöllä itsellään on vahvistettuja tappioita, voi liiketoimintasiirron myötä muuttua, jos katsotaan, että siirtävään yhtiöön ei jää tarpeeksi liiketoimintaa, joka olisi peruste sille, että tappiot saadaan edelleen vähentää. Asiaan liittyen on olemassa korkeimman hallinto-oikeuden päätös, jossa tappiollinen yhtiö liiketoimintasiirron jälkeen harjoitti vain kiinteistönvuokrausta, jota ei pidetty riittävän liiketoimintana tappioiden vähentämisoikeuden säilymiselle. Yhtiöveron hyvitysten käyttäminen ratkeaa samojen perusteiden mukaisesti kuin edellä selostettujen tappioiden käyttäminen. Kyseisillä yhtiöveron hyvityksillä tarkoitetaan ennen vuoden 2005 verouudistusta syntyneitä käyttämättömiä hyvityksiä, joita voi käyttää 10 vuoden siirtymäkauden ajan. (Immonen 2006, 308–310; Järvenoja 2007b, 354–355; Kukkonen 2007, 211; Ranta-Lassila 2001, 269–270.)

4.2 Liiketoimintasiirto siirtävän yhtiön kannalta

4.2.1 Liiketoimintasiirron edellytykset ja seuraukset

Elinkeinoverolain mukainen liiketoimintasiirto edellyttää, että siirtävä yhtiö harjoittaa liiketoimintasiirron toteuttamishetkellä elinkeinotoimintaa ja toisaalta, että siirrettävä toiminta on elinkeinotoimintaa. Tällaista toimintaa on siis verotettu elinkeinotoimintana. Liiketoiminnan siirtävä yhtiö ei purkaudu, vaan se jatkaa itsenäisenä osakeyhtiönä, joko toimivana yhtiönä tai holdingyhtiökuorina. Jos liiketoimintasiirto tehdään uuteen perustettavaan yhtiöön, joka jatkaa siirrettävää liiketoimintaa, siirtävästä yhtiöstä tulee siirron jälkeen vastaanottavan yhtiön emoyhtiö.

Siirron tapahtuessa toimivaan yhtiöön, vastaanottava yhtiö on usein siirtävän yhtiön tytäryhtiö tai toinen samaan konserniin kuuluva yhtiö. Kun emoyhtiö siirtää liiketoimintakokonaisuuden toimivaan tytäryhtiöön, tytäryhtiön on annettava emoyhtiölleen osakevastike. Omistussuhteen kannalta tällä vastikkeella ei ole merkitystä. Jos liiketoimintasiirto tapahtuu kahden saman omistajan tytäryhtiöiden välillä, on tässäkin tapauksessa vastaanottavan yhtiön annettava osakevastike siirtävälle yhtiölle. Tällaisessa tapauksessa konsernirakenne sekoittuu jossain määrin, joten jatkotoimet saattavat olla tarpeen selkeän konsernirakenteen palauttamiseksi. (Järvenoja 2007b, 168–169.)

Järvenoja (2007b, 201) toteaa, että EVL 52d.2:n mukaan siirtävän yhtiön verotuksessa luovutetun omaisuuden veronalaiseksi luovutushinnaksi luetaan omaisuuden poistamatta oleva hankintamenon osa edellyttäen, että siirto on tapahtunut kirjanpitoarvoista. Yhtiö saa vähentää kyseisestä luovutushinnasta saman määrän eli siirrettyjen va-

rojen verotuksessa poistamatta olevat hankintamenot. Näin ollen luovutuksessa ei siis muodostu siirtävälle yhtiölle veronalaista tuloa.

4.2.2 Verotuksellinen asema siirron jälkeen

Jos siirrossa siirretään koko elinkeinotoiminta, on vaarana, että siirtävää yhtiötä verotetaan tämän jälkeen EVL:n sijasta TVL:n mukaisena yhtiönä. Näin voi myös käydä, jos siirto käsittää niin suuren osan yhtiön elinkeinotoiminnasta, että EVL-asema ei enää täyty. Siirtävään yhtiöön voikin olla perusteltua jättää sellaisia toimintoja, jotka säilyttävät yhtiön EVL:n soveltamispiirissä. Tämä voidaan varmistaa myös hakemalla ennakkoratkaisu asialle.

EVL-aseman menettäminen tarkoittaa, että yhtiö ei voi enää tehdä elinkeinoverolain perustuvia varauksia kuten esimerkiksi jälleenhankinta- tai takuuvarausta. Myös mahdollisuus antaa tai saada konserniavustusta poistuu, koska avustus voidaan antaa tai saada vain liiketoiminnassa. Liiketoimintasiirrossa edellytetään siis vain, että vastaanottava yhtiö jatkaa liiketoimintaa, siirtävän yhtiön ei tarvitse sitä jatkaa, mutta samalla se voi menettää tiettyjä edellä mainittuja etuja. (Immonen 2006, 292; Leppiniemi 2005, 503; Mehtonen 2001, 123; Tomperi 2002, 103.)

Usein liiketoimintakonserneissa toiminta on järjestetty niin, että varsinainen liiketoiminta on eriytetty tytäryhtiöihin, jotka myös voivat muodostaa alakonserneja. Emoyhtiön rooli konsernissa on hoitaa erilaisia konsernin keskushallinto-, rahoitus- tai muita tehtäviä. Nämä emoyhtiön toiminnot voivat verotuksessa riittää EVL-aseman säilyttämiseen. Konsernin emoyhtiötä pidetään tällöin konsernin keskuselimenä. (Immonen 2006, 292.)

Mehtonen (2001, 123–124) toteaa, että EVL-aseman säilyttämisen tärkeys korostuu tilanteissa, joissa liiketoimintasiirron avulla luodaan konserniin alakonserni tietyn toimialan tai markkina-alueen toimintaa ja riskienhallintaa varten siten, että siirtävästä yhtiöstä tulee alakonsernin emoyhtiö. Alakonsernin emoyhtiön kannalta on tärkeää, että EVL-asema säilyy, jotta esimerkiksi mahdollisuus konserniavustuksen käyttämiseen säilytetään. Yleisesti liiketoimintaa harjoittavan yhtiönä toimivaa holdingyhtiötä on pidetty liiketoimintaa harjoittavana.

Siirtävä yhtiö eli muodostettavan alakonsernin emoyhtiö on voinut hankkia siirrettävän liiketoiminnan normaalilla kaupalla konsernin ulkopuolelta ja rahoittanut tämän hankinnan vieraalla pääomalla. Jos siirtävä yhtiö jättää osan hankitusta omaisuudesta siirtämättä, on vaarana, että tähän omaisuuden osaan kohdistuu velkaa ei pidetä enää liiketoimintaa varten otettuna. Tämä puolestaan vaikuttaa velasta maksettujen korkojen vähennyskelpoisuuteen verotuksessa. Koron vähennyskelpoisuus voidaan menettää, jos siirtävä yhtiö katsotaan TVL:n mukaan verotettavaksi siitä syystä, että sen ei katsota

harjoittavan liiketoimintaa. Tuloverolain korkorajoitusten vuoksi korot jäisivät vähennuskelvottomiksi, koska passiivisena sijoittajana omistaminen ei täytä TVL:n tulonhankkimistoiminnan tunnusmerkkejä. Korkojen vähennysoikeuden menettämisen lisäksi tilanteissa, joissa siirtävälle yhtiölle jää velkaa, on riskinä myös epävarmuus siitä, että oman pääoman määrää suhteessa vieraan pääoman määrään ei pidetä riittävänä. Liiketoimintasiirron avulla muodostettu alakonsernin emoyhtiö olisi siis alikapitalisoitu. (Mehtonen 2001, 123–124.)

4.2.3 Siirtävän yhtiön vastikkeesta

Yritysjärjestelysäännösten perustana on välittömien tuloveroseuraamusten välttäminen itse järjestelyjen yhteydessä. Tästä johtuen rahavastikkeen käytön mahdollinen salliminen on poikkeus pääsääntöön, jonka mukaan vastikkeena yritysjärjestelyissä ovat liikkeeseen lasketut uudet osakkeet. Näin menetellessä vastaanottavan yhtiön ei tarvitse käyttää yritysjärjestelyoperaatioissa rahaa, jonka hankinta voi olla hankalaa ja kallista. Omien osakkeiden antaminen vastikkeena on rahavastiketta helpompi ja halvempi keino. Liiketoimintasiirron osalta vertailu on lähtökohtaisesti tarpeeton, sillä rahavastikkeen käyttö on liiketoimintasiirrossa kokonaan kiellettyä. (Mattila 2003, 26–27.)

Siirtävän yhtiön vastikkeeksi saamien osakkeiden verotuksessa vähennyskelpoinen hankintameno on siirrettyjen varojen verotuksessa vähentämättä oleva määrä vähennettynä siirtyneiden velkojen ja varausten määrällä. Vastikeosakkaiden hankintameno on siten jatkuvuusperiaatteen mukainen. Esimerkiksi siirtyvien varojen määrä voi olla 10 miljoonaa euroa ja velkojen 8 miljoonaa euroa, joten vastikeosakkeiden hankintameno muodostuu 2 miljoonaa euroa. Vastikeosakkeiden hankintameno siirtävän yhtiön kirjanpidossa voi poiketa verotuksen hankintamenoista. Syitä tähän voivat olla verotuksessa hyväksymättä jätetyt arvonalentumispoistot tai saamisten menetykset. Myös käyttöomaisuudesta tehtyjen poistojen määrä voi olla verotuksessa eri kuin kirjanpidossa, joten sekin voi aiheuttaa eroa osakkeiden hankintamenojen välille. (Järvenoja 2007b, 200.)

Liiketoimintasiirrossa vastikkeeksi annettavien osakkeiden tulee lain sanamuodon mukaisesti olla uusia, osakeannissa muodostettavia osakkeita, joten vastikkeeksi eivät kelpaa yhtiön hallussa olevat omat osakkeet. Järvenoja (2007b, 50–51) kritisoi EVL:n sanamuotoa ja mainitsee, että direktiivistä saa joidenkin yritysjärjestelyjen osalta käsityksen, jonka mukaan yhtiön hallussa olevat omat osakkeet käyvät vastikkeeksi, jos jäsenvaltion yhteisölaainsäädäntö sallii omien osakkeiden hallussapidon. Näin ollen verovelvollinen voisi vedota suoraan direktiiviin ja antaa vastikkeeksi myös omia osakkeita. Muita substanssivastikkeita, esimerkiksi muiden yhtiöiden osakkeita, ei voi käyttää. Vastikeosakkeen käsitettä ei ole EVL:ssä rajoitettu. Täten vastikkeena voitaisiin antaa

erisarjaisia osakkeita, esimerkiksi etuosakkeita. Vaihtovelkakirjalainaa tai optiolainaa ei sen sijaan voida pitää osakkeina, vaikka ne olisi myöhemmin mahdollista vaihtaa osakkeiksi tai käyttää osakemerkintään. (Mattila 2003, 26–28; Immonen 2006, 307–308.)

Liiketoimintasiirron rahavastikekieltoa voidaan pyrkiä kiertämään velkojen siirtämistä koskevilla ratkaisuilla. Tällaisissa tapauksissa siirrosta yritetään siirtää enemmän velkoja kuin varoja. Tämä johtaisi kuitenkin hankalaan tilanteeseen siirtävän yhtiön kannalta, koska sen vastikkeeksi saamien uusien osakkeiden hankintamenoksi muodostuisi negatiivinen arvo jatkuvuusperiaatteen mukaisesti. Jos siirrettävät velat ovat suuremmat kuin varat, kokonaisuus muistuttaa käteisvastikkeen maksamista. Oikeuskäytännössä on katsottu, että tällaiseen tilanteeseen ei voida soveltaa EVL 52d:n säännöksiä. Samoin on, jos osa vastaanottavan yhtiön osakepääomasta katetaan pääomalainalla. Pääomalaina on lähtökohtaisesti velkaa, joka vastaanottavan yhtiön on maksettava takaisin siirtävälle yhtiölle ja näin ollen siirtävälle yhtiölle palautuisi osa sen tekemästä nettosijoituksesta ja tämä puolestaan rikkoisi käteisvastikekieltoa. (Mattila 2003, 31; Järvenoja 2007b, 198–199.)

4.3 Vastaanottava yhtiö

Elinkeinoverolaki edellyttää, että liiketoimintakokonaisuus siihen kuuluvine varoineen, velkoineen ja varauksineen siirretään siirtyvää toimintaa jatkavalle osakeyhtiölle. Säännöksessä ei edellytetä, että vastaanottava yhtiö on liiketoimintasiirtoa varten perustettu uusi yhtiö, vaan se voi olla jo toimiva yhtiö.

Varainsiirtoverotuksen kannalta on merkitystä, onko vastaanottava yhtiö uusi vai jo toimiva, mutta tuloverotuksen kannalta ei asialla siis ole merkitystä. Varainsiirtoveroa käsitellään myöhemmin omassa kappaleessaan.

4.3.1 Uusi yhtiö

Jos liiketoimintasiirto tehdään uuteen yhtiöön, perustetaan tämä yhtiö usein ennen siirtoa minimiosakepääomalla. Liiketoimintasiirron yhteydessä vastaanottava yhtiö järjestää suunnatun osakeannin siirtävälle yhtiölle, joka apporttisijoitusta vastaan merkitsee vastaanottavan yhtiön uusia osakkeita. Vastaanottavassa yhtiössä osakeannin merkintähinta voidaan kirjata kokonaisuudessaan sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon, vaikka osakeyhtiölain mukaan osakeannin merkintähinta kirjataan ensisijaisesti osakepääomaan. Mahdollista on siis kirjata koko merkintähinta vapaaksi omaksi pääomaksi.

Vastaanottava yhtiö tulee edellä kuvatulla tavalla merkityksi kaupparekisteriin ja verohallinnon asiakasrekistereihin jo ennen liiketoimintasiirron toteuttamista ja voi näin

ollen jatkaa siirrettävää toimintaa välittömästi. Verotuskäytäntö on hyväksynyt tällä tavoin perustetun yhtiön liiketoimintasiirtoa varten perustetuksi. Verotuskäytäntö on tältä osin ollut aiemmin lievempää, sillä KHO:n osakevaihtoa koskevan ratkaisun 2005 T 245 perusteella myös liiketoimintasiirron osalta on vaadittu, että liiketoimintasiirron vastaanottava yhtiö on jo perustettu ja rekisteriin merkitty yhtiö. Liiketoimintasiirron yhteydessä perustettavasta vastaanottavasta yhtiöstä on katsottu, että se ei voi antaa vaadittuja osakkeita vastikkeena siirtävälle yhtiölle, koska sitä ei ole merkitty kaupparekisteriin. Järvenoja (2007b, 179) toteaa, että tällainen tulkinta ei ole direktiivin tarkoituksen mukainen.

4.3.2 Toimiva yhtiö

Jos vastaanottava yhtiö on jo toimiva yhtiö, sen ei ole tarvinnut ennen liiketoimintasiirtoa harjoittaa elinkeinotoimintaa. Näin ollen vastaanottava yhtiö voi olla passiivinen holdingyhtiö, kiinteistöyhtiö tai toimimaton yhtiö. Liiketoimintasiirron kautta vastaanottava yhtiö saa itselleen elinkeinotoiminnan tulolähteen. Yhtiömuodoltaan vastaanottava yhtiö voi olla vain osakeyhtiö tai muu TVL 3 §:ssä tarkoitettu yhteisö. Yhtymä ei voi olla vastaanottavana yhtiönä liiketoimintasiirrossa. Vastaanottavan yhtiön ei tarvitse ennen siirtoa olla siirtävän yhtiön omistuksessa. Olemassa olevaa konsernirakennetta ei siis edellytetä, vaan liiketoimintasiirto voi olla esimerkiksi toimialarationalisointiin liittyvä toimi, jossa kilpailevat yritykset yhdistävät liiketoimintansa.

Vastaanottavan yhtiön on jatkettava siirretyn liiketoiminnan harjoittamista. Tämän takia liiketoimintaa ei voida lopettaa välittömästi siirron jälkeen, koska silloin ei EVL 52d:n katsottaisi soveltuvan tehtyyn järjestelyyn. Sen sijaan voitaisiin soveltaa yritysjärjestelyjen veronkiertosäännöstä 52h:ta, koska järjestelyn taustalla eivät olisi enää vaaditut liiketoiminnalliset syyt. Säännöksistä ei sen sijaan ole löydettävissä apua siihen, kuinka pian liiketoimintasiirron jälkeen toiminta voidaan lopettaa ilman, että veronkiertosäännöstä ei sovellettaisi. Liiketoiminta voi esimerkiksi toimintaympäristön muuttumisen takia muuttua nopeastikin kannattamattomaksi, jolloin liiketaloudellisin perustein katsottuna toiminnan lopettaminen onärkevin vaihtoehto. Näin ollen esimerkiksi viiden vuoden jälkiverotusaikaa voidaan pitää liian pitkänä toiminnan pakolliselle jatkamiselle, jotta ei ole riskiä veronkiertosäännöksen soveltamisesta. (Järvenoja 2007b, 179–180.)

4.3.3 *Vastaanottavan yhtiön verotus siirron jälkeen*

Liiketoimintakokonaisuudessa siirtyvien varojen ja velkojen poistamaton hankintameno vastaanottavalle yhtiölle on sama kuin niiden poistamaton hankintameno siirtävän yhtiön verotuksessa. Koska omaisuus siirtyy poistamattomista arvoistaan, myös siirtyneeseen käyttöomaisuuteen liittyvät poistoerot siirtyvät. Hyllypoistojen osalta on KVL:n (Keskusverolautakunnan) ennakkoratkaisussa 2000/126 katsottu, että vastaanottava yhtiö voi verotuksessaan vähentää myös siirtävän yhtiön aiemmin hyllyttämän poiston. Tämä on mahdollista, vaikka liiketoimintasiirrossa ei siirrykään siirtävän yhtiön oikeudellinen asema vastaanottavalle yhtiölle ja se ei ole vähentänyt hyllypoistoja EVL 54.2:n sanamuodon mukaisesti omassa kirjanpidossaan. Hyllypoistojen käyttöoikeutta puolustaa se, että liiketoimintasiirrossa pitää direktiivin mukaisesti noudattaa jatkuvuusperiaatetta eikä siitä myöskään saa aiheutua tuloveroseuraamuksia. Vastaanottava yhtiö voi vähentää hyllypoistoja verotuksen enimmäispoistojen rajoissa ja niiden käytölle ei ole annettu aikarajaa, joten hyllypoistot eivät vanhene.

Muut siirron yhteydessä siirtyneet menot kuin hankintamenot vähennetään vastaanottavassa yhtiössä kuten olisi vähennetty siirtävässä yhtiössä. Tällaisia menoja voivat olla esimerkiksi aktivoidut korkomenot tai liiketoiminnan kehittämiseen tähtäävät tutkimustoiminnan menot.

Liiketoimintasiirtosäännöksessä ei ole erityistä mainintaa pysyvien vastaavien poisto-oikeuksista vastaanottavan yhtiön kannalta. Koska erityissäännöstä ei ole, voidaan sen katsoa merkitsevän sitä, että siirtyvästä omaisuudesta voidaan vähentää poistot samana verovuonna sekä siirtävässä että vastaanottavassa yhtiössä. Tämä olisi mahdollista, jos siirtävän ja vastaanottavan yhtiön tilikaudet päättyvät saman kalenterivuoden aikana. Toisaalta liiketoimintasiirrosta ei voida ajatella saatavan erityisiä veroetuja, joten poistojen rajoittamista koskeva tulkinta säännöksestä on myös pätevä. Poistot ajatellaan tällöin siis vähennettäväksi normaalin vähennysoikeuden mukaisesti. (Järvenoja 2004, 47; 2007b, 203–206.)

Ranta-Lassila (2001, 261) toteaa lisäksi, että liiketoimintasiirrossa siirtyneiden omaisuuserien arvonnousu tuloutuu, kun vastaanottava yhtiö luovuttaa omaisuuden edelleen muutoin kuin yritysjärjestelyssä. Näin ollen sekin arvonnousu, joka syntyi emoyhtiön (siirtävän yhtiön) omistusaikana, tulee verotetuksi myöhemmän omistajan eli tytäryhtiön tulona. Ongelma tosin ei ole kovin erityinen, koska konserneja tarkastellaan yleensä kokonaisuutena.

4.4 Liiketoimintakokonaisuus

4.4.1 *Liiketoimintakokonaisuuden käsitteestä*

Ensimmäisen momentissa mainittu käsite liiketoimintakokonaisuus on korvannut aiemman termin liiketoiminnan osa (Laki elinkeinotulon verottamisesta 29.12.1995/1733, muutettu lailla 29.12.2006/1424). Immonen (2007, 18–19) käsittelee asiaa artikkelissaan ja toteaa, että liiketoimintasiirron terminologia haluttiin yhdenmukaistaa EVL:iin uutena otetun yritysjärjestelykeinon osittaisjakautumisen terminologian kanssa. Hallituksen esityksessä on muutoksesta todettu, että käsitteen sisältö ei sinänsä muuttuisi, sillä myös alkuperäisen liiketoimintasiirtoa koskevan hallituksen esityksen (HE 177/1995 vp) perustelujen mukaan liiketoimintasiirron määritelmä vastaa direktiivin mukaista määritelmää. Hallituksen esityksessä todetaan myös, että terminologian yhdistämisestä johtuvia uusia tulkintaongelmia ei odoteta, kun otetaan huomioon, miten käsitteitä on tulkittu muodostuneessa oikeuskäytännössä.

Kuluneen runsaan kymmenen vuoden aikana oikeuskäytännössä on annettu lukuisia ratkaisuja liiketoimintasiirron osalta koskien liiketoiminnan osan rajaamista. Hallitus toteaa esityksessään, että tämä oikeuskäytäntö on edelleen relevanttia, mutta valtiovarainvaliokunnan asiantuntijakuulemisessa esitettiin myös näkemyksenä, että käsitteen vaihtaminen saattaa käytännössä aiheuttaa epävarmuutta säännöksen soveltamisesta. Tämän takia valtiovarainvaliokunta täsmensi asiaa ja painottaa mietinnössään sitä, että käytettävän termin muutos ei vaikuta siirrettävän liiketoiminnan osan aineelliseen rajaamiseen.

Immonen (2007, 19) selostaa valiokunnan mietintöä, jossa todetaan, että käsitteen muutoksella ei haluta vaarantaa nykyistä jokseenkin vakiintunutta oikeustilaa. Liiketoimintakokonaisuus-käsitteessä on siis kyse yksinomaan valitun käsitteen täsmällisyydestä suhteessa direktiiviin, ei käsitteen sisällöstä sinänsä. Valiokunta totesi mietinnössään, että liiketoimintakokonaisuus-termi on kuvaavampi kuin aikaisempi liiketoiminnan osa -termi. Pitkällä aikavälillä uudella termillä odotetaan olevan suurempi informaatioarvo kuin aikaisemmalla sanamuodolla ja valiokunta piti johdonmukaisena myös sitä, että käsitteet ovat samat niin osittaisjakautumisessa kuin liiketoimintasiirrossa. (Immonen 2007, 19; Järvenoja 2007a, 329; 2007b, 170.)

4.4.2 *Liiketoimintakokonaisuuden muodostuminen*

Mattila (1999, 433) toteaa, että mikäli koko liiketoiminta siirretään, ei ole tarvetta erikseen määrittellä liiketoimintakokonaisuutta. Usein siirtävään yhtiöön jää vielä toimintoja, jotka säilyttävät yhtiön EVL:n soveltamispiirissä. Asiaan liittyen on haettu myös useita ennakkoratkaisuja, koska on haluttu varmistua, että yhtiö säilyy elinkeinotoimintaa harjoittavana. Tällä on merkitystä erityisesti konserniavustuksen toimivuuden kannalta.

Koko liiketoiminnan siirtämisen sijaan liiketoimintasiirto voi käsittää yhden tai useamman liiketoimintakokonaisuuden. Liiketoimintakokonaisuutta ei ole määritelty liiketoimintasiirtoa koskevassa EVL 52d:ssä, vaan osittaisjakautumista koskevassa EVL 52c:ssä. Ongelmallista on usein tällaisen kokonaisuuden määrittäminen. EVL 52d:ssä edellytetään yritysjärjestelydirektiivin mukaisesti, että järjestelyssä tulee tapahtua liiketoiminnan uudelleenjärjestely, joten erillisiä omaisuushyödykkeitä ei voida siirtää säännöksessä tarkoitetuin lievennetyin veroseuraamuksin.

Jos liiketoimintasiirrossa ei siirretä koko liiketoimintaa, vaaditaan, että siirrettävä osuus muodostaa itsenäisen liiketoimintakokonaisuuden eli sillä on omat varansa ja velvoitteensa ja se muodostaa näin ollen itsenäisesti toimeentulevan taloudellisen yksikön. Siirrettävä osan pitää siis olla toiminnallinen kokonaisuus ja hallituksen esityksen (HE 177/1995) perusteluissa todetaankin, että esimerkiksi monialayrityksestä voitaisiin erottaa omaksi yhtiökseen yksi tai useampi toimiala tai yhtiön toiminta voitaisiin jakaa yhtiöihin eriyttämällä esimerkiksi tuotanto ja markkinointi. Konsernissa toimintoja voidaan hajauttaa liiketoimintasiirron avulla esimerkiksi muodostamalla yhtiöt rahoitus- ja tutkimusosastoista. (Immonen 2006, 293; Järvenoja 2007a, 329.)

Immonen (2006, 294) ja Järvenoja (2004, 46) toteavat, että säännös ei edellytä siirrettävältä osalta juridista itsenäisyyttä, vaan lähinnä toiminnallista kiinteyttä. Kyseisen osan ei tarvitse ehdottomasti olla kirjanpidollinen tulosityksikkö, mutta sitä on voitava taloushallinnollisesti seurata erikseen. Jossain määrin vaaditaan myös hallinnollista itsenäisyyttä, jotta osaa voidaan pitää erillisenä organisatorisena kokonaisuutena. Organisatorista kiinteyttä ei kuitenkaan pidä tulkita liian tiukasti, eikä sitä edellytetä myöskään lain perusteluissa. Siirrettävältä osalta ei vaadita täyttä taloudellista itsenäisyyttä, koska esimerkkinä mainittua tuotekehitysosastoa ei voitane pitää täysin itsenäisesti taloudellisesti toimeen tulevana, vaan se tarvitsee rahoitusta muulta liiketoiminnalta. Myös siirron jälkeen taloudellista toimeentuloa voidaan rajoitetusti tukea siirtämällä yhtiöön käyttöpääomaa (Immonen 2006, 294). Mattila (1999, 433) mainitsee esimerkkeinä tästä, että siirtävä yhtiö voi niin halutessaan siirtää vastaanottavaan yhtiöön tarpeellisen määrän käyttöpääomaa toiminnan käynnistämiseksi, esimerkiksi yhden kuukauden palkat (KVL 80/1996) tai kahden kuukauden käyttöpääoman (KVL 51/1999, julkaisematon).

Mehtonen (2001, 126–127) toteaa, että liiketoimintasiirrolla siirrettäväksi liiketoimintakokonaisuudeksi hyväksytään tuloverotuksessa vain sellainen liiketoiminnan organisatorisesti riittävän erillinen kokonaisuus, joka tulee itsenäisesti taloudellisesti toimeen. Riippumattomuusvaatimus on siis kaksiosainen, ensinnäkin vaaditaan organisatorista erillisyyttä ja toiseksi taloudellisesti itsenäistä toimeen tuleamista. Järvenoja (2007a, 329) tulkitsee EVL 52d:n sanamuodon, jossa edellytetään, että siirron kohteena ovat kaikki taikka yhteen tai useampaan liiketoimintakokonaisuuteensa liittyvät varat ja velat, viittaavan siihen, että kokonaisuutta on tarkasteltava luovuttavan yhtiön näkökulmasta. Tämä merkitsisi sitä, että siirrettävän toiminnan on muodostettava jo siirtävässä yhtiössä liiketoimintakokonaisuus. Myös oikeuskirjallisuudessa on puollettu tätä kantaa. Mahdollista on kuitenkin se, että vastaanottavassa yhtiössä siirrettävä toiminta voidaan organisoida eri tavalla kuin siirtävässä yhtiössä. Yksittäisiä varallisuuseriä ei kuitenkaan voida siirtää liiketoimintakokonaisuutena.

Yritysjärjestelydirektiivin 2 Artiklan a kappaleessa edellytetään, että siirrettävän liiketoiminnan on tultava taloudellisesti itsenäisesti toimeen. Tämä puolestaan merkitsee sitä, että liiketoimintakokonaisuuden sisältöä on tarkasteltava nimenomaan vastaanottavan yhtiön näkökulmasta. Jos kyse on vastaanottavan yhtiön näkökulmasta itsenäisestä kokonaisuudesta, jota verotetaan elinkeinotoimintana, EVL 52d.1 soveltuu säännöksenä eli kyseessä on elinkeinoverolain mukainen liiketoimintasiirto. Myös EY-tuomioistuinten ratkaisussa C-43/00 on otettu kantaa itsenäisen toiminnan osan käsitteeseen. Kyseisen ratkaisun mukaan itsenäisen liiketoiminnan käsitettä on tarkasteltava ensisijaisesti toiminnalliselta kannalta ja vasta toissijaisesti rahoitukselliselta kannalta. Kokonaisuuden on voitava toimia itsenäisesti ilman merkittäviä lisäsijoituksia tai lisävarojen siirtämistä. Jos liiketoimintakokonaisuutta arvioidaan siirtävän yhtiön näkökulmasta, voi käydä niin, että samanlaiset toiminnot joutuvat erilaiseen verokohteluun riippuen siitä, miten toiminta on organisoitu siirtävässä yhtiössä. Kun toiminta on organisoitu itsenäiseksi yksiköksi, se voitaisiin siirtää, mutta jos tätä ei ole tehty, liiketoimintasiirto ei olisi mahdollinen. Lisäksi herää kysymys koskien sitä, kuinka kauan toiminnan on oltava organisoitu itsenäiseksi yksiköksi, jotta kysymyksessä ei ole pelkästään verosyistä tehty organisointi, jonka avulla EVL 52d:n soveltaminen mahdollistetaan. Edellä mainittujen syiden lisäksi vastaanottavan yhtiön näkökulmaa liiketoimintakokonaisuuden itsenäisyyden arvioinnissa voidaan puolustaa myös sillä, että direktiivin tarkoituksena lienee ollut luoda mahdollisuuksia kehittää uusia liiketoimintayksiköjä, joiden avulla liiketoiminnan tehokkuutta voitaisiin lisätä. (Järvenoja 2007a, 329–330.)

Liiketoimintasiirto voidaan tehdä myös siten, että siirtäviä yhtiöitä on useita. Vastaanottavia yhtiöitä voi olla vain yksi. Sääntely edellyttää, että liiketoimintakokonaisuuden vaatimuksen on täytyttävä erikseen kunkin siirtävän yhtiön kannalta. Näin ollen ei ole pidetty mahdollisena, että kukin yhtiö siirtää vastaanottavaan yhtiöön erillisiä varallisuus- ja velkaeriä, jotka yhdessä muodostaisivat liiketoimintakokonaisuuden vasta

viimeksi mainitussa yhtiössä. Vastaanottavalta yhtiöltä edellytetään jokaisen siirtyvän liiketoimintakokonaisuuden jatkamista, joten liiketoimintakokonaisuutta pitää tarkastella toisaalta siirtävän yhtiön ja toisaalta vastaanottavan yhtiön kannalta. Usealta siirtäjältä tulevat liiketoimintakokonaisuudet tulee tämän vuoksi koota vastaanottavassa yhtiössä jatkokelpoiseksi kannattavaksi kokonaisuudeksi. Tästä on seurauksena varsin erikoinen tilanne, koska apportin rajaaminen tehdään siirtävässä yhtiössä, mutta apportin taloudellinen ja oikeudellinen arvostaminen aina vastaanottavassa yhtiössä, jonka sidotun pääoman sijoitukseksi apportti käytetään. (Mattila 1999, 434; Immonen 2006, 293–294.)

Järvenojan (2007a, 332) mukaan liiketoimintakokonaisuuden käsite on edelleen jossain määrin epämääräinen eikä sen sisältöä voida etukäteen tarkoin määritellä. Käsite saa sisältönsä oikeus- ja verotuskäytännön tulkinnosta. Säännöksen soveltamisen alkuvuosina tulkinta oli tiukkaa eikä verovelvollisen omalle käsitykselle annettu ratkaisevaa merkitystä. Ulkopuoliset tulkitsijat katsoivat olevansa verovelvollista parempia arvioimaan sitä, mikä voi muodostaa siirtokelpoisen liiketoimintakokonaisuuden. Käytäntö on kuitenkin muuttunut verovelvollisen näkökulmaa painottavaan suuntaan, koska voidaan olettaa, että verovelvollisella on parhaimmat tiedot yrityksensä asioista.

4.4.3 Kiinteistö osana liiketoimintakokonaisuutta

Jos siirron varoihin kuuluu kiinteistöjä, lähinnä toimitiloja, joissa toimintaa harjoitetaan, pitää ne siirtää vastaanottavaan yhtiöön. Poikkeuksena tähän Immonen (2006, 295) viittaa Keskusverolautakunnan ratkaisuun 1996/346, että kiinteistöjä ei tarvitse siirtää, jos samaa kiinteistöä käytetään myös konsernin muiden yhtiöiden toiminnassa. Lisäksi kiinteistö oli liian suuri siirtyvän liiketoiminnan omaan käyttöön ja sen jättäminen liiketoimintasiirron ulkopuolella palveli konsernin kiinteistöomistuksen keskittämistä. Koska säännös estää erillisten omaisuushyödykkeiden siirron, jos samalla ei siirretä toimivaa liiketoiminnan osaa, ei liiketoimintasiirtona voida pitää sitä, että siirretään pelkät toimitilat uudelle yhtiölle, vaikka nämä toimitilat sen jälkeen vuokrattaisiin siirtäjän tai saman konsernin liiketoiminnan käyttöön. (Immonen 2006, 295; Järvenoja 2007a, 331.)

Mattilan (1999, 433) mukaan tunnetuin esimerkki tapauksesta, joka ei ole täyttänyt liiketoimintakokonaisuuden tunnusmerkkejä, on ratkaisu KVL 101/1996. Kyseisessä tapauksessa maahantuontia harjoittava yhtiö aikoi perustaa keskinäisen kiinteistöosakeyhtiön ja luovuttaa sille apportina toimitilakiinteistönsä. Tapaukselta on yleisesti tulkittu siten, että yksittäisen kiinteistön siirto ei täytä EVL 52d:n tunnusmerkkejä. Sen sijaan laajamittaisemmat kiinteistöomistusten järjestelyt konsernissa voivat tulla säännöksen soveltamisen piiriin. Mahdollista on esimerkiksi keskittää konsernin käytössä olevat

kiinteistöt yhteen yhtiöön. Sen sijaan ulos vuokrattujen kiinteistöjen vastaava keskittäminen ei täytä liiketoimintasiirron edellytyksiä, koska kysymyksessä ei ole liiketoimintakokonaisuus johtuen siitä, että vuokraustoiminta on tuloverolain mukaan verotettavaa tuloa.

Immonen (2006, 296–297) toteaa, että koko kiinteistöliiketoiminnan siirtäminen eli toimitilojen siirtäminen uuteen yhtiöön on mahdollista. Lähtökohtana tällaisessa järjestyksessä on se, että siirtoon tulee sisällyttää kaikki kiinteistöt. Immonen toteaa, että tästä voisi syntyä epätarkoituksenmukainen kokonaisuus. Liiketoiminnallisesti järkevää olisi hyväksyä funktionaalisen ajattelun mukainen rajaus siten, että eri käyttötarkoituksia palvelevat kiinteistöt voidaan siirtää omiin yhtiöihinsä. Tällöinkin jokaiseen siirtoon tulee kuitenkin saada sellainen kiinteistökokonaisuus, joka muodostaa kiinteistöjen hallinnoinnin kannalta erillisen ja toiminnaltaan riittävän itsenäisen kokonaisuuden. Toimitilat voidaan keskittää myös siten, että siirtävästä emoyhtiöstä luovutetaan varsinainen liiketoiminta liiketoimintasiirtoa käyttäen, minkä jälkeen yhtiö jää omistamaan vain toimitilakiinteistön. Emoyhtiön EVL-verovelvollisen asema säilyy liiketoiminnan lakkauttuakin, jos kyseiset toimitilat ovat edelleen konsernin liiketoiminnan käytössä. Jos taas kiinteistöjä on vuokrattu ulkopuolisille niin, että niitä ei enää EVL 53:n nojalla luettaisi elinkeinotoiminnan tulolähteeseen, ei kiinteistöistä voida muodostaa tarvittavaa liiketoimintakokonaisuutta. Järvenoja (2007a, 328) mainitsee, että jos toimitilat eriytetään liiketoimintasiirrolla pienessä, kahden yhtiön muodostamassa konsernissa, voi emoyhtiöksi jäävän kiinteistöyhtiön evl-asema olla ainakin EVL 6b:n soveltamisessa uhattuna.

Myös Järvenoja (2007a, 331–332) toteaa, että kiinteistöomaisuus voi sellaisenaan muodostaa EVL 52d:ssä tarkoitetun liiketoimintakokonaisuuden. Tällainen tilanne voi koskea konsernin koko kiinteistöomaisuutta tai yksittäistä konsernin liiketoiminnan käytössä olevaa kiinteistöä. Konsernin käytössä olevan kiinteistöomaisuuden, kiinteistöjen ja kiinteistöosakeyhtiöiden osakkeiden on KVL:n julkaisemattomassa ennakkoratkaisussa 2000/100 katsottu muodostavan liiketoimintakokonaisuuden, joka voidaan yhtiöittää liiketoimintasiirtona. Ottaen huomioon vanhemman KVL:n ennakkoratkaisun 1996/101 voidaan olettaa, että edellytyksenä on se, että koko kiinteistöomaisuus on konserniyhtiöiden elinkeinotoiminnan käytössä. Jos konserniyhtiöiden käytössä olevien kiinteistöjen vuokraus katsotaan elinkeinotoiminnaksi ja näin EVL:n mukaan verotettavaksi, tulisi myös tämä kokonaisuus voida yhtiöittää liiketoimintasiirrolla. Kiinteistö säilyisi liiketoimintasiirrosta huolimatta edelleen elinkeinotoiminnan piirissä, joten sen verokohteluun ei muuttuisi. Liiketoimintakokonaisuuden muodostavan kiinteistöomaisuuden ulkopuolelle jäävät näin ollen ulkopuolisille vuokratut kiinteistöt tai toimitilat.

Mehtonen (2001, 144) toteaa samansuuntaisesti ja mainitsee, että ainakin yhtä kiinteistöä laajamittaisemmat kiinteistöomistusten järjestelyt konserneissa kuulunevat lii-

ketoimintasiirtosäännöksen soveltamisen piiriin. Mehtosen mukaan myös Verohallitus on tiedotteessaan todennut, että liiketoimintasiirron avulla voidaan esimerkiksi keskittää konsernin käytössä olevat kiinteistöt yhteen yhtiöön. Mehtonen kritisoi tässä yhteydessä sitä, että tiedotteessa ei ole erityisesti mainittu, pitääkö keskittämisen koskea konsernin kaikenlaisia kiinteistöjä vai voisiko rajaa vetää esimerkiksi tuotantolaitosten ja myyntikonttoreiden välille.

4.5 Siirrettävät varat, velat ja varaukset

4.5.1 Varojen ja velkojen kohdentaminen

EVL 52d:1:ssä säädetään, että siirtoon tulee sisällyttää liiketoiminnan osaan kohdistuvat varat, niihin kohdistuvat velat ja siirtyvään toimintaan kohdistuvat varaukset. Säännöstä voidaan pitää pakottavana, eikä se salli sellaisten varojen siirtoa, jotka eivät kohdistu siirrettävään liiketoimintaan tai siihen kohdistuvien velkojen siirtämättä jättämistä. Säännöksen tulkinta on tiukkaa, koska jos sallittaisiin muun omaisuuden tai velkojen siirto siirrettävään liiketoimintaan kohdistuvien velkojen lisäksi, laajenisi liiketoimintasiirron soveltamisala direktiivissä tarkoitettua laajemmaksi. Ylimääräisiä velkoja ei voida siirtää eli kaikkien siirtyvien velkojen on kohdistuttava siirtyviin varoihin. (Järvenoja 2007a, 330; 2007b, 183; Mattila 1999, 435.)

Mattila (1999, 435) toteaa, että KHO ja KVL ovat antaneet lukuisia ratkaisuja siirrettävistä varoista ja veloista. Lausuntojen linja on ollut suhteellisen tiukka. Päätöksissä on yleensä joko edellytetty, että tietyt varat ja velat on siirrettävä tai että tiettyjä varoja ja velkoja ei saa luovuttaa. Tulkintalinjan ei voida sanoa lieventyneen samalla tavalla kuin liiketoimintakokonaisuuden arvioinnin osalta on tapahtunut. Järvenojan (2007b, 183–184) mukaan yritysjärjestelydirektiivissä ei edellytetä, että liiketoimintasiirrossa siirretään kaikki liiketoimintakokonaisuuden varat, velat ja varaukset, joten oikeuskäytäntö on siinä mielessä ollut tiukempaa. Ratkaisevana tulisikin pitää sitä, että siirtyvä netto-omaisuus on riittävä itsenäisen toiminnan jatkamisen kannalta. Tämä seikka riittää direktiivin vaatiman toiminnan itsenäisyyden täyttymiseen. Vähäisten erien siirtämättä jättäminen ei siis saisi vaarantaa koko liiketoimintasiirron hyväksyttävyyttä. Lisäksi tulisi ottaa huomioon, että joidenkin varallisuus- ja velkaerien kohdentaminen tiettyyn liiketoimintakokonaisuuteen voi olla vaikeaa. Mattila (1999, 435) toteaa vielä, että luovutettavat varat ja velat määräytyvät liiketoimintasiirron tapahtumahetken mukaan. Jos tapahtumahetkenä on loppuvuosi ja yhtiön tilikausi on kalenterivuosi, ei pohjana voi olla lähes vuoden vanha tase.

Konserneissa varojen riittävyyttä tarkastellaan usein konsernitason eikä yksittäisen konserniyhtiön näkökulmasta. Konsernin sisäisen työnjaon kannalta ei ole olennaista, että kunkin juridisen yhtiön varat ovat tietyn suuruiset. Tärkeämpää on, että konsernivarallisuus on kokonaisuudessaan riittävä ja rakenteeltaan oikealla tavalla painotettu. Konsernirakenteen muutoksissa tulee kuitenkin huomioida, että liiketoimintakokonaisuuden itsenäisyyttä ja näin ollen siirtokelpoisuutta voidaan arvioida myös siirtyvän varallisuuden näkökulmasta. (Mehtonen 2001, 158.)

Käyttöpääoman ja rahoitusomaisuuden siirto

Tulkintalinja varojen siirron suhteen on siis ollut melko tiukka. Rahoitusomaisuuden osalta on myönnetty jonkin verran liikkumavaraa. Rahavaroja voi olla vaikea kohdistaa tiettyyn liiketoimintakokonaisuuteen, joten niiden osalta on katsottu, että siirtäminen ei ole välttämätöntä. Toinen näkökulma asiaan on se, että vastaanottava yhtiö tarvitsee toiminnan alussa käyttöpääomaa. Oikeuskäytännössä onkin sallittu, että käyttöpääomaa saadaan siirtää ainakin kolmen kuukauden tarvetta vastaava määrä. Tätä ei silti voitane pitää ylärajana, mutta suurta määrää käyttöpääomaa ei voida siirtää, koska oletuksena on, että vastaanottava yhtiö on itsenäisesti toimeen tuleva yksikkö. Osingonjakoon varattuja rahoja ei ole myöskään tarvinnut siirtää tapauksissa, joissa muuten on siirretty koko liiketoiminta.

Muuten rahoitusomaisuuden osalta on noudatettu tiukkaa linjaa. Jos saaminen on ollut kohdistettavissa siirrettävään toimintaan, on se pitänyt siirtää vastaanottavalle yhtiölle. Esimerkiksi jos kaikki myyntisaamiset jätettäisiin siirtämättä, toiminnan siirto ei olisi EVL 52d:n mukainen. Jos saamisten siirto on sopimusteknisesti mahdotonta, pitää siirto ratkaista muodostamalla keskinäinen saamis-velkasuhde siirtävän ja vastaanottavan yhtiön välille. Keskinäisen saamissuhteen estoja on vastattava alkuperäisten myyntisaamisten ehtoja.

Myös muut saamiset, sisältäen laina- ja siirtosaamiset, on siirrettävä vastaanottavalle yhtiölle. Saamisten osalta on joskus vaikea ratkaista, kohdistuvatko ne siirrettävään liiketoimintaan. Hankalia voivat olla esimerkiksi konserniyhtiöiden väliset saamiset, jos ne menevät ristiin siirtävän ja vastaanottavan yhtiön välillä. Ne on tästä huolimatta siirrettävä, jos niiden katsotaan liittyvän siirrettävään toimintaan. Arvonlisäverosaamiset on siirrettävä, mutta toimitetun verotuksen perusteella maksettavat veronpalautussaamiset vain silloin, jos siirretään koko liiketoiminta. (Järvenoja 2007b, 184–187; Mattila 1999, 435.)

Pysyvät ja vaihtuvat vastaavat

Siirrettävään toimintaan liittyvä käyttöomaisuus (pysyvät vastaavat) on siirrettävä vastaanottavalle yhtiölle. Näiden hyödykkeiden määrittely on yleensä melko yksiselitteistä. Ongelmallista on sellaisen hyödykkeen siirto, jota käytetään sekä siirrettävässä että siirtävälle yhtiölle jäävässä liiketoiminnassa. Tällainen voi olla kiinteistö, joita käsiteltiin edellä liiketoimintakokonaisuuden yhteydessä. Myös liikehuoneistojen hallintaan oikeuttaviin osakkeisiin voidaan soveltaa kiinteistöjen periaatteita. Molemmissa tapauksissa siirtävälle yhtiölle jäävän käyttöosuuden tulee olla merkittävä ja tämä raja on tulokittava aina tapauskohtaisesti. Siirrettävään toimintaan kohdistuvat aineettomat oikeudet on siirrettävä, vaikka ne olisi jo kokonaan poistettu sekä kirjanpidossa että verotuksessa.

Osakkeiden osalta siirtovaatimuksesta on joustettu, jos siirrettävät osakkeet ovat lunastusuhun alaisia. Tällaisia voivat olla esimerkiksi asunto-osakeyhtiöiden osakkeet, joiden siirtäminen poistamattomasta hankintamenoista voisi antaa muille osakkaille mahdollisuuden lunastaa ne vastaanottavalta yhtiöltä. Liiketoimintasiirron ei ole tarkoitus aiheuttaa omaisuuden menettämistä, joten osakkeet voidaan jättää siirtämättä ja hoitaa niiden tuottamien oikeuksien siirto muuten.

Vaihto-omaisuus voidaan useimmiten määritellä ja luovuttaa siirrossa helposti. Vaihto-omaisuushyödykkeen laatu voi joskus vaikeuttaa tätä, jos kyse on sellaisesta vaihto-omaisuudesta, jonka fyysinen erottaminen on mahdotonta. Oikeuskäytännössä tällaiseksi on hyväksytty säiliössä oleva öljy ja sitä ei ole tarvinnut siirtää.

Liiketoimintakokonaisuuteen voi sisältyä myös liikearvoa, joka voi liittyä omaan toimintaan tai hankittuun toimintaan. Viimeksi mainitussa tapauksessa sillä voi olla poistamatonta hankintamenoa taseessa ja verotuksessa. Siirrettävään toimintaan voidaan ajatella sisältyvän liikearvoa, jos siirrettävän kokonaisuuden käypä arvo on korkeampi kuin sen poistamattomien hankintamenojen mukainen arvo. Tätä erotusta ei kuitenkaan voida kirjata vastaanottavassa yhtiössä varana taseeseen, koska tällöin kirjanpitoarvojen jatkuvuusvaatimus ei täytyisi. Liikearvon osalta on pidetty mahdollisena, että se voitaisiin siirtää erillisellä kaupalla, koska sitä ei voi sisällyttää siirtoon. Yhtiöoikeuden kannalta tämä olisi perusteltua, koska sellaisen liikearvon siirto, josta ei saada korvausta, voidaan tulkita vastikkeettomaksi varojen käytöksi. Se ei kuitenkaan ole suositeltavaa, koska liikearvo sisältyy tässä tapauksessa siirtyneeseen liiketoimintakokonaisuuteen eikä se ole erikseen taseessa oleva kaupattava erä.

Jos taas liikearvo on olemassa siirtävän yhtiön taseessa aiemman yrityskaupan seurauksena, voidaan se ja itse asiassa se kuuluukin siirtää vastaanottavalle yhtiölle, jos liiketoimintasiirrossa on kysymys juuri tästä aiemmin yrityskaupalla hankitusta kokonaisuudesta. Liikearvo tulee siirtää riippumatta siitä, onko se verotuksessa vähennyskelpoinen vai ei. Vähennyskelpoisia liikearvoeriä ovat purkautumisessa syntynyt ja yrityskaupalla vastikkeellisesti hankittu liikearvo. Tällaisen liikearvon siirtäminen ei ole on-

gelmallista, koska vastaanottava yhtiö vähentää sen omassa verotuksessaan samalla tavalla kuin siirtävä yhtiö olisi tehnyt. Liikearvon ohella fuusiotappio on edellytetty siirrettäväksi osana liiketoimintakokonaisuutta. Sen osalta tilanne on hankalampi, koska syntymisajankohdastaan riippuen se on joko vähennyskelpoista tai -kelvotonta. Jos fuusiotappio on syntynyt ennen vuotta 1996, on se verotuksessa vähennyskelpoista myös vastaanottavan yhtiön verotuksessa. Vähennyskelvottomalla fuusiotappiolla ei sen sijaan ole poistamatonta hankintamenoa siirtävän yhtiön verotuksessa, joten se ei liiketoimintasiirrossa tuloudu siirtävän yhtiön verotuksessa. Näin ollen myöskään vastaanottava yhtiö ei voi vähentää verotuksessaan siirtynyttä fuusiotappiota. Vähennyskelvoton fuusiotappio ei siis vaikuta kummankaan yhtiön verotukseen, vaan siirto tehdään pelkästään kirjanpidossa. (Järvenoja 2007b, 187–189; Ranta-Lassila 2001, 261–262; Mattila 1999, 435–436.)

4.5.2 Varainsiirtovero liiketoimintasiirron yhteydessä

Leppiniemi (2005, 503), Immonen (2006, 310) ja Järvenoja (2007b, 211) mainitsevat, että liiketoimintasiirron yhteydessä siirretyistä arvopapereista ja kiinteistöistä tulee maksaa varainsiirtovero. Edellyttäen, että siirtomenettely täyttää EVL 52d:n vaatimukset, varainsiirtoverolain 43 §:n mukaan varainsiirtovero voidaan saada hakemuksesta takaisin ja sen palauttamisesta voidaan saada päätös jo ennen kuin sen maksamiselle säädetty aika on päättynyt. Palauttamisen edellytyksenä on, että siirto on tehty toimintaa jatkamaan perustetulle yhteisölle. Näin ollen elinkeinoverolain ja varainsiirtoverolain vaatimukset eroavat toisistaan, koska EVL:n säännöksessä ei edellytetä uuden yhtiön perustamista vastaanottavaksi yhtiöksi, mutta varainsiirtoveron takaisinsaaminen edellyttää sitä. Uuden yhtiön asettaminen parempaan asemaan kuin olemassa olevan yhtiön vaikuttaa epäjohdonmukaiselta ja onkin syytä epäillä, että lainsäätäjällä on jättänyt säännöksen tarpeettoman veroansan (Immonen 2006, 311; Järvenoja 2007b, 211).

Järvenoja (2007b, 211) korostaa, että on tärkeää huomata, että varainsiirtoverolain huojennussäännös ei kata kaikkia liiketoimintasiirtoja vaan sen soveltamisala on tarkoin rajattu. Rajauksen tavoitteena on luultavammin estää liiketoimintakaupoissa myytävistä kiinteistöistä ja arvopapereista suoritettavan varainsiirtoveron kiertäminen liiketoimintasiirrolla. Jos varainsiirtoverolain 43 § koskisi kaikkia liiketoimintasiirtoja, voitaisiin kiinteistön luovutuksesta suoritettava varainsiirtovero välttää tekemällä ensin liiketoimintasiirto ostajayhtiöön ja luovuttamalla sen jälkeen siirrossa vastikkeena saadut osakkeet ostajayhtiön osakkaille. Arvopapereiden luovutusta koskee pienempi varainsiirtovero kuin kiinteistöjen luovutusta, joten veronsaaja menettäisi tällaisessa tilanteessa verotuloja.

Varainsiirtoverohuojennus edellyttää siis, että vastaanottava yhtiö on toimintaa jatkamaan perustettu yhtiö. Jos liiketoimintasiirto tehdään toimivaan yhtiöön, varainsiirtoverohuojennus ei ole mahdollinen. Tämä asia on usein liiketoiminnan suunnittelussa merkittävä, koska varainsiirtoveron määrä siirtyvistä kiinteistöistä tai rakennuksista voi olla hyvinkin olennainen erä. Tehtaessä liiketoimintasiirto uuteen yhtiöön, on tavallista, että uusi yhtiö perustetaan ensin minimiosakepääomalla ja siirron yhteydessä yhtiön osakepääomaa korotetaan. Verovelvollisen kannalta on tärkeää, että tällä tavoin perustettu yhtiö katsotaan varainsiirtoverolain tarkoittamaksi toimintaa jatkamaan perustetuksi yhtiöksi. Käytännössä tällainen menettely on hyväksytty verovirastoissa, kun yhtiö on perustettu nimenomaan liiketoimintasiirtoa varten. Yhtiön perustamistarkoitus voidaan ilmaista esimerkiksi osakeyhtiön perustamiskirjassa. (Järvenoja 2007b, 212.)

Myös varainsiirtoveron osalta Suomen lainsäädäntö saattaa olla EY-oikeuden vastainen. KHO on ratkaisullaan 2006:32 pyytänyt EY-tuomioistuimelta ennakkoratkaisua, onko EY:n perustamissopimuksen ja pääomahankintadirektiivin vastaista periä varainsiirtoveroa osakeyhtiöön tehtävästä apporttisijoituksesta silloin, kun sijoituksen tekevä verovelvollinen saa vastikkeeksi vastaanottavan yhtiön osakkeita. Tällaisesta menettelystä liiketoimintasiirrossahan on kyse. Jos EY-tuomioistuimen ennakkoratkaisussa katsottaisiin, että varainsiirtoveroa ei saa apporttisijoituksesta tällaisessa tilanteessa periä, olisi varainsiirtoverolaissa säädetty velvollisuus maksaa varainsiirtoveroa silloin, kun siirto tehdään toimivaan yhtiöön, EY-oikeuden vastainen. Tällöin liiketoimintasiirron yhteydessä siirtyvistä kiinteistöistä ja arvopapereista ei voitaisi periä varainsiirtoveroa riippumatta siitä, onko vastaanottava yhtiö uusi perustettava vai toimiva yhtiö. (Järvenoja 2007b, 212–213.)

4.5.3 Siirrettävistä veloista

Liiketoimintasiirrossa on siirrettävä kaikki ne velat, jotka selkeästi kohdistuvat siirrettäviin varoihin. Myös siirrettäviin pysyviin ja vaihtuviin vastaaviin kohdistuvat ostovelat tulee siirtää. Velkojen jaottelulla pitkä- ja lyhytaikaisiin velkoihin ei periaatteessa ole merkitystä, riittävää on, että velat kohdistetaan oikein siirtyviin varoihin. Tulkintaongelmia syntyy usein siitä, miten velat on jaettava siirtävän ja vastaanottavan yhtiön kesken. Jos velat voidaan kiistatta kohdistaa siirrettäviin varoihin, asiassa ei ole epäselvyyttä. Vaikeampi tilanne on silloin, jos ei ole olemassa selvää velkojen kohdistamismahdollisuutta tai jos velkoja ei voida siirtää toisen yhtiön vastattaviksi ilman velkojan lupaa. Siirrettäviin varoihin kohdistuvien ostovelkojen lisäksi on siirrettävä myös niihin kohdistuvat siirtovelat.

Viimeksi mainittujen osalta on julkaisemattomassa Keskusverolautakunnan ratkaisussa KVL 73/1999 todettu, että palkka-, lomaraha- ja työeläkevakuutusmaksuvelat

sekä muut sellaiset erät, joiden määrä perustuu siirtyvien henkilöiden palkkakertymään, kohdistetaan siirrettävään liiketoimintaan henkilöittäin laadittavan palkkalaskentajärjestelmän kustannuspaikkaerittelyn mukaan. Työnantajavelvoitteiden siirtäminen siirtovelkojen muodossa on luonnollista, koska elinkeinoverolain liiketoimintasiirtopykälän mukaan siirtävä yhtiö siirtää liiketoimintakokonaisuuteen liittyvät varat, varoihin liittyvät velat ja vastuut vastaanottavalle yhtiölle. Tässä tapauksessa voidaan työvoimana ajatella edustavan taloudellista varallisuutta, jonka hankintaan ja ylläpitoon liittyvät velat ja vastuut siirretään. Osto- ja siirtovelkojen lisäksi tulee siirtää saadut ennakot ja muut lyhytaikaiset velat. (Mehtonen 2001, 191; Järvenoja 2007b, 194.)

Verot ovat yleensä verovelvolliskohtaisia eikä niitä sellaisenaan voi siirtää vastaanottavalle yhtiölle. Tästä peruseriaatteesta huolimatta Keskusverolautakunta on katsonut, että liiketoimintasiirron yhteydessä on siirrettävä ennakonpidätys-, sosiaaliturvamaksu-, arvonlisävero- ja muut vastaavat veronluontoiset saamiset ja velat. Jos siirtoa ei kaikilta osin voida tehdä, tulee luoda keskinäinen velkasuhde luovuttavan ja vastaanottavan yhtiön välille. Ennakonpidätysvelan siirtämistä puoltaa se, että ennakonpidätykset ovat itse asiassa työntekijän palkkaa, jonka työnantaja on vain pidättänyt, ja joka on myös edelleen tilitettävä valtiolle, jotta se luettaisiin palkansaajan hyväksi verotuksessa. Ennakonpidätysvelka on siis toimintaan liittyvä vastuu, joka tulee siirtää. Sosiaaliturvamaksuvelan siirtyminen on vielä selvempää, koska kyseessä on työnantajan oma velvoite. Liiketoimintasiirron perusajatuksena on siirtää vastaanottavalle yhtiölle siirrettävään liiketoimintakokonaisuuteen liittyvä taloudellinen asema sellaisena kuin se on siirtävällä yhtiöllä, joten verot ja sosiaaliturvamaksut on siirrettävä, jotta EVL 52d soveltuu tehtyyn toimeen. (Mehtonen 2001, 191–192; Järvenoja 2007b, 194–195; Mattila 1999, 437.)

Tuloverovelkojen osalta oikeuskäytännössä eroteltiin aiemmin maksuunpantu ja jaksoitettu tuloverovelka. Maksuunpantu tuloverovelka edellytettiin siirrettäväksi varojen suhteessa muodostamalla siirtävän ja vastaanottavan yhtiön välille keskinäinen velkasuhde. Jaksotettua tuloverovelkaa ei aikaisemmin pidetty varallisuusverotuksessa vähennyskelpoisena velkana, eikä sitä edellytetty tämän vuoksi siirrettävän liiketoimintasiirron yhteydessä. Tähän tuli muutos vuoden 2002 alussa, josta lähtien myös maksamatonta jaksotettu tuloverovelka on ollut nettovarallisuuslaskennassa vähennyskelpoinen velka. Muutoksen perustana oli se, että taloudelliselta luonteeltaan tällainen velka on yrityksen velkaa. Varallisuusverolain tilalle säädetty laki varojen arvostamisesta verotuksessa on tämän asian suhteen samoilla linjoilla. Uudemmassa Keskusverolautakunnan ratkaisussa 2003/55 edellytettiin, että maksamatonta verovelkaa käsiteltiin velkana myös liiketoimintasiirron yhteydessä ja se tuli tästä syystä siirtää vastaanottavalle yhtiölle siirtyviin varoihin kohdistuvana velkana. (Järvenoja 2007b, 194–196; Mattila 1999, 437.)

Siirrettävien velkojen määrän osalta on oikeuskäytäntö ollut tiukkaa sen suhteen, siirretäänkö vastaanottavalle yhtiölle liikaa velkoja. Liiallinen velkojen siirtäminen voisi mahdollistaa säännöksessä kielletyn käteisvastikkeen käytön peiteltysti. Liiketoimintasiirrosta käteisvastikkeen käyttö ei ole miltään osin mahdollista, joten luovutettavien velkojen määrän suhteen on pidetty erittäin tiukkaa linjaa. Saamisten osalta ei vastavasti ole oltu yhtä tiukkoja, mikä asettaa liiketoimintakokonaisuuteen liittyvät saamiset ja velat eriarvoiseen asemaan. (Mehtonen 2001, 192; Järvenoja 2007b, 192.)

Pitkäaikaisten velkojen kohdentaminen siirrettävään liiketoimintaan voi olla ongelmallista. Siirtävä yhtiö voi harjoittaa montaa liiketoimintaa, joista yksi tai useampia siirretään vastaanottavalle yhtiölle. Tällöin siirrettävään toimintaan kohdistuu vain osa yhtiön nostamista pitkäaikaisista lainoista. Lainaa on saatettu nostaa esimerkiksi yhtiön kokonaisrahoitusta varten eikä sitä voida kohdistaa tietyille hankkeelle tai liiketoiminnan osalle. Tällaisen velan kohdistaminen siirtyviin varoihin voi olla hankalaa.

Velkojen siirto on myös siinä mielessä ongelmallista, että velvoiteoikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti velkaa ei lähtökohtaisesti voida siirtää ilman velkojan suostumusta, joten velkojen siirto on toteutettava joko siten, että vastaanottava yhtiö ottaa vastattavakseen siirrettävät velat, mutta myös siirtävä yhtiö jää niistä edelleen vastuuseen suhteessa velkojaan, tai siirtävän yhtiön vapautumiselle velkavastuusta on saatava velkojan suostumus. Jos velka ei ole siirrettävissä ja päädytään luomaan keskinäinen velkasuhde vastaanottavan ja siirtävän yhtiön välille, on selvítettävä sekä velan määrä että sen ehdot. Velan määrän selvittäminen on tarpeellista silloin, kun kyseessä on yhtiön toiminnan rahoittamista varten otettu laina ja sitä ei voida kohdistaa selvästi siirtyvälle liiketoiminnalle. Yleensä pitkäaikaisista lainoista on siirrettävä ainakin osa sopivaa jakoperustetta käyttäen. Jakoperusteeksi on oikeuskäytännössä hyväksytty siirrettävien varojen osuus siirtävän yhtiön taseen loppusummasta. Muodostettavan keskinäisen velkasuhteen ehtojen on puolestaan vastattava pitkäaikaisten lainojen keskimääräisiä ehtoja, jotta liiketoimintasiirto voidaan hyväksyä tapahtuvaksi EVL 52d:n mukaisesti. Lainan lyhennys- ja korkoehdot eivät näin ollen voi keskinäisessä lainassa olla yhtiöiden kesken sovitut. (Airaksinen ym. 2007, 474; Järvenoja 2007b, 192–193; Mattila 1999, 436–437.)

4.5.4 Varaukset

Varauksilla tarkoitetaan etukäteen tulosvaikutteisesti kirjattua menoja (ks. esim. Myrsky & Linnakangas 2006, 227). EVL 52d.1 edellyttää, että liiketoimintasiirrosta on varojen ja velkojen lisäksi siirrettävä myös siirrettävään toimintaan kohdistuvat varaukset. Varaukset voidaan jakaa yleis- ja erityisvarauksiin. Erityisvaraukset ovat yleensä sellaisia varauksia, jotka on siirrettävä vastaanottavalle yhtiölle. Toisin sanoen liiketoimintasiir-

rossa tulee siirtää varaukset, jotka selkeästi liittyvät siirrettävään toimintaan. Esimerkki tällaisesta varauksesta on takuuvaraus. Myös siirrettävään toimintaan liittyvä luottotappiovaraus tulee siirtää. Siirtyvään varaukseen sovelletaan vastaanottavan yhtiön verotuksessa samoja säännöksiä kuin olisi sovellettu siirtävän yhtiön verotuksessa. (Myrsky & Linnakangas 2006, 289; Järvenoja 2007b, 191.)

Varausten tavoin käsitellään myös siirtyviin varoihin kohdistuva kertynyt poistoero. Jos liiketoimintakokonaisuuteen kuuluviin varoihin liittyy poistoeroa, on tämä erä siirrettävä vastaanottavalle yhtiölle. Asiaa on käsitelty Keskusverolautakunnan antamassa ratkaisussa, jossa käsiteltiin kirjanpitoarvojen määritelmää ja todettiin, että omaisuuden poistamatta oleva arvo on kirjanpidon kokonaispoistojen jälkeinen arvo. (Järvenoja 2007b, 191–192; Järvinen ym. 2002, 372.)

Toimitilan jälleenhankintavarauksen siirtäminen liiketoimintasiirron yhteydessä ei välttämättä ole yksiselitteistä. Jälleenhankintavarauksen muodostaminen on mahdollista silloin, kun yhtiö luovuttaa toimitiloinaan käyttämänsä rakennuksen tai toimitilaosakkeet ja luovutushinta ylittää luovutuksen kohteen poistamattoman hankintamenon. Varauksen muodostamisen edellytys on, että verovelvollinen jatkaa elinkeinotoimintaansa. Jos tällainen yhtiö siirtää koko liiketoimintansa vastaanottavalle yhtiölle liiketoimintasiirron avulla, myös muodostettu varaus on siirrettävä, koska se liittyy siirrettävään liiketoimintaan. Jos siirron kohteena onkin vain jokin tietty liiketoimintakokonaisuus, on jälleenhankintavarauksen siirtämisvelvollisuus tai -mahdollisuus epäselvempi. Jälleenhankintavarausta säätelevässä EVL 43.3:ssä varauksen käyttämisestä ei ole sidottu saman liiketoiminnan, jonka käytössä luovutetut toimitilat olivat, käyttöön tulevan rakennuksen tai toimitilaosakkeiden hankintaan. Näin ollen jälleenhankintavaraus on tällaisessa tilanteessa yleisvarauksen kaltainen, eikä sitä voida siirtää vastaanottavalle yhtiölle. (Järvenoja 2007b, 192.)

4.6 Kirjanpitoarvoihin liittyvistä näkökohdista

4.6.1 Elinkeinoverolain kirjanpitoarvojen jatkuvuusvaatimus

EVL 52d:ssä säädetään, että varat on siirrettävä niiden kirjanpidossa poistamatta olevasta arvosta (ks. esim. Mattila 1999, 437). Immosen (2006, 307) ja Järvenojan (2007b, 200–201) mukaan kirjanpitoarvon käyttäminen siirron hinnoitteluperusteena on ongelmallinen, koska se voi johtaa taloudelliseen kahdenkertaiseen tuloutumiseen. Jos omaisuuden käypä arvo on kirjanpitoarvoa korkeampi, tuloutuu tämä piilevä arvonnousu vastaanottavassa yhtiössä, kun se luovuttaa normaaliin liiketoimintaansa liittyen siirty-

nyttä omaisuutta. Sen lisäksi arvonnousu tuloutuu, kun siirtävä yhtiö luovuttaa vastikeosakkeensa. Immonen toteaa, että tämän estämiseksi siirtohintana tulisi voida käyttää käypää arvoa ilman, että liiketoimintasiirron verokohtelu muutoin evätään. Voimassa-oleva säännös ei kuitenkaan salli tätä, vaan siinä edellytetään nimenomaisesti kirjanpitoarvojen käyttämistä.

Järvenoja (2007b, 201–202) toteaa, että hallituksen esityksessä ei ole perusteltu mitenkään kirjanpitoarvojen jatkuvuusedellytystä koskevaa vaatimusta. Yritysjärjestelydirektiivissä ei ole määräystä siitä, että liiketoimintasiirron edellytyksenä on jatkuvuus kirjanpitoarvoissa. Jäsenvaltioille on täten jätetty mahdollisuus säätää kyseisestä asiasta kansallisessa lainsäädännössä. Suomen osalta tämä on siis kirjoitettu elinkeinoverolakiin. Pykälän tulkinnasta on olemassa oikeustapaus (KHO 8.9.1997 T 2157), jossa liiketoimintasiirtosäännöksen ei katsottu soveltuvan, koska vastaanottava yhtiö aikoi kirjata siirtyvän nettovarallisuuden kirjanpitoarvon ja sen käyvän arvon erotuksen liikearvona taseeseensa. Siirtävä yhtiö olisi puolestaan kirjannut vastikkeena saamansa vastaanottavan yhtiön osakkeet käypään arvoon eli siirretyn nettovarallisuuden käypään arvoon. Molemmat osapuolet olisivat siis noudattaneet samanlaista kirjanpitokäsittelyä. Asiasta katsottiin kuitenkin, että se ei täytä EVL 52d.2:n säännöstä ja näin ollen järjestykseen ei sovellettu kyseessä olevaa lainkohtaa. Apporttisijoitukselle, joka liiketoimintasiirto siis yhtiöoikeudellisesti on, luonteenomaista on käypään arvoon arvostaminen, joten EVL:ssä voisi olla myös joustavampi tulkinta nykyisen sanamuodon sijasta.

Elinkeinoverolain liiketoimintasiirtosäännöksen kirjanpitojatkuvuuden vaatimus perustuu EVL 54:ssä säädettyyn kirjanpidon ja verotuksen kytkentään. Kyseisessä pykälässä säädetään esimerkiksi poistojen vähennysoikeuden kirjanpitosidonnaisuudesta. Verotuksessa hyväksyttävien poistojen edellytyksenä on säännöksen mukaan se, että vastaava määrä poistoja on vähennetty myös kirjanpidossa verovuonna tai aikaisempana vuonna. Toisin sanoen verotuksessa hyväksytään aikaisempina vuosina hyllytetyt kirjanpidon suuremmat poistot ja toisaalta edellytetään, että kirjanpitoon kirjataan poistoeroa, jos verotuksessa halutaan tehdä kirjanpidon suunnitelmanmukaisia poistoja isommat poistot. Asiaan liittyen on Keskusverolautakunnan ratkaisussa 1996/243 todettu, että liiketoimintasiirtosäännöksen kirjanpitojatkuvuuden vaatimus edellyttää myös tehtyjen poistorojen siirtämistä. Omaisuuden poistamattomalla arvolla tarkoitetaan siis arvoa, joka sillä on suunnitelmanmukaisten ja verosopeutettujen poistojen jälkeen. (Järvenoja 2007b, 202.)

4.6.2 EY-oikeuden kanta kirjanpitoarvojen jatkuvuusvaatimukseen

Liiketoimintasiirtosäännöksen taustalla oleva yritysjärjestelydirektiivi toimii niin kutsuttuna 'minimidirektiivinä', joka asettaa jäsenvaltioille velvollisuuden tietyin edelly-

tyksin toteuttaa sisäisessä lainsäädännössään direktiivissä kuvattujen yritysjärjestelytoimien veroneutraalius. Jäsenvaltioiden on mahdollista säätää veroneutraaliudelle lievemmat vaatimukset kuin direktiivissä, mutta ei tiukempia ehtoja. Liiketoimintasiirron osalta kirjanpitoarvojen jatkuvuusvaatimus on Suomen sisäisen lainsäädännön lisäedellytys verrattuna direktiiviin. Lisäedellytyksen asettaminen on kiellettyä, joten EVL 52d:n vaatimusta kirjanpitoarvojen jatkuvuudesta voidaan tässä mielessä pitää direktiivin vastaisena.

EU-komissio on puuttunut jäsenvaltioiden säätämiin direktiivin vastaisiin lisäedellytyksiin Italian tapauksessa. Italian verosäännöstä on sittemmin muutettu, mutta aiemmin vaatimuksena oli, että osakevaihdon edellytys on osakkeiden arvostus hankkivan yhtiön verotuksessa samaan arvoon kuin sen kirjanpidossa. Komissio piti tällaista vaatimusta EY-oikeuden vastaisena, koska direktiivin tarkoittamalle verokohtelulle oli asetettu muitakin kuin direktiivissä määritellyjä vaatimuksia. Komission kanta asiaan oli, että jäsenvaltio ei voi asettaa muita kuin direktiivissä määritellyjä edellytyksiä tarkoitetun verokohtelun saavuttamiseksi. Komissio aikoi viedä asian EY-tuomioistuimen käsittelyyn, mutta Italian muutettua verolainsäädäntöään tästä aikeesta luovuttiin.

EU:n komission kanta on mielenkiintoinen myös EVL 52d:ssä säädellyn liiketoimintasiirron verokohtelun ja kirjanpitojatkuvuuden kytkennän kannalta. Komission kannan hyväksyminen antaisi lisää tukea sille, että Suomen kansallisen lainsäädännön vaatimus kirjanpitoarvojen jatkuvuudesta on direktiivin vastainen, koska säännöksessä asetetaan direktiivin mukaiselle verokohtelulle lisäedellytyksiä, joita direktiivissä ei ole asetettu. Kirjanpitojatkuvuutta koskeva vaatimus voitaisiin nähdä verovelvollisen EY-oikeuden mukaisten oikeuksien rajoittamisena. Lisäedellytysten asettaminen ei ole sallittua edes pelkästään kansallisiin yritysjärjestelyihin liittyen, koska direktiivi on tarkoitettu koskemaan samansisältöisenä sekä rajat ylittäviä että jäsenvaltion sisäisiä yritysjärjestelyjä. (Järvenoja 2007b, 202–203.)

Edellä olevassa luvussa analysoitiin elinkeinoverolain liiketoimintasiirtosäännöksessä mainittuja käsitteitä ja niiden sisältöä. Näin saatiin ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä ja tutkielmassa voidaan siirtyä pohtimaan, miten liiketoimintasiirtoa voidaan hyödyntää konsernirakenteen muutoksissa.

5 KONSERNIRAKENTEEN MUUTTAMISESTA

5.1 Konsernirakenteen muuttamisen perusteista

5.1.1 *Liiketoiminnan tehokkuuden lisääminen*

Toiminnan aloittamisen yhteydessä valittu yritys- tai konsernirakenne ei välttämättä ole tarkoituksenmukainen yrityksen koko elinkaaren ajan. Yritysten tavoitteena on luoda toiminnallisesti ja taloudellisesti tehokkaampia rakenteita. Yritysjärjestelyjen tulisikin tukea liiketoimintaa ja saada aikaan kannattavuuden, yleisen tehokkuuden tai tuottavuuden parantamista. Tämän vuoksi järjestelyt eivät saisi olla itsetarkoituisia, vaan niiden käyttökelpoisuutta tulisi aina pohtia liiketoiminnan kriteerejä vasten. Yritysjärjestelykeinojen tulisi olla osa yrityksen liiketoiminnan strategista keinovalikoimaa. Erityisesti verotuksessa järjestelyiltä edellytetään selviä liiketaloudellisia perusteita. Tätä vaatimusta tehostaa EVL:n veronkiertosäännös 52h. (Immonen 2006, 28; Järvenoja 2007a, 328; Ranta-Lassila 2001, 254.)

Konsernin rakennemuutos voi tapahtua kahdella, toisistaan poikkeavalla tavalla. Yhtiön omaisuutta voidaan osittain tai kokonaan luovuttaa toiselle konserniyhtiölle. Vastaanottava yhtiö voidaan perustaa tai se voi olla jo olemassa. Toinen tapa on konsernin sisäinen osakeluovutus, jossa esimerkiksi emoyhtiö luovuttaa omistamansa tytäryhtiön osakkeet toiselle tytäryhtiölleen. Konsernirakenteen muutokset voidaan jaotella myös sen mukaan, mihin suuntaan omaisuus tai osakeomistus konsernissa siirtyy. Liiketoimintasiirrossa omaisuus siirtyy konsernissa alaspäin, tytäryhtiön sulauttamisessa tai purkamisessa ylöspäin ja omaisuuden luovutuksessa tytäryhtiöltä toiselle sivusuunnassa. Osakekannan omistus voi siirtyä vertikaalisesti siten, että tytäryhtiö luovuttaa oman tytäryhtiönsä omalle emoyhtiölleen tai horisontaalisesti siten, että tytäryhtiö luovuttaa oman tytäryhtiönsä saman konsernin toiselle tytäryhtiölle. (Ranta-Lassila 2001, 255.) Tässä tutkielmassa konsernirakenteen muutosta tarkastellaan vain liiketoimintasiirron näkökulmasta.

Konserni- tai yritysrakenteen muutoksella haetaan siis usein taloudellisesti tehokkaampaa toimintamallia. Yhtiössä tai konsernissa voidaan pyrkiä tehokkuuteen keskittämällä tietyn toimialan toiminnot yhteen konserniyhtiöön vaihtoehtona sille, että ne olisivat hajallaan useassa eri konserniyhtiössä. Toiminnot voivat sijaita useassa yhtiössä esimerkiksi tapahtuneiden yrityskauppojen johdosta, kun konserniin on tullut laajentumisen myötä uusia yhtiöitä. Liiketoimintasiirto voi olla eräs apuväline konserniraken-

teen muuttamisessa ja toiminnallisessa järkeistämässä yrityskauppojen jälkeen. Ulkopuolelta hankittu yritys pitää ikään kuin istuttaa olemassa olevaan konsernirakenteeseen. Liiketoimintasiirrolla voidaan myös eriyttää konserniyhtiöiden yhteisiä palvelutoimintoja erilliseen konsernipalveluja tarjoavaan yhtiöön. Keskitetty palvelutoiminta voi liittyä esimerkiksi konsernin rahoitukseen, taloushallintoon, lakipalveluihin, tutkimustoimintaan, tuotekehittelyyn ja markkinointiin. (Järvenoja 2007b, 164; Järvenoja 2004, 45; Ranta-Lassila 2001, 254.)

Tehokkuuteen kuuluu olennaisesti toimintaan sitoutuneiden varojen hallinta. Toimitilojen omistaminen sitoo pääomaa ja tästä luopuminen voi olla yksi keino hakea taloudellista tehokkuutta. Toimitilaomistusta ei pidetä yritykselle keskeisenä, vaan taloudelliset voimavarat halutaan keskittää liiketoiminnan kehittämiseen. Yritysjärjestelyillä voidaan edesauttaa toimitilaomistuksen eriyttämistä liiketoiminnasta. Yritysjärjestelyitä voidaan tässä tarkoituksessa tarvita ennen kiinteistöomaisuuden myyntiä tai niillä voidaan pelkästään eriyttää kiinteistöomistus varsinaisesta liiketoiminnan harjoittamisesta. (Järvenoja 2007a, 328.)

Toimintojen keskittämisen ohella yritystoiminnan tehokkuuden ja tuottavuuden tavoitteet voivat olla peruste myös liiketoimintojen eriyttämiselle useaan juridiseen yksikköön. Hajautettu johtamisjärjestelmä voi edellyttää rakennemuutosta, jonka tuloksena liiketoiminta-alueet ovat juridisia kokonaisuuksia ja vastuuta tästä kokonaisuudesta halutaan korostaa johtamisjärjestelmässä. Eriyttämisen taustalla on suuremman tulovastuun antaminen ja päätöksentekovallan jakaminen yksiköiden toiminnoista vastaville tahoille. Myös liiketoimintayksikön valvonnan selkeyttäminen voi olla yksi peruste. Liiketoimintasiirto sopii toimintojen eriyttämiseen, sillä voidaan siirtää kukin liiketoimintakokonaisuus joko uuteen tai jo toimivaan yhtiöön. Näin jo valmiiseen konsernirakenteeseen luodaan uusia yhtiöitä tai ainakin järjestetään toimintoja uudelleen yhtiöiden kesken. (Järvenoja 2004, 45; Ranta-Lassila 2001, 254.)

5.1.2 Verosuunnittelun näkökulma

Verotuksen suunnittelu on osa yritystoiminnan suunnittelua. Verosuunnittelun tarkoituksena on esittää, miten verot vaikuttavat yrityksen eri aikavälejä koskeviin suunnitelmiin. Verosuunnittelun tehtävänä on myös verotuksellisesti edullisten toimintavaihtoehtojen esittäminen sekä verohaittojen ja hallitsemattomien verotustilanteiden syntyminen estäminen. (Leppiniemi 2005, 15; Myrsky & Linnakangas 2006, 64.)

Leppiniemi (2005, 17) toteaa lisäksi verosuunnittelusta, että siihen liittyvät tavoitteet voivat vaihdella verovelvollis- ja tilikausikohtaisestikin. Tavanomaisesti verosuunnittelun tavoitteet liittyvät suunniteltujen toimenpiteiden kuten investointien verovaiikutusten ennakoimiseen tai sellaisten menettelytapojen etsimiseen, joiden avulla yrityksen

tavoitteet voidaan saavuttaa mahdollisimman edullisin verokustannuksin. Verosuunnittelun avulla voidaan pyrkiä vaikuttamaan sekä veron määrään että maksamisajankohtaan. Verosuunnittelulla voidaan pyrkiä myös yrityksen rakennetta koskevien ratkaisujen tekemiseen niin, että rakenteet turvaavat mahdollisimman suuren liikkumavaran yrityksen verotettavan tulon ja varallisuuden laskemisessa ja mahdollistavat eri toimenpiteiden veroseuraamusten ennakoimisen mahdollisimman tarkoin ja luotettavasti. Yrityksen rakenneratkaisuja mietitään myös usein siltä kannalta, että ne ovat mahdollisimman joustavia verolainsäädännön ja verotuskäytännön muutosten huomioon ottamiseksi. Konsernitilinpäätös on tärkeä tiedonlähde arvioitaessa yritystä esimerkiksi sijoituskohteena, velallisena tai pelkästään yleisen mielenkiinnon kohteena. Tästä syystä myös konsernirakenne on yritysrakenne- ja verosuunnittelun kohde. (Leppiniemi 2005, 70.)

Verosuunnittelu ei ole hetkellistä tai vain yhtä tilikautta koskevaa toimintaa, vaan se suuntautuu ennen kaikkea tulevaisuuteen. Verosuunnitteluun kuuluu laajasti ottaen myös lainsäädäntömuutosten ja oikeuskäytännön tarkka seuraaminen ja hyväksikäyttö. Tulevia muutoksia tulisi pyrkiä ottamaan huomioon ennakoivasti. Yritys voi tehdä verosuunnittelua strategisella, taktisella ja operatiivisella tasolla, näissä ratkaisevaa on se, kuinka pitkä on suunnittelun aikajänne. Eri tasoja ja niiden välisiä eroja ei voi verosuunnittelussa erotella kovin täsmällisesti, koska eri tasot ja niiden veroihin liittyvät toimenpiteet lomittuvat monin tavoin toisiinsa. Lähinnä luokittelusta on apua siinä, kun organisoidaan toimintaa ja jaetaan tehtäviä ja vastuita.

Verosuunnittelu on sitä strategisempaa, mitä peruuttamattomampia vaikutuksia sen toteuttamisella on yritykselle. Verostrategisia ratkaisuja tehtäessä tulee selvittää, mitkä eri veromuodot vaikuttavat suunniteltuun toimintatapaan ja samalla näiden eri veromuotojen yhteisvaikutus. Eri veromuotojen kohdalla verosuunnittelun mahdollisuudet ovat erilaiset, eniten suunnittelumahdollisuutta on tuloverotuksessa. Strateginen verosuunnittelu liittyy kiinteästi yrityksen strategiaan eli siihen millä tavalla yrityksen päämäärä tullaan saavuttamaan. Verostrategisia valintoja ovat tavallisesti yritysmuotoa ja yritysrakennetta koskevat valinnat. Strateginen valinta on myös se, toimitaanko yhtenä yrityksenä, konsernina vai löyhempänä yritysryhmänä. Tämän vuoksi yritysjärjestelyt ovat yleensä strategisia valintoja. (Leppiniemi 2005, 147–149; Myrsky & Linnakangas 2006, 63.)

Mehtonen (2005, 36) toteaa, että verorasituksen minimointi konsernitasolla on yksi tärkeimmistä strategisista suunnittelua ohjaavista tekijöistä liiketoiminnallisten seikkojen ohella. Verosuunnittelulla ja optimaalisilla siirtohintarakenteilla ja -menetelmillä voidaan saavuttaa merkittäviä liiketoiminnallisia etuja ja verosäästöjä. Ranta-Lassilan (2003, 48) mukaan on luonnollista, että konserneissa kuten muissakin yritysrakenteissa pyritään mahdollisimman matalaan efektiiviseen veroasteeseen. Konsernien verosuunnittelu on tästä syystä erityisen haastavaa, sillä niissä efektiivinen veroaste lähes aina

ylittää legaalisen verokannan. Syy tähän on se, että konsernin verotus perustuu siihen kuuluvien erillisyyhtiöiden verotukseen ja konsernin kokonaisverorasitus määräytyy näiden yhtiöiden verojen yhteismääränä.

5.2 Konsernirakenteen muuttamisessa huomioitavat asiat

5.2.1 Konsernirakenteen muuttamisen verovaikutuksista

Ranta-Lassila (2003, 46) toteaa, että veropolitiikassa on laajalti hyväksytty tavoitteeksi se, että verotuksen tulisi mahdollisimman vähän vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin. Näin ollen verotus on neutraalia ja yritysmaailmassa taloudelliset valinnat tehtäisiin muiden liiketaloudellisten seikkojen kuin verotuksen perusteella. Jos taas järjestelmään sisältyy veropoikkeamia eri yritysrakenteiden välillä, joutuvat yritykset ottamaan huomioon verotuksen yhtenä kustannustekijänä vertaillessaan eri vaihtoehtoja.

Konsernirakennetta voidaan siis joutua muuttamaan liiketoiminnan muutosten johdosta. Tähän liittyy usein omaisuuden siirtäminen yksiköstä toiseen. Jos toimittaisiin yhtenä yrityksenä konsernin sijaan, siirrot tapahtuisivat yhtiön sisällä lähinnä kustannuspaikkojen välisenä toimenpiteenä. Tuloveroseuraamuksia ei tästä yleensä ole. Konsernien osalta tilanne on toinen, koska niissä konsernirakenteen muuttaminen edellyttää yleensä omaisuuden luovutusta erillisten konserniyhtiöiden välillä, jolloin normaalin myynnin kautta tapahtuva omaisuuden luovutus voisi realisoida voittoa tai tappiota. Konsernin verotettava tulo saattaisi erillisyyhtiöihin perustuvan verotuksen takia lisääntyä huomattavasti, vaikka konsernikokonaisuuden kannalta tulo ei realisoidu eikä kasvata tulosta konsernitilinpäätöksessä. Sisäinen luovutus ei lisää konsernin veronmaksukykyä, mutta siitä huolimatta siitä joudutaan maksamaan vero. Verotus ei siis tältä osin ole neutraalia verrattaessa yhtenä yrityksenä toimimista konsernirakenteeseen. Konserniverojärjestelmän tulisikin olla sellainen, että se mahdollistaa konsernin sisäiset luovutukset ilman välitöntä tuloverovaikutusta. Sisäisen luovutuksen synnyttämä voitto tai tappio tulisi huomioida vasta siinä vaiheessa, kun hyödyke luovutetaan konsernista ulos. (Ranta-Lassila 2001, 255; 2003, 47; 49)

Konsernirakenteen muuttamisen verovaikutuksia ei ole tarkoitus käsitellä tässä yhteydessä tyhjentävästi, vaan edellä mainittu ongelma liittyen konsernin sisäisiin luovutuksiin haluttiin tuoda esiin, jotta liiketoimintasiirron tuoma etu konsernirakenteen muuttamiseen selventyisi. Ranta-Lassila (2001, 256) toteaaakin, että verotus on yritysraakenteen suhteen neutraalia, jos konsernin sisäiset rakennemuutokset toteutetaan EVL 52 - EVL 52f:issä tarkoitettuina yritysrajestyinä. Liiketoimintasiirtohan perustuu jatku-

vuuden periaatteeseen ja kaikkien edellytysten täytyessä se ei realisoi voittoa eikä tappiota rakennejärjestelyn seurauksena, vaan verotus lykkääntyy ajankohtaan, jolloin omaisuutta luovutetaan eteenpäin ilman, että luovutus liittyy yritysjärjestelytilanteeseen. EVL 52d:n mukainen verottomuus koskee luonnollisesti sekä kahden riippumattoman yrityksen välillä tapahtuvaa liiketoimintasiirtoa että konserniyhtiöiden välistä liiketoimintasiirtoa. Lisäksi jos liiketoimintasiirrossa siirtynyttä omaisuutta luovutetaan konsernin sisällä edelleen ilman liiketoimintasiirron kaltaista uutta järjestelyä, realisoituu nykyisten säännösten mukaan verotettavaa tuloa. Liiketoimintasiirtoa seuraava luovutus ei siis välttämättä ole luovutus konsernin ulkopuoliselle taholle vaan se voi olla yhtä hyvin toiselle konserniyhtiölle. Tätä ongelmaa ei kuitenkaan käsitellä tämän lähemmin, koska aiemmin tuli jo todettua, että konserniverotus ei tältä osin ole neutraalia.

5.2.2 Konsernirakenteen vaikutus työnantajamaksuihin

Konsernirakenteen muutos voi aiheuttaa muutoksia työnantajamaksujen perusteiden määräytymiseen. Tässä kappaleessa asiaa käsitellään erityisesti työnantajan sosiaaliturvamaksun kannalta, vaikka konsernirakenteen muutoksella voi olla vaikutusta myös muihin palkanmaksun perusteella määräytyviin vakuutusmaksuihin, jotka mainitaan kappaleen loppupuolella.

Työnantajan sosiaaliturvamaksun suuruus määräytyy veroilmoituksessa ilmoitettujen kuluvan käyttöomaisuuden säännönmukaisten poistojen ja samana verovuonna sosiaaliturvamaksun perusteena olleiden palkkojen perusteella. Verotuksessa tehtävät poistot vaikuttavat yrityksen sosiaaliturvamaksuprosenttiin siten, että vuoden 2009 prosenttiin vaikuttavat vuodelta 2007 verotuksessa vähennetyt poistot ja niiden suhde vuoden 2007 sosiaaliturvamaksun alaisiin palkkoihin. Jos poiston rahamäärää tai suhteellista osuutta palkkasummasta kasvatetaan, sosiaaliturvamaksu saattaa nousta, koska se on porrastettu poistojen perusteella kolmeen luokkaan (Leppiniemi 2005, 36; Ojala 2008, 52; Tomperi 2002, 149.)

Sosiaaliturvamaksun maksuluokka riippuu yrityksen käyttöomaisuudestaan vähentämien säännönmukaisten poistojen määrästä seuraavasti (Leppiniemi 2005, 366):

- I maksuluokka: poistojen määrä on enintään 50.500 euroa tai vähemmän kuin 10 prosenttia verovuoden aikana maksetuista palkoista,
- II maksuluokka: poistojen määrä on yli 50.500 euroa ja samalla 10–30 prosenttia verovuoden aikana maksetuista palkoista,
- III maksuluokka: poistojen määrä on yli 50.500 euroa ja samalla yli 30 prosenttia verovuoden aikana maksetuista palkoista.

Uusi yritys maksaa sosiaaliturvamaksua alimman luokan mukaan käytännössä kahden ensimmäisen vuoden ajan, kunnes maksuluokka voidaan laskea viimeksi toimitetun

verotuksen poistojen ja samana verovuonna maksettujen sosiaaliturvamaksun alaisten palkkojen perusteella. Korotettu maksuluokka voidaan määrätä vain sellaiselle työnantajalle, joka harjoittaa liiketoimintaa ja on velvollinen suorittamaan valtiolle tuloveroa. Vaikka verohallinto laskee ja ilmoittaa maksuluokan työnantajalle, lopullinen vastuu maksun oikeellisuudesta on työnantajalla. Verohallinnon laskema maksuluokka perustuu veroilmoituksen liitelomakkeella 62 ilmoitettuihin poistoihin ja verohallinnon maksuvalvontaan kertyneisiin palkkatietoihin. Korkein hallinto-oikeus on vuonna 2004 antanut päätöksen, jonka mukaan virheellisinä lomakkeella 62 ilmoitetut poistot pysyivät sosiaaliturvamaksun perustana, vaikka verotuksen oikaisulautakunta oli myöhemmin oikaissut saman vuoden verotettavaa tuloa virheellisenä ilmoitettujen poistojen takia. (Leppiniemi 2005, 367; Ojala 2008, 53–54.)

Työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun asetuksen 1 §:n 2 kohdan mukaan maksuluokan määräytymisperusteena ovat veroilmoituksessa ilmoitetut kuluvan käyttöomaisuuden säännönmukaiset poistot. Kuluvaa käyttöomaisuutta ei ole määritelty asetuksessa, joten Verohallitus lähtee ohjeistuksessaan siitä, että kuluvan käyttöomaisuuden määritelmä on elinkeinoverolain mukainen. Elinkeinoverolain 12 pykälän mukaan kuluvaa käyttöomaisuutta ovat rakennukset, koneet, kalustot ja muut esineet, patentit ja muut erikseen luovutettavissa olevat aineettomat oikeudet sekä soran- ja hiekanottopaikat, kaivokset, kivilouhokset, turvesuot ja muut sellaiset hyödykkeet. Maa-alue, arvopaperit ja muut sellaiset hyödykkeet ovat kulumatonta käyttöomaisuutta. Elinkeinoverolain 24 pykälän mukaiset pitkävaikutteiset menot eivät kerrytä omaisuutta eikä niitä lueta elinkeinoverotuksessa kuluvaan käyttöomaisuuteen. Näin ollen pitkävaikutteisten menojen vuotuiset poistot eivät vaikuta sosiaaliturvamaksuluokan määräytymiseen. Pitkävaikutteisia menoja ovat esimerkiksi vuokralaisen vuokrahuoneistoon suorittamat perusparannusmenot. Myös liikearvo poistetaan verotuksessa pitkävaikutteisena menona. (Andersson & Ikkala 2005, 250–253, 372; Ojala 2008, 54.)

Sosiaaliturvamaksuun vaikuttavat ainoastaan säännönmukaiset EVL-poistot. Siten esimerkiksi veronhuojennuslainsäädännön perusteella vähennetty EVL-poiston ylittävä poisto tai elinkeinoverolain 32, 40 ja 41 pykälien mukaiset lisäpoistot eivät kasvata sosiaaliturvamaksuprosenttia. Sosiaaliturvamaksun porrastus saattaa vaikuttaa siihen, toimitaanko yritysryhmänä vai yhtenä yrityksenä sekä yritysryhmään kuuluvien yritysten väliseen työnjakoon, muun muassa investointien ja työntekijöiden jakaantumiseen ryhmän yritysten kesken.

Sosiaaliturvamaksuprosentti määrätään aina juridiselle yritysyksikölle eli esimerkiksi konserniin kuuluvalla yksittäisellä yritykselle, eikä siis konsernille. Näin ollen konsernitilinpäätöksen poistot tai konsernin poistojen ja palkkojen välinen suhde ei vaikuta sosiaaliturvamaksun määrään. Yritysjärjestelyjen yhteydessä tulee muiden asioiden lisäksi selvitettäväksi myös, se kuinka suuren työnantajan sosiaaliturvamaksun yritys joutuu vastaisuudessa maksamaan. Liiketoimintasiirron osalta siirron tapahtuessa uu-

teen perustettavaan yhtiöön, on sosiaaliturvamaksu kaksi ensimmäistä vuotta alimman luokan mukainen kuten muillakin uusilla yhtiöillä. Tätä on pidetty mahdollisena, vaikka uusi yritys jatkaa emoyhtiöltä siirtynyttä toimintaa. Jos vastaanottava yhtiö on vanha, vaikuttavat siirron vaikutuksesta mahdollisesti kasvavat poistot ja palkat sosiaaliturvamaksuun kahden vuoden viiveellä normaalin laskentasäännön mukaisesti. (Leppiniemi 2005, 366–367; Ojala 2008, 55; Järvenoja 2007b, 427.)

Konsernirakenteella voi olla vaikutuksia myös muihin työsuhteesta aiheutuviin sivukuluihin. Työttömyysvakuutusmaksun määrä on osittain riippuvainen yrityksen palkkasummasta, koska prosentti on alempi tiettyyn palkkasummarajaan asti. Samoin TyEL-maksun perusteisiin vaikuttaa yrityksen maksamien palkkojen summa. Nämä seikat voivat vaikuttaa henkilöstön jakautumiseen konsernin eri yritysten kesken. Sosiaaliturvamaksun määrään voidaan vaikuttaa myös pysyvien vastaavien sijoittamisella eri konserniyhtiöihin. (ks. esim. Järvinen ym. 2002, 399; 403–404.)

5.2.3 *Konserniavustuksen käyttö konsernirakenteen muutoksen jälkeen*

Yritys- ja konsernirakenteiden suunnittelussa on tärkeää huomata, että konserniavustuksen antamisen mahdollisuudet säilyvät. Huomioitavia asioita ovat erityisesti evl-aseman säilyminen ja konsernisuhteen kesto sekä tilikausien päättyminen samanaikaisesti. Viimeksi mainittu vaikuttaa erityisesti sulautumisen ja jakautumisen täytäntöönpanohetkeen. Konsernisuhteen keston on oltava siis ollut koko verovuosi. Tähän liittyy kysymys siitä, katkaiseeko konsernin sisäinen tytäryhtiön osakekannan luovutus esimerkiksi liiketoimintasiirron yhteydessä konsernisuhteen. Konsernin sisäisissä osakekaupoissa konsernisuhte säilyy myös alkuperäiseen omistajaan, joten liiketoimintasiirron osalta tilanne ei voi olla erilainen. Oikeuskäytännössä on katsottu, että emoyhtiön siirtäessä osan toiminnastaan perustamalleen tytäryhtiölle, konserniavustus on mahdollinen yhtiöittämisvuodesta lähtien. Liiketoimintasiirron osalta konserniavustus voidaan antaa samalla tilikaudella kuin järjestely on tapahtunut sekä toimivan että uuden perustettavan vastaanottavan yhtiön tapauksessa.

Jos liiketoimintakokonaisuus siirretään toimivaan konserniyhtiöön, voidaan konserniavustus siirtävän ja vastaanottavan yhtiön välillä antaa jo samalla tilikaudella, koska vastaanottava yhtiö harjoittaa elinkeinotoimintaa viimeistään siirron jälkeen. Jos taas liiketoimintasiirto tapahtuu uuteen sitä varten perustettavaan yhtiöön, voidaan kyseisen vastaanottavan ja siirtävän yhtiön välillä antaa konserniavustus myös jo vastaanottavan yhtiön ensimmäisellä tilikaudella, sen jälkeen, kun perustettu yhtiö on merkitty kaupparekisteriin. Yhteenvetona voidaan todeta, että konserniavustuksen käyttömahdollisuus säilyy valtaosassa konsernin sisäisiä rakennemuutoksia. Verosuunnittelulta tämä tosin vaatii tarkkuutta, jotta kaikki avustuksen vähennyskelpoisuuden edellytykset täyttyvät.

(Järvenoja 2006, 38–39; 2007b, 419–420; Immonen 2006, 311–312; Ranta-Lassila 2001, 272–273.)

5.3 Konzernirakenteen muuttaminen liiketoimintasiirrolla

5.3.1 Konzernirakenteen muutos liiketoimintasiirtoa käyttäen

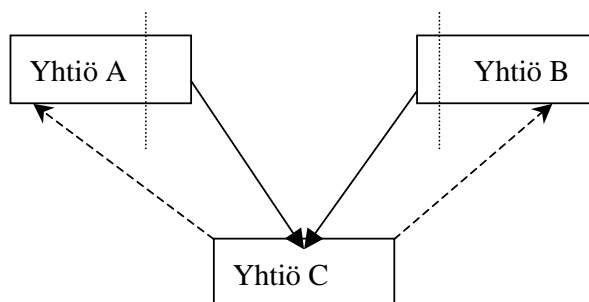
Tutkielman aiemmissa kappaleissa on käsiteanalyysin avulla rakennettu käsitteellinen viitekehys konserneja ja liiketoimintasiirtoa koskevasta lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä. Tätä kautta on pyritty ymmärtämään suomalaisten konsernien toimintaympäristöä ja elinkeinoverolaissa tarkoitetun liiketoimintasiirron edellytyksiä. Lisäksi on esitetty konsernirakenteen muuttamiseen liittyviä näkökohtia. Näin saatu ymmärrys aiheesta mahdollistaa tutkielman pääongelman pohtimisen eli sen, miten konsernirakennetta voidaan muuttaa liiketoimintasiirron avulla.

Käsiteltäessä liiketoimintasiirron liiketaloudellisia taustoja luvussa kolme ja konsernirakenteen muuttamisen perusteita aiemmin tässä luvussa, on samalla tuotu esiin, miten liiketoimintasiirtoa voidaan käyttää konsernirakenteen muuttamisen apuna. Tutkielman tavoitteeksi asetettiin tähän nimenomaiseen kysymykseen vastaaminen. Esille on tullut, että liiketoimintasiirron seurauksena syntyy yleensä konsernirakenne, jos sellaista ei aiemmin ole ollut olemassa. Tässä tutkielmassa lähtökohtana oli olemassa oleva konsernirakenne, joten liiketoimintasiirrolla ensimmäisen kerran muodostuvaa konsernirakennetta ei käsitellä tämän enempää. Liiketoimintasiirron seurauksena konserniyhtiöiden määrä yleensä kasvaa tai ainakaan se ei vähene kuten käy sulautumisen seurauksena. Liiketoimintasiirron avulla voidaan yhtiöittää konsernin liiketoimintoja joko taloudellisen tehokkuuden saavuttamiseksi tai haluttaessa irtautua jostakin liiketoiminnasta kokonaan. Yhtiöittämällä myytäväksi aiottu liiketoiminta omaan yhtiöönsä on mahdollista päästä käyttöomaisuusosakkeiden verovapaan luovutuksen piiriin. Vaarana on kuitenkin se, että järjestelyllä ei katsota olevan muita liiketaloudellisia perusteita ja osakkeiden verovapaa luovutus voidaan hylätä tämän perusteella. Liiketoimintasiirtoa pitäisi tässäkin yhteydessä tarkastella kokonaisuutena ja löytää sille muitakin perusteita kuin mahdollisesti saavutettavat veroedut. Taloudellisen tehokkuuden ja liiketoiminnan järkevöittämisen johdosta tehtävää liiketoimintasiirtoa ja sillä tapahtuvaa konsernirakenteen muutosta havainnollistetaan seuraavaksi kuvitteellisen esimerkin avulla.

5.3.2 Kiinteistöomaisuuden yhtiöittäminen liiketoimintasiirron avulla

Ajatellaan, että on olemassa yhtiöt A ja B, jotka kuuluvat tytäryrityksinä samaan konserniin. Näiden yhtiöiden toiminta muodostaa yhden konsernin liiketoiminta-alueista. Yhtiöistä A omistaa toimitilansa ja B omistaa omat toimitilansa osittain, minkä lisäksi B on vuokrannut lisätiloja ulkopuolisilta. Konsernissa halutaan keskittää kiinteistöomaisuus omaan yhtiönsä ja saada näin liiketoimintaan sitoutunut pääoma pienemmäksi ja lisäksi vertailukelpoisemmaksi liiketoiminnan tulokseen nähden. Järjestelyn seurauksena yhtiöiden toimitilaratkaisut olisivat samanlaisia. Kaikki edellä mainittuja seikkoja voidaan pitää liiketaloudellisesti järkevinä rakennemuutoksen perusteina. Edellä on tuotu esiin, että yleensä yksittäinen kiinteistö ei täytä liiketoimintakokonaisuuden tunnusmerkkejä, mutta tässä tilanteessa ajatellaan olevan kyse laajamittaisemmasta konsernin kiinteistöomaisuuden keskittämisestä yhteen yhtiöön. Lisäksi kyse on konsernin kannalta tietyn tyyppisistä kiinteistöistä, joten niistä voidaan ajatella muodostuvan erillinen liiketoimintakokonaisuus.

Kiinteistöomaisuuden yhtiöittäminen tapahtuu liiketoimintasiirrolla siten, että sekä A että B siirtävät omistamansa kiinteistöt ja niiden hallintaan sekä ylläpitoon liittyvät toiminnot uudelle perustettavalle osakeyhtiölle C, jonka osakkaiksi A ja B siirron jälkeen tulevat. Seuraavassa kuviossa on esitetty esimerkin mukainen liiketoimintasiirto:

Kuvio 4 Kiinteistöomaisuuden yhtiöittäminen liiketoimintasiirrolla

Kuviosta 4 käy ilmi, että A siirtää yhtiöön C isomman osan, koska se omistaa kaikki toimitilansa ja B siirtää vain ne toimitilat, jotka se omistaa. Siirrettävän varallisuuden lisäksi yhtiöt siirtävät siihen liittyvät velat varallisuuteen suhteutettuna ja myös mahdolliset varaukset, jotka liittyvät siirrettävään toimintaan. Vastikkeena yhtiöt merkitsevät perustettavan yhtiön C osakkeita siirretyn omaisuuden poistamattomien hankintamenojen suhteessa. Kirjanpidossa vastikeosakkeet kirjataan siirtyneiden varojen ja velkojen sekä varausten erotuksen mukaiseen arvoon ja verotuksessa osakkeiden hankin-

tamenoksi tulee siirtyneiden varojen ja velkojen verotuksessa poistamatta olevien hankintamenojen erotus. Vastikeosakkeiden kirjanpitoarvo voi siis poiketa jonkin verran verotuksen hankintamenoista, jos verotuksessa on esimerkiksi hyllytetty kirjanpidossa tehtyjä poistoja.

5.3.3 Seuraukset kiinteistöliiketoiminnan yhtiöittämisestä

Konsernissa on liiketoimintasiirron jälkeen yksi uusi tytäryhtiö. Konserniyhtiöt A ja B jatkavat liiketoimintaansa normaalisti ja toimivat siirron jälkeen kokonaan vuokratiloissa. Liiketoimintasiirrosta syntynyt tytäryhtiö C omistaa kaksi kiinteistöä, jotka ovat kokonaan konserniyhtiöiden A ja B käytössä. Yhtiö C perii tilojen käytöstä luonnollisesti vuokraa ja koska vuokraustoiminta palvelee konserniyhtiöiden toimintaa, voidaan vuokraustoiminnan katsoa olevan yhtiön C liiketoimintaa ja tulevan verotetuksi EVL:n mukaisesti. Näin ollen mahdollisuus konserniavustuksen antamiseen on olemassa yhtiöiden välillä. C:n osalta on huolehdittava siitä, että vuokraustoiminnasta saatavat tuotot ovat niin riittävät, että se tulee toimeen itsenäisesti. Mehtonen (2001, 164–165) mainitsee tästä taloudellisen itsenäisyyden vaatimuksesta kiinteistöjen siirtotapauksessa, jossa kiinteistön ei katsottu muodostavan liiketoimintakokonaisuutta. Koska C on uusi perustettu yhtiö, liiketoimintasiirrosta siirtyneistä kiinteistöistä ei ole maksettava varainsiirtovero. Jos siirtyneen kiinteistöomaisuuden arvo on suuri, tästä voi olla merkittävä taloudellinen hyöty. Yhtiöiden A ja B osalta käyttöomaisuuden poistopohja pienenee verotuksessa, kun niillä ei ole enää kiinteistöjä omissa taseissaan. Vastaavasti yhtiö C saa valmiin poistopohjan verotukseensa. Yhtiöiden A ja B vapautuva poistopohja mahdollistaa esimerkiksi irtaimen käyttöomaisuuden verotuspoistojen kasvattamisen. Rakennekuksiin verrattuna poistoprosentti on huomattavasti suurempi, joten asialla on merkitystä verotettavaa tulosta suunniteltaessa. Huomioon on toki otettava kasvavien poistojen vaikutus sosiaaliturvamaksuluokkaan, koska yhtiöille jää edelleen suurin osa konsernin henkilöstöstä, joten palkkakustannukset eivät olennaisesti vähene. Yhtiölle C saattaa siirtyä jonkin verran kiinteistöjen hallinnasta vastaavaa henkilöstöä, jonka johdosta sille kertyy jonkin verran maksettavia palkkoja. Jos palkkasumma on kuitenkin pieni, voidaan verotuksessa tehdä maksimipoistot ja maksaa sosiaaliturvamaksua korkeimmankin luokan mukaan, koska euromääräisesti sosiaaliturvamaksu jäisi silti pieneksi. Huomioon on silti otettava yhtiön C tulontuottamiskyky, maksimipoistojen vähentämistä varten on synnyttävä riittävästi tulosta tai muuten yhtiön varallisuusasema voi heiketä merkittävästi.

Järjestelyn riski on se, että kiinteistöjen ei katsota olevan itsenäinen liiketoimintakokonaisuus ja siten järjestelyyn ei sovellettaisi liiketoimintasiirtosäännöstä. Siirtoon ei sovellettaisi tällaisessa tilanteessa liiketoimintasiirron jatkuvuuden periaatetta. Täl-

lön omaisuus tulisikin luovutetuksi käyvästä arvostaan ja siitä realisoituisi verotettavaa tuloa siirtävälle yhtiölle. Vastaanottava yhtiö katsottaisiin edelleen perustetuksi osakeyhtiölain apporttisäännösten mukaisesti, mutta apporti arvostettaisiin käypään arvoonsa, joka on toimintatapa normaalissa apporttiperustamisessa. Siirtyneestä kiinteistöomaisuudesta tulisi maksettavaksi myös varainsiirtovero.

Jos tällainen järjestely haluttaisiin todellisuudessa tehdä, kannattaisi ennen sen toteuttamista hakea verottajalta ennakkotieto tai -ratkaisu, jotta voitaisiin olla varmoja, että järjestely on EVL 52d:n mukainen. Hakemalla ennakkotieto tai -ratkaisu saadaan epävarmuutta aiheuttava verosuunnittelukysymys hyvin usein ratkaistuksi jo ennen säännönmukaisen verotuksen toimittamista. Suuriin konserneihin kuuluvat konserniyhtiöt hakevat ennakkotiedon yleensä Konserniverokeskuksesta. Ennakkotieto on aina maksullinen, joten sitä ei kannata hakea pieneen asiaan. Konsernirakenteen muutokset ovat kuitenkin aina niin merkittäviä asioita, että niissä vähänkin epävarmoissa tilanteissa on kannattavaa hakea ennakkotieto. Toinen näkökulma asiaan on se, että ennakkotiedon hakemisen kautta annetaan verottajalle etukäteistietoa suunnitteilla olevasta järjestelystä. Tämä ongelma tulee esiin lähinnä silloin, kun kehitteillä on jokin uusi ja innovatiivinen verotuksen minimointikeino. Liiketoimintasiirron osalta ennakkoratkaisuja ja oikeuskäytäntöä on kertynyt jo niin paljon, että aivan uudenlaista tapausta voi olla vaikea keksiä ja lisäksi ennakkotiedon kysymistä puoltaa varmuuden saaminen usein taloudellisesti merkittävälle järjestelylle, joten siitä kannattaa maksaa hintana se, että verottajalle annetaan etukäteistietoa järjestelystä. (Kukkonen 2007, 279–281.)

6 LOPUKSI

6.1 Yhteenvedo ja johtopäätökset

Tässä tutkielmassa oli tavoitteena tutkia, miten konsernirakennetta voidaan muuttaa liiketoimintasiirron avulla. Tätä tavoitetta varten tutkielmassa muodostettiin käsitteellinen viitekehys konserneista ja liiketoimintasiirrosta. Tutkielma rajattiin koskemaan suomalaisia yksityisiä osakeyhtiöitä ja niiden muodostamia konserneja. Tutkielmassa haluttiin käsitellä yhtiöitä, jotka harjoittavat liiketoimintaa, joten verotuksen näkökulmasta tutkielma rajattiin koskemaan elinkeinotulon verottamista. Muita yrityksen verolajeja, esimerkiksi arvonlisäverotusta, ei tutkielmassa käsitelty.

Luvussa 2 luotiin tutkielman kannalta olennainen konserneja ja niiden verotusta koskeva viitekehys. Liiketoimintasiirron liiketaloudellista taustaa ja siihen vaikuttavia lainsäädäntölähteitä käsiteltiin luvussa 3 ja luvussa 4 tarkennettiin liiketoimintasiirtoon liittyviä käsitteitä ja niiden sisältöä. Käsitteiden määrittelyn kautta pyrittiin lisäämään tutkijan ymmärrystä siitä, mitä elinkeinoverolain tarkoittamalta liiketoimintasiirrolta edellytetään. Näin saavutetun ymmärryksen avulla oli mahdollista pohtia, miten liiketoimintasiirto soveltuu konsernirakenteen muuttamiseen. Luvun 5 aluksi pohdittiin aluksi konsernirakenteen muuttamiseen liittyviä näkökohtia. Tutkijan oman pohdinnan osuus korostui kappaleessa 5.3, jossa pohdittiin liiketoimintasiirron mahdollisuuksia konsernirakenteen muuttamisessa. Pääongelmaa pohdittiin myös esimerkin avulla, jossa liiketoimintasiirtoa käytettiin konsernin kiinteistöliiketoiminnan yhtiöittämiseen.

Yritykset voivat toimia joko erillisinä, itsenäisinä yhtiöinä tai vähintään kahden yhtiön muodostamana konsernina. Konsernin muodostavat sekä kirjanpito- että osakeyhtiölain mukaan emoyhtiö ja tytäryhtiö, johon emoyhtiöllä on määräysvalta. Konsernirakenne ei saisi aiheuttaa konserniyhtiöille verotuksellisia esteitä, vaan verotuksen tulisi olla neutraalia riippumatta siitä, toimitaanko yhtenä yrityksenä vai konsernina. Konsernina toimiminen mahdollistaa esimerkiksi konserniavustuksen käytön yhtiöiden välisessä tuloksentasauksessa. Tätä voidaan pitää konserniin kuulumisen etuna, mutta joissakin tilanteissa konsernirakenne voi olla epäedullisessa asemassa yksittäisenä yhtiönä toimimiseen nähden.

Konserniavustuksessa on kyse vastikkeettomasta suorituksesta toiselle konserniyhtiölle ja sillä voidaan vaikuttaa sekä antajan että saajan verotettavaan tuloon. Konserniavustuksen hyväksyttävyydelle on asetettu useita edellytyksiä, joiden tulee täytyä samanaikaisesti. Konserniavustusjärjestelmään kohdistuu paineita, koska se on sallittu vain kotimaisten yhtiöiden tai ainakin Suomessa verotettavien kiinteiden toimipaikkojen välillä. Jos tämän katsotaan tulevaisuudessa rikkovan Euroopan Unionin perustamisso-

pimuksen syrjäntäkieltoperiaatteita, voi Suomen konserniavustusjärjestelmää kohdata muutos. Jatkossakin tärkeintä on, että konserniyhtiöiden välinen tuloksentasaus toimii tavalla tai toisella, koska konsernissa kyse on yhdestä taloudellisesta kokonaisuudesta, jonka menestymistä arvioidaan konsernikokonaisuuden näkökulmasta. Konsernituen verokohtelu poikkeaa konserniavustuksen verokohtelusta siten, että konsernituki ei ole verotuksessa vähennyskelpoinen meno. Tämän takia on tärkeää tunnistaa tilanteet, joissa konserniyhtiöiden välisten liiketapahtumien katsotaan sisältävän konsernituen piirteitä.

Yritysjärjestelyiden avulla voidaan tehdä muutoksia yhtiön toiminnan tai omistuksen rakenteisiin. Liiketoimintasiirtoa ja muita EU:ssa harmonisoituja yritysjärjestelyjä koskevat säännökset tulivat osaksi Suomen elinkeinoverolakia vuoden 1996 alusta. Säännösten taustalla vaikuttaa direktiivi, joten säännösten tulkinnassa apua voidaan hakea myös direktiivin taustamateriaalista. Liiketoimintasiirrosta säädetään EVL 52d:ssä. Yritysjärjestelyitä, mukaan lukien liiketoimintasiirtoa, koskee myös erityinen veronkiertosäännös EVL 52h. Veronkiertosäännös voi tulla sovellettavaksi, jos tehdyn järjestelyn ainoa tai yksi pääasiallista tarkoituksista on ollut verotuksen välttäminen. Liiketoimintasiirto on vero-oikeudellinen käsite, siitä ei säädetä erikseen osakeyhtiö- tai kirjanpito-laissa. Yhtiöoikeudellisesti liiketoimintasiirto on nettoapportisijoitus toiseen osakeyhtiöön ja sitä koskee osakeyhtiölain apporttiomaisuutta koskevat säännökset. Normaalisti apporttiperustamisesta poiketen liiketoimintasiirrosta omaisuus siirtyy poistamattomasta hankintamenoistaan. Liiketoimintasiirron on oltava sekä elinkeinovero- että osakeyhtiölainsäädännön mukainen. Kirjanpidollisesti liiketoimintasiirrosta omaisuus siirtyy vastaanottavan yhtiön taseeseen samoista poistamattomista kirjanpitoarvoista kuin se on ollut siirtävän yhtiön taseessa, joten se ei realisoi voittoa tai tappiota kirjanpitoon. Liiketoimintasiirrosta voidaan siirtää vain sellaisia varallisuuseriä, joilla on hankintameno taseessa.

Liiketoimintasiirrolla tarkoitetaan järjestelyä, jossa siirtävä yhtiö siirtää vaihtoehtoisesti koko liiketoimintansa tai jonkin liiketoimintakokonaisuutensa vastaanottavalle yhtiölle. Liiketoimintasiirrolla ei ole välittömiä verovaikutuksia sen osapuolille siirron hetkellä, vaan verotus lykkääntyy ajankohtaan, jolloin omaisuutta luovutetaan edelleen. Yksittäisiä omaisuuseriä ei ole mahdollista siirtää, vaan kyse tulee olla nimenomaan liiketoiminnan uudelleenjärjestelystä. Siirtoon on sisällytettävä kaikki siirtyvään toimintaan kohdistuvat varat sekä siirtyviin varoihin kohdistuvat velat ja siirtyvään toimintaan kohdistuvat varaukset. Kyseessä on siis nettoapportin siirtäminen vastaanottavalle yhtiölle. Tällä nettoapportilla siirtävä yhtiö maksaa vastaanottavan yhtiön perusosakepääoman tai vastaanottavan yhtiön ollessa toimiva yhtiö, osakepääoman korotuksen. Siirtävä yhtiö saa siis vastikkeeksi vastaanottavan yhtiön uusia osakkeita. Rahavastiketta ei voida käyttää lainkaan. Lisäksi siirtyvän nettoapportin on oltava positiivinen eli velkoja ei voida siirtää varoja enemmän, koska se rikkoisi rahavastikekieltoa.

Liiketoimintasiirto perustuu jatkuvuuden periaatteelle. Tämä tarkoittaa sitä, että siirtyvien omaisuuserien veronalainen tulo siirtävän yhtiön verotuksessa on sama kuin niiden vähennyskelpoinen meno vastaanottavan yhtiön verotuksessa. Lisäksi siirron tulee tapahtua kirjanpitoarvoilla, joten siirtyvään toimintaan kohdistuvaa piilevää liikearvoa ei voida kirjata vastaanottavan yhtiön taseeseen, jotta elinkeinoverolain liiketoimintasiirtosäännös soveltuu. Arvosymmetrian mukaisesti siirtävän yhtiön vastikkeeksi saamien osakkeiden hankintameno on siirtyneiden varojen ja velkojen erotus. Kirjanpidossa osakkeiden hankintamenoksi kirjataan siirtyneiden varojen ja velkojen kirjanpitoarvojen erotus. Koska vastaanottava yhtiö ei voi kirjata liikearvoa taseeseensa, ei siirtävä yhtiö voi kirjata vastikeosakkeita käypään arvoonsa.

Liiketoimintakokonaisuuden tulkinta oli säännöksen voimaan tultua melko tiukkaa. Oikeuskäytäntö on kuitenkin tässä suhteessa lieventynyt ja verovelvolliselle on annettu enemmän harkintavaltaa liiketoimintakokonaisuuden määrittämisessä. Selvää on kuitenkin se, että siirrettävän liiketoimintakokonaisuuden on muodostettava itsenäinen taloudellisesti toimeen tuleva yksikkö. Liiketoimintakokonaisuutta voidaan arvioida sekä siirtävän että vastaanottavan yhtiön näkökulmasta. Riittävää ei kuitenkaan ole se, että liiketoimintakokonaisuus koottaisiin useasta erillisestä hyödykkeestä vasta vastaanottavassa yhtiössä. Toiminnan alkuvaiheessa voidaan vastaanottavalle yhtiölle siirtää rajoitetusti käyttöpääomaa. Siirrettävien varojen, velkojen ja varausten suhteen oikeuskäytäntö on ollut erittäin tiukkaa eikä sen suhteen ole ollut havaittavissa lieventymistä. Siirtoon on sisällytettävä kaikki varat ja velat, jotka kohdistuvat siirtyviin varoihin sekä varaukset, jotka kohdistuvat siirtyvään toimintaan. Rahoitusomaisuuden osalta on annettu jonkin verran joustoa.

Suomen elinkeinoverolainsäädännössä yritysjärjestelyistä säädetään joiltakin osin tiukemmin kuin direktiivissä vaaditaan. Näiltä osin verovelvollinen voisi vedota suoraan direktiiviin väittämällä, että suomalainen liiketoimintasiirtosäännös on direktiivin vastainen. Tällaisia kohtia ovat esimerkiksi vaatimus uusista osakkeista vastikeosakkeina, direktiivi antaisi mahdollisuuden, että vastikkeena annettavat osakkeet olisivat yhtiön hallussa olevia omia osakkeita. Toinen vastaava kohta on vaatimus kirjanpitoarvojen käyttämisestä. Direktiivissä ei ole tällaista ehdotonta vaatimusta.

Konsernirakennetta voidaan joutua muuttamaan esimerkiksi yhtiökaupan johdosta tai kun toimialalla tapahtuu järjestelyitä, joihin on vastattava muuttamalla omaa toimintaa entistä kilpailukykyisemmäksi. Konserni yritysrakennemuotona on rakennejärjestelyissä yksittäiseen yhtiöön nähden eri asemassa. Konsernirakenteen muutokset edellyttävät yleensä omaisuuden siirtoa yhtiöstä toiseen ja tällä voi olla verovaikutuksia, ellei järjestelyyn sovellu verotuksen huojennussääntö kuten liiketoimintasiirtosäännös. Yksittäisen yhtiön sisällä toimintoja voidaan sen sijaan järjestellä hyvin pitkälle ilman, että sillä on vaikutusta verotettavaan tulokseen. Konsernien verotus ei siis ole neutraalia tältä osin ja näin ollen liiketoimintasiirrolla tapahtuvaa konsernirakenteen muutosta voidaan

perustella sillä, että se on yksi keino lykätä konsernin sisäisen rakennemuutoksen yhteydessä siirtyvien omaisuuserien arvonnousujen tuloutumista siihen asti, kunnes omaisuus luovutetaan seuraavan kerran muuten kuin liiketoimintasiirron yhteydessä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että liiketoimintasiirto soveltuu konsernirakenteen muuttamiseen ensinnäkin silloin, kun konsernissa halutaan eriyttää erilaiset liiketoiminnot omiin yhtiöihinsä. Tähän voi olla syynä johtamisjärjestelmä ja esimerkiksi se, että halutaan antaa selkeät vastuualueet yhtiöiden johdolle. Toiseksi liiketoimintasiirrolla voidaan tehostaa konsernirakennetta keskittämällä hajallaan olevia toimintoja yhteen konserniyhtiöön. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi keskittämällä konsernin tukipalveluja tuottavat toiminnot yhteen konserniyhtiöön tai keskittämällä konsernin kiinteistöomaisuus konsernin emoyhtiölle, joka vuokraa tiloja edelleen varsinaista liiketoimintaa harjoittaville tytäryhtiöilleen. Tämän tutkielman esimerkissä kiinteistöomaisuutta siirrettiin alaspäin konsernissa. Tarkoituksena tässäkin oli konsernin kiinteistöomistuksen keskittäminen ja liiketoiminnallisen tehokkuuden kasvattaminen. Liiketoimintasiirrolla voidaan myös eriyttää konsernirakenteeseen sopimatonta liiketoimintakokonaisuus omaksi yhtiökseen ja myydä syntyneen tytäryhtiön osakkeet vähintään vuoden omistusaajan jälkeen, jolloin kyseisten käyttöomaisuusosakkeiden luovutus olisi verovapaa. Kyseisen järjestelyn hyväksyttävyyteen verotuksessa vaikuttaa olennaisesti se, mikä on ollut alkuperäisen liiketoimintasiirron tarkoitus. Jos se ei ole perustunut aitoihin liiketaloudellisiin perusteisiin, voidaan järjestely tulkita veronkierroksi ja veroedut hylätä. Jos liiketoiminnasta olisi ollut muutenkin tarkoitus luopua, voidaan ajatella, että järjestelyllä on riittävät liiketaloudelliset perusteet. Vaikka samalla saavutettaisiinkin verotuksellisia etuja, ei järjestelyä pitäisi hylätä, jos sen tarkoituksena on ollut aito liiketoiminnan uudelleenjärjestely. Yritysjärjestelydirektiivin alkuperäisenä tarkoituksena on nimenomaisesti ollut liiketoiminnan tehokkuuden kannalta perusteltujen järjestelyjen helpottaminen ja tätä kautta yritysten kilpailukyvyn varmistaminen ja parantaminen. Tämä perusajatus tulisi pitää mielessä, kun arvioidaan soveltuuko rakennejärjestelyyn jokin yritysjärjestelysäännös.

6.2 Validiteetti ja reliabiliteetti

Tieteelliseltä tutkimukselta edellytetään tiettyjä kriteerejä. Yksi näistä tieteellisen tutkimuksen edellytyksistä on validiteetti. Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa on tutkittu juuri sitä asiaa, mitä on ollut tarkoituskin tutkia. Luonnontieteellisessä tutkimuksessa tämä voidaan esittää niin, että kokeellisessa tutkimuksessa erilaisia ilmiöitä mittaavat laitteet mittaavat juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Alasuutari (2001, 68) viittaa validiteetin osalta etnografisen tutkimuksen metodisääntöjä kehittäneeseen Malinowskiin, jonka mukaan validiteetin alkeellisin ehto on se, että tut-

kija selostaa, miten hän on aineistonsa hankkinut ja tuloksiinsa päätenyt. Tässä tutkielmassa tutkimusmateriaaleina toimivat kirjallisuus ja aiheesta aiemmin tehdyt tutkimukset, joista saadun käsitteellisen tiedon avulla tutkija pyrki ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä yhdistämällä teoriasta saatuun tietoon myös omia yritysmaailmaan liittyviä kokemuksiaan. Tutkielman alussa esitettiin tutkielman johtoajatus ja tutkimusongelma alaongelmineen. Näitä ongelmia tarkasteltiin tutkielmassa kattavasti ja löydettiin tällä tavoin niihin vastaus, joten tutkielmassa on tältäkin osin tutkittu juuri niitä asioita, mitä pitikin tutkia.

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan sen toistettavuutta eli sitä tuottaako samaa ilmiötä samassa tarkoituksessa tutkivan tutkijan havainnot suunnilleen samoja tuloksia. Reliabiliteetti liittyy läheisesti yleisyyteen, toistettavuuteen ja falsifioitavuuteen. (Järvinen & Järvinen 2000, 172.) Lukka ja Kasanen (1993, 348) nostavat tutkimuksen erääksi hyvyyskriteeriksi sen uskottavuuden: tutkimuksen kyvyn vakuuttaa lukijansa sen sisältämien tutkimustulosten totuudesta. Tutkimuksen uskottavuuteen liittyy läheisesti myös kysymys tulosten yleistettävyydestä.

Perinteisen tilastollisen otoksesta populaatioon yleistämisen lisäksi voidaan käyttää myös erityisesti kuvailevaan ja selittävään case-tutkimukseen soveltuvaa kontekstuaalista yleistämisretoriikkaa. Liiketaloustieteessä voi silti olla haitaksikin liiallinen yleistettävyyteen pyrkiminen, koska silloin tulokset eivät välttämättä ole enää relevantteja, ainakaan tietyn yrityksen kannalta, joka hakee liiketaloustieteen tuottamien tutkimustulosten avulla ratkaisua ongelmaansa. Liiketaloustiede tuottaakin usein lainalaisuuksien sijaan tuloksena erilaisia viitekehyksiä, malleja tai konstruktioita, joiden avulla tietynlaisia ilmiöitä otetaan käsitteellisesti haltuun. (Lukka & Kasanen 1993, 349; 356.)

Tähän tutkielmaan ei liittynyt varsinaista itse tehtyä empiiristä case-tutkimusta, vaan tutkielmassa pyrittiin ottamaan haltuun aiempi teoreettinen tietämys aiheeseen liittyvän käsitteistön ja niiden tulkinnan kautta. Tutkijan työkokemuksen kautta omaksumat tiedot reaalityaloudesta ovat myös osittain olleet vaikuttamassa käsitteiden haltuunotossa. Yleistettävyyttä voidaan varsinaisen empiirisen osuuden puuttuessaakin pohtia case-tutkimukseen liitetyn kontekstuaalisen yleistämisretoriikan kautta. Siinä saadut havainnot liitetään aiempiin tutkimustuloksiin ja reaalityaloudelliseen ymmärrykseen taloudellisesta toimintaympäristöstä. Tätä kautta saavutettu syväymmärrys tulee raportoida uskottavasti. Tulosten yleistettävyys ja relevanssi eivät riipu aineiston laajuudesta kuten tilastollisessa tutkimuksessa, vaan enemmän tulosten syvyydestä ja ongelmanratkaisukyvyistä. (Lukka & Kasanen 1993, 370–373; 376.)

Tässä tutkielmassa käsitteiden merkitys on pyritty ymmärtämään syvällisesti ja raportoimaan ne uskottavasti ja tätä kautta lisäämään tulosten yleistettävyyttä. Yleistettävyyden puolesta puhuu se tosiasia, että lainsäädäntö koskettaa kaikkia yrityksiä, tosin tilannekohtaiset tulkinnat pykälästä voivat vaihdella. Tämäkin seikka pyrittiin lukuisten oikeustapausesimerkkien kautta tuomaan esiin. Lisäksi lainsäädännön muuttuessa viite-

kehys luonnollisesti muuttuu, joten tulokset eivät voi olla ajasta ja paikasta riippumattomia. Tutkijan oma ymmärrys aiheesta on tutkielman teon johdosta kasvanut ja tuonut valmiuden ottaa haltuun liiketoimintasiirto ilmiönä ja sen mahdolliset käyttökohteet. Näin ollen tutkielman tulosten voidaan nähdä lisäävän aiheeseen liittyvien ongelmien ratkaisukykyä.

6.3 Jatkotutkimusmahdollisuuksia

Tässä tutkielmassa käsiteltyihin aihealueisiin liittyy runsaasti jatkotutkimusmahdollisuuksia. Tutkielmassa rakennettuun käsiteanalyysiin voitaisiin jatkotutkimuksessa yhdistää tapaustutkimuksen avulla todellinen konsernirakenteen muutostilanne, jolloin voitaisiin selvittää liiketoimintasiirron toimivuutta konsernirakenteen muuttamisessa käytännössä. Ottaen huomioon liiketoimintasiirron sääntelyn monimuotoisuuden ja säännösten merkityksen osittaisen ennakoimattomuuden, tapaustutkimus voitaisiin toteuttaa kahdellakin tavalla. Ensinnäkin voitaisiin suunnitella todellinen konsernirakenteen muutos käyttäen liiketoimintasiirtoa ja toisaalta voitaisiin arvioida jo toteutettua liiketoimintasiirtoa kohdeyrityksen kautta, jolloin tiedettäisiin, onko tehtyyn toimeen sovellettu liiketoimintasiirtoa koskevaa säännöstä.

Liiketoimintasiirtoa voisi verrata myös muihin yritysjärjestelykeinoihin, esimerkiksi osittaisjakautumiseen ja pohtia vaihtoehtoisen toimintatavan mahdollisuuksia ja mitä eroja järjestelyillä on. Myös pelkästään konserneja koskevaa tutkimusta voitaisiin laajentaa ottamalla enemmän huomioon kansainvälisesti toimivat konsernit ja pohtia valtioiden rajat ylittäviä yritysjärjestelyjä. Konserneja koskeva siirtohinnoittelulainsäädäntö rajattiin tässä tutkimuksessa pois, kansainvälisesti toimivia konserneja tutkittaessa tämän näkökohdan huomioiminen tarjoaisi uusia tutkimusnäkökulmia. Konsernien tuloksentasausjärjestelmän mahdolliset muutokset ovat myös yksi varteenotettava tutkimuskohde.

LÄHTEET

- Ahanen-Raitio, Päivi – Blomqvist, Aki – Blomqvist, Marja – Etholén, Tommi – Finell, Minna – Heiniö, Seppo – Helokoski, Elina – Joutsu, Antero – Karttunen, Seija – Liede, Hannele – Malmgrén, Marianne – Mäkäräinen, Juha – Nikkanen, Anu – Nisonen, Jukka – Ojala, Ilkka – Vuopala, Heikki – Äärilä, Leena (2005) *Yrityksen verosuunnittelu 2005*. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.
- Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa (2007) *Osakeyhtiölaki I*. Karisto Oy: Helsinki.
- Alasuutari, Pertti (2001) *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Yliopistopaino: Helsinki.
- Alhola, Kari – Koivikko, Arne – Rätty, Päivi – Tuominen, Olavi (2002) *Tilinpäätöksen suunnittelu – Yritysverotus ja yritysjärjestelyt*. Dark Oy: Vantaa.
- Andersson, Edward – Ikkala, Jarmo (2005) *Elinkeinoverolain kommentaari*. 11. uud. p. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.
- Burrell, Gibson – Morgan, Gareth (1979) *Sociological Paradigms and Organisational Analysis: elements of the sociology of corporate life*. Ashgate Publishing Limited: Aldershot.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula (2004) *Tutki ja kirjoita*. 10. uud. p. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.
- Immonen, Raimo (2006) *Yritysjärjestelyt*. 3. uud. p. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.
- Immonen, Raimo (2007) Yritysjärjestelyjä koskevat verolain muutokset. *Verotus-lehti*, 57. vuosikerta, N:o 1/2007, 16–23.
- Järvenoja, Markku (2004) Liiketoimintasiirto. *Tilisanomat*, 25. vuosikerta, N:o 1/2004, 44–47.
- Järvenoja, Markku (2006) Konserniavustus yritysten verosuunnittelussa. *Tilisanomat*, 27. vuosikerta, N:o 2/2006, 36–39.
- Järvenoja, Markku (2007a) Kiinteistöt yritysjärjestelyissä. *Verotus-lehti*, 57. vuosikerta, N:o 4/2007, 328–340.
- Järvenoja, Markku (2007b) *Yritysjärjestelyjen verotus*. 2. uud. p. WS Bookwell Oy: Juva.
- Järvinen, Pertti – Järvinen, Annikki (2000) *Tutkimustyön metodeista*. Tampereen Yliopistopaino Oy: Tampere.
- Järvinen, Risto – Prepula, Eero – Riistama, Veijo – Tuokko, Yrjö (2002) *Konsernitilinpäätös uuden kirjanpitolain mukaan*. 2. uud. p. WS Bookwell Oy: Porvoo.
- Kirjanpitoasetus 30.12.1997/1339*.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.

Kukkonen, Matti (2007) *Yrityksen luovutusvoittojen verotus*. Gummerus Kirjapaino Oy: Helsinki.

Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360.

Laki konserniavustuksesta verotuksessa 21.11.1986/825.

Leppiniemi, Jarmo (2005) *Tilinpäätös- ja verosuunnittelu*. 9. uud. p. WS Bookwell Oy: Porvoo.

Leppiniemi, Jarmo – Leppiniemi, Raili (2007) *Oikeat ja riittävät kirjaukset*. 6. uud. p. WS Bookwell Oy: Juva.

Lukka, Kari (1991) Laskentatoimen tutkimuksen epistemologiset perusteet. *Liiketaloudellinen aikakauskirja*, 39. vuosikerta, N:o 2/1991, 161–186.

Lukka, Kari – Kasanen, Eero (1993) Yleistettävyyden ongelma liiketaloustieteessä. *Liiketaloudellinen aikakauskirja*, 41. vuosikerta, N:o 4/1993, 348–381.

Matikkala, Timo – Juusela, Janne (2004) Verouudistus verosuunnittelun kannalta. *Verotus-lehti*, 54. vuosikerta, N:o 5/2004, 537–545.

Mattila, Pauli K. (1999) Liiketoimintasiirtoa ja jakautumista koskevien säännösten tulkinnasta. *Verotus-lehti*, 49. vuosikerta, N:o 5/1999, 432–442.

Mattila, Pauli K. (2003) Rahavastike yritysjärjestelyissä. *Verotus-lehti*, 53. vuosikerta, N:o 1/2003, 26–34.

Mattila, Pauli K. (2004) Luovutusvoitot ja –tappiot yritysverotuksessa. *Verotus-lehti*, 54. vuosikerta, N:o 5/2004, 485–495.

Mehtonen, Pekka (2001) *Liiketoimintasiirto tuloverotuksessa ja konsernirakenteen muokkaamisessa*. Oy Edita Ab: Helsinki.

Mehtonen, Pekka (2005) *Siirtohinnoittelu, tuloverotus ja konsernistrategiat – erityisesti strategisen suunnittelun dokumentoinnista ja reaaliargumentaatiosta*. Edita Prima Oy: Helsinki.

Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko (2003) *Johdatus elinkeinoverotukseen*. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.

Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko (2006) *Elinkeinotulon verotus*. 2. uud. p. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.

Neilimo, Kari - Näsi, Juha (1980) *Nomoteettinen tutkimusote ja suomalainen yrityksen taloustiede. Tutkimus positivismiin soveltamisesta*. Tampereen yliopisto: Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja, sarja A2 Tutkielmia ja raportteja 12: Tampere.

- Niskakangas, Heikki – Tikka, Kari S. – Honkavaara, Tero – Helminen, Marjaana – Lundén, Anna – Laitinen, Mirjami – Rabinä, Timo – Leppiniemi, Jarmo – Kiviranta, Esko – Ranta-Lassila, Hannele – Mattila, P.K. – Raunio, Merja – Äimä, Kristiina (2004) *Verouudistus 2005*. 2. p. WS Bookwell Oy: Juva.
- Näsi, Juha (1980) *Ajatuksia käsiteanalyysistä ja sen käytöstä yrityksen taloustieteessä*. Tampereen yliopisto: Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja, sarja A2 Tutkielmia ja raportteja 11: Tampere.
- Ojala, Markku (2008) Työnantajan sosiaaliturvamaksu – suorittamisvelvollisuudesta ja maksuluokasta. *Tilisanomat*, 29. vuosikerta, N:o 2/2008, 50–55.
- Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624*.
- Ranta-Lassila, Hannele (1999) Konsernimäärittelyt verotuksessa sekä yhtiö- ja kirjanpitolainsäädännössä. *Verotus-lehti*, 49. vuosikerta, No: 4/1999, 359–370.
- Ranta-Lassila, Hannele (2001) Konsernin rakenteen muuttaminen verotuksen näkökulmasta. *Verotus-lehti*, 51. vuosikerta, N:o 3/2001, 254–273.
- Ranta-Lassila, Hannele (2003) Konsernit ja verotuksen neutraalisuus. *Verotus-lehti*, 53. vuosikerta, N:o 1/2003, 46–50.
- Räty, Päivi (2007) Kirjanpitolautakunnalta uudistettu yleisohje poistolaskennasta. *Tilisanomat*, 28. vuosikerta, N:o 6/2007, 28–31.
- Tomperi, Soile (2002) *Yritysverotus ja tilinpäätössuunnittelu*. 18. uud. p. WS Bookwell Oy: Porvoo.
- Törmänen, Jere (2006) Siirtohinnoittelun ja arvonlisäverotuksen yhteensovittaminen verosuunnittelussa. *Verotus-lehti*, 56. vuosikerta, No: 3/2006, 299–310.
- Uusitalo, Hannu (1997) *Tiede, tutkimus ja tutkielma – johdatus tutkielman maailmaan*. 1. - 4. p. WSOY: Juva.